ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΟΜΟΣ Ε΄

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
Αε. 3952

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1915

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΕΞ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Δ. φ. καθηγητοῦ.

Τέσσαρες ὅλοι τῆς «Λαογραφίας» τόμοι συνεπληρώθησαν ἤδη περιλαβόντες, ἐκτὸς ποικίλων καὶ σπουδαιοτάτων ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν, καὶ ἄξιον λόγου λαογραφικὸν ὑλικόν, πολλαχόθεν τοῦ Ἑλληνισμοῦ συγκομισθὲν ὑπὸ φιλοτίμων τῆς λαογραφίας φίλων καὶ πληρώσαντες οὕτω μεγίστην ἔλλειψιν ἐν τῇ μικρᾷ ἄλλως ἐπιστημονικῇ ἡμῶν κινήσει.

Οὕτω τὸ περὶ τὰς λαογραφικὰς ἐργασίας ἐνδιαφέρον σημαντικῶς ὁσημέραι ἐνισχύεται καὶ διαδίδεται. Τὴν εὐρυτέραν παρ' ἡμῖν ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν τῶν λαογραφικῶν μελετῶν ἐγγυᾶται τὸ γεγονὸς ὅτι ἤρχισεν ἤδη νὰ κατανοῆται ὁσημέραι περισσότερον ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἐθνικὴ ἅμα αὐτῶν σημασία καὶ νὰ ἐκτιμῶνται ὀρθότερον καὶ ἀμεροληπτότερον αἱ ὠφέλειαι, ἃς δύνανται νὰ παράσχουν μετὰ τῆς περὶ τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν ἐρεύνης εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν διαφώτισιν τοῦ βίου καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, προσδίδουσαι ἅμα καὶ νέαν τροπὴν καὶ εὐρύτητα εἰς τὰς καθόλου φιλολογικὰς ἡμῶν σπουδάς.

Ἡ Ἠπειρωτικὴ λαογραφία δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀντεπροσωπεύθη ἐν αὐτοῖς ἐπαρκῶς καὶ ἀναλόγως πρὸς τὸν μέγαν πλοῦτον αὐτῆς, οὗτινος τὸ πλεῖστον μέρος, παρὰ τὰς γενομένας ἤδη ὑπὸ πολλῶν συλλογάς, ἀναμένει τοὺς φιλοπόνους συλλογεῖς καὶ μελετητάς του. Ὅπως πλουσιωτάτη εἶναι ἡ δημώδης ἐν Ἠπείρῳ ποίησις, οὕτω μεγίστη εἶναι καὶ ἡ πληθὺς τῶν παροιμιῶν ἢ παροιμιωδῶν φράσεων, τῶν ποικιλωτάτων κατὰ τόπους ἠθῶν καὶ ἐθίμων, δεισιδαιμονιῶν καὶ προλήψεων, εὐτραπέλων διηγήσεων (Πρβλ. Λαογρ. Α΄,

331 - 3) καὶ παραδόσεων, τῶν θεραπευτικῶν μεθόδων καὶ παραγγελμάτων τῆς δημώδους ἰατρικῆς κ. τ. τ.[1])

Μέγα μέρος τούτων κατεδίκασεν εἰς λήθην ὁ χρόνος καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ βίου καὶ ὁ αὐτὸς κίνδυνος ἀπειλεῖ καὶ τὰ περισῳζόμενα εἰς τὴν μνήμην τῶν γεροντοτέρων, ὧν οὐκ ὀλίγοι δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ἀληθῆ λαογραφικὰ ταμεῖα, ἂν μὴ ληφθῇ ἡ ἀπαιτουμένη φροντὶς πρὸς ἔγκαιρον ἐκμετάλλευσίν των. Εἰς πόσας ἐρωτήσεις καὶ ἀπορίας ἀπευθυνομένας πρὸς τοὺς παρέχοντας τὰς λαογραφικὰς πληροφορίας, δὲν λαμβάνει τις ἀφορμὴν νὰ ἐλέγχῃ τὴν ἀλήθειαν τούτου!

Ἐπιτακτικὴ ἐκ τούτου καθίσταται ἡ ἀνάγκη τῆς συλλογῆς καὶ καὶ περισώσεως τοῦ ἀνεκδότου λαογραφικοῦ ὑλικοῦ. Εἰς τὸ πρὸ διετίας περίπου συγκληθὲν τοπικὸν διδασκαλικὸν συνέδριον τῶν διδασκάλων τῆς ἐπαρχίας Βελλᾶς καὶ Κονίτσης ὁμοθύμως ἐξεφράσθη παρομοία εὐχή, πρό τινος δὲ χρόνου ὁ τέως ἐν τῇ Γενικῇ Διοικήσει Ἰωαννίνων διαπρεπὴς τμηματάρχης τῆς ἐκπαιδεύσεως κ. Ἀν. Σακελλαρίου δι' ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς διδασκάλους θερμοτάτην ἀπηύθυνεν σύστασιν καὶ ζωηρῶς ἐτόνισε τὸ καθῆκον τῆς συναγωγῆς τοῦ ἀθησαυρίστου λαογραφικοῦ ὑλικοῦ. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ ῥηθεῖσα εὐχὴ δὲν θ' ἀργήσῃ νὰ πραγματοποιηθῇ.

Α΄

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

(Προσθῆκαι εἰς τὴν ἐν Λαογραφ. Β΄, 307-309 Συλλογὴν Παροιμιῶν τοῦ Ζαγορίου)

ἀδειάζω Τρεῖς τρεῖς ἐννιά
ἄδειασέ μας τὴ γουνιά (ἢ ἀδειάστι μας τ γουνιά)
Πρβ. Π Π. Α΄ 286 λ. ἀδειάζω 10 - Λαογραφ. Γ΄ 182 λ. ἀδειάζω 1.

[1]) Ἡ περίφημος φάραγξ τοῦ Βίκου, σχηματιζομένη ὑπὸ παραφυάδων τῆς Πίνδου, ἦτο πολυσύχναστος διὰ τὰς ἐν αὐτῇ ἰαματικὰς βοτάνας ὑπὸ τῶν κομπογιαννιτῶν τοῦ Ζαγορίου, ὧν οὐκ ὀλίγοι ἐπεξέτειναν τὸν κύκλον τῆς δράσεώς των καὶ εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας, ὡς λ. χ. ὁ ἐκ Παπίγκου Κορνήλης, καὶ ἀπέκτησαν μέγα ἐν αὐταῖς ὄνομα καὶ πλοῦτον. Περὶ τῶν καταφιανῶν (τῶν κομπογιαννιτῶν ἰατρῶν) ἐν Ζαγορίῳ πρβ *Pouqueville* Voyage de la Grèce, I σ. 204 - 206.

ἀδράχτι Πέντι μῆνις ἔξ ἀδράχτια, μουρ' ἀδέρφια μου!
Παροιμιώδης στίχος ἄσματος ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Σαρακατσαναίοις.
Π.Π. Α΄ 335 λ. ἀδράχτι 6 —Λαογραφ. Γ΄ 183 λ. ἀδράχτι.

αἷμα Τ' κόπκι τοὺ γαῖμα
Π.Π. Α΄ 352 λ. αἷμα. 8.—Λαογραφ. Γ΄ 183 λ. αἷμα 1.

ἀλεποὺ Τὶ γυρὲβ' ἡ ἀλποὺ στοὺ παζάρ';
Π.Π. Α΄ 245 λ. ἀλεποὺ 47.—Λαογραφ. Γ 184 λ. ἀλεποὺ 1.

ἀλλοῦ Ἀλλοῦ μπαλώσ'.
Π.Π. Α΄ 578 λ. ἀλλοῦ 24.—Λαογραφ. Γ΄ 186 λ. ἀλλοῦ 4.

ἄντρας Ἄντρα θέλου, τώρα θέλου.
Π.Π. Β΄ 220 λ. ἄνδρας 11.—Λαογραφ. Γ΄ 186 λ. ἄντρας 1.

ἀφήνω Ἄφσι τοὺ γάμου νὰ πάμι γιὰ πουρνάρια
Π.Π. Β΄ 680 λ. ἀφήνω 15.—Λαογραφ. Γ΄ 188 λ. ἀφήνω 2.

βγάζω Θέλ' νὰ βγάλ' κι' ἀποὺ τ' μῦγα ξούγκ'.
Π Π Γ΄ 80 λ. βγάζω 18

βλέπω Ὄντα ἰδῶ τοὺ φτί μ'
Π.Π. Γ΄ 167 λ. βλέπω 96.

βρακκὶ Χέσκι στὰ βρακιὰ τ' (ἢ ἀπάνου τ').
Π.Π Γ΄ 238 λ. βρακὶ 32.

βρέχω Ἂν δὲ βρέξ, δὲγ ξαστιρών'.
Π.Π. Γ΄ 243 λ. βρέχω 13.
Ἀνάλογος πρὸς ταύτην κατὰ τὴν ἔννοιαν εἶναι καὶ ἡ παροιμία: Ἂν δὲ θιλώσ', δὲ λαγαρίζ' (θιλὸς καὶ θιλώνω = θολός, θολώνω)

βρίσκω Ηὗρ' οὗ Φίλιππους τοὺν Ναθαναήλ.
Π.Π. Γ΄ 283 λ. βρίσκω 64.—Λαογραφ. Γ΄ 191 λ. βρίσκω 4

γειτονιὰ Ἀηλὶ στοὺν παντιχούμινου τῆς γειτουνιᾶς τοὺ γιόμα.
Π.Π. Γ΄ 469 λ. γειτονιὰ 3 Ἔτι πρβ. *Εὐθ. Μπουντώνα* μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβενδοῦ σ. 54.—Λαογραφ. Γ΄ 192 λ. γειτονιὰ 1.

Γεῶργος Κόψι ξύλου, φκειάσι Γιώργου,
κι' ἂν ῥουτᾷς κὶ γιὰ τοὺ Γιάνν';
ἀπ' ὅτ' ξύλου θέλεις κάν'.
Π.Π. Γ΄ 683 λ. Γιάννης 18.—Λαογραφ. Γ΄ 194 λ. Γιάννης.

γρόσια 1 Γρόσια στοὺ πουγγί—Ψάρια στοὺ βουνί.
Π.Π. Β΄ 338 λ. ἄσπρα 13.—Λαογρφ. Γ΄ 188 λ. ἄσπρα
2 Ἔις γρόσια; ἔις γλῶσσα.
Π.Π. Δ΄ 166 λ. γρόσι 10 καὶ λ. φλωρὶ 2.—Λαογραφ. Γ΄ 224 λ. φλωρί.

γυρεύω Σὶ γύριβα μὶ τοὺ κηρὶ κὶ σ' ηὗρα μὶ τοὺν ἥλιου.
Π.Π. Δ΄ 256 λ. γυρεύω 19.

δείχνω Γιὰ δεῖξι μας τ' ῥάχ' σ', (ἢ τς πλάτις σ').
Π.Π. Δ' 317 λ. δείχνω 6.—Λαογραφ. Γ' 198 λ. δείχνω 1.

διάβολος Εἶνι γιὰ τοὺ διάουλου πισκέσ' (προφ. πισκέsch).
Π.Π. Δ' 374 λ. διάβολος 27.—Λαογραφ Γ' 198 λ. διάβολος 3

δίνω 1. Ἔδουκι κὶ πῆρι.
Π.Π. Δ' 470 λ. δίνω 60.—Λαογραφ. Γ' 200 λ. δίνω 3.
2. Νό μ' νὰ σ' δώκου.
Λέγεται περὶ πανοπωλῶν, οἵτινες παύουν τὴν πίστωσιν πρὸς πελάτας μὴ τακτικοὺς περὶ τὴν πληρωμὴν τῶν χρεῶν των. Π.Π. Δ' 465 λ. δίνω 49.

διπλὸς Τοὺ σκ'νὶ μουνὸ δὲ φτάν κὶ διπλὸ φτάν' κὶ πισέβ'.
Π.Π. Δ' 492 λ. διπλὸς 25

δόντι Τρούχα τὰ δόντια σ' (=ἀκόνισε τὰ δόντια σου).
Π.Π. Δ' 509 λ. δόντι 2.—Λαογραφ. Γ' 200 λ. δόντι 1.

δουλειὰ Μᾶς βῆκαν δλειὲς μὶ φούντις.
Π.Π. Δ' 525 λ. δουλειὰ 19. Λαογραφ. Γ' 201 λ. δουλειά 2.

ἔχω Τὶ ἔχου; Τὶ δὲν ἔχου ῥώτα.
Ὅταν ἔχῃ τις τόσα εἴδη τοῦ ζητουμένου πράγματος, ὥστε εὐκολωτέρα εἶναι ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ἐλλειπόντων εἰδῶν ἢ τῶν ὑπαρχόντων.

ζημία Οὔδι d ζμιά σ', οὔδι d ζμιά μ'.
Ἐπὶ τῶν σφόδρα φιλοδικαίων. Ἀνάλογος τοῦ πρὸς τὴν ἐν Π.Π. Δ' 451 λ. δικὸς μου 44.

ζουρλὸς Σκότουνι ζουρλοὺς κὶ πλέρουνι τζιριμέδις.
Π.Π. Δ' 397 λ. διάβολος 103 καὶ λ. μωρὸς 150.— Λαογραφ. Γ' 204 λ. ζουρλὸς 3.

θέλω Ὅπιους δὲ θέλ' νὰ ζμώσ', πέντι μέρις κουσ'κινίζ'.
Π.Π. λ. θέλω 76.—Λαογραφ. Γ' 205 λ. θέλω 3.

καὶ Κὶ γαλᾶτα κὶ μαλλᾶτα κὶ τ' ἀρνὶ θηλκό.
Π.Π. λ. καὶ 4.—Λαογραφ. Γ' 203 λ. ἔμ.

καίω Κάηκ' ἡ μπάμπου στοὺ κουρκούτ' κὶ φυσάει κὶ τοὺ γιαγούρτ'.
Π.Π. λ. καίω 51.— Λαογραφ. Γ' 206 λ. καίω 4.

κλαίω Ἂν δὲγ κλάψ' τοὺ πιδί, δὲν τοὺ βζάν' ἡ μάννα τ'.
Π.Π. λ. κλαίω 34.— Λαογραφ. Γ' 307 λ. κλαίω 2.

κλέφτης Ἀγαπάει οὔ Θιὸς τοὺγ κλέφτ', ἀγαπάει κὶ τοὺγ νκουκύρ'.
Π.Π. λ. κλέφτης 2.—Λαογραφ. Γ' 208 λ. κλέφτης 1.

λύκος Οὔ λύκους ἀντάρα θέλ'.
Π.Π. λ. λύκος 60.— Λαογραφ. Γ' 210 λ. λύκος 2.

ξύλον Ξύλου κούτσουρου, δαυλὶ καμένου.
Π.Π. λ. ξύλο 14.— Λαογραφ. Γ' 215 λ. ξύλο 1.

παππᾶς Παππᾶ πιδί, διαόλ' ἀγγόν'.
Π.Π. λ. παπᾶς 82.—Λαογραφ. Γ' 217 λ. παππαδοπαῖδι.

παίζω Τοὺ παίζ' στὰ δάχλα.
Π.Π. Δ' 312 λ. δάχτυλο 33 καὶ λ. παίζω 5. 26.— Λαογραφ. Γ' 216 λ. παίζω 2.

Παντελεήμων Κτσοὶ στραβοὶ στοὺμ Παντιλέημουνα.
Ἡ λέξις *στραβὸς παρ'* ἡμῖν ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ τυφλὸς δὲν εἶναι ἐν χρήσει, ἀλλ' ἀντ' αὐτῆς ἡ λέξις *γκαβός*, γκαβώνου, γκάβουμα, ἀλλὰ καὶ τύφλα. ἰδίως ἐν ταῖς ἀραῖς «τύφλα νὰ σὶ μάσ'». «Ὄντα θέλ' ἡ νύφ' κι' οὔ γαμπρός, τύφλα νάχ οὔ πιθιρός» καὶ ὁ ἀορ. *τυφλάθκα* ἀπετυφλώθην ἐξ ἀχρήστου ἐνεστῶτος. Ὅθεν ἡ παροιμία φαίνεται ἐπείσακτος.—Π.Π. Α' 248 λ. ἅγιος Παντελεήμονας 1.—Λαογραφ. Γ' 182 λ. ἅγιος Παντιλέμουνας.

παντρεύω Γιὰ μκρὸς παντρέψ', γιὰ μκρὸς καλουηρέψ'.
Π.Π. λ. παντρεύω 21.—Λαογραφ. Γ' 217 λ. παντρεύω 1.

πορδὴ Μὶ πουρδὲς αὖγὰ δὲ βάφουντι.
Ἑρμηνεία ταύτης εἶναι ἡ ἀνάλογος που κατὰ τὴν χρῆσιν. «Μὶ λόια μουναχὰ τίπουτα δὲ γένιτι». Π.Π. λ. πορδὴ 20.— Λαογραφ. Γ' 219 λ. πορδή.

πρᾶγμα Ὄνουμα κὶ πρᾶμα.
Ἐπὶ πραγμάτων, ὧν ἡ πραγματικὴ ποιότης ἰσοφαρίζει τὴν φήμην των.

ῥουτῶ Ῥουτῶντας πὰς στὴμ Πόλ'.
Π.Π. λ. ῥωτῶ 49.— Λαογραφ. Γ' 220 λ. ῥωτῶ.

σπανὸς Ὅλα γένουντι, μον' τ' σπανοῦ τὰ γένεια δὲ γένουντι.
Π.Π. Γ' 664 λ. γίνομαι 18 καὶ λ. σπανὸς 18. — Λαογραφ. Γ' 221 λ. σπανός.

τάζω Τὄταξι λαγοὺς μὶ πιτραχήλια.
Π.Π. λ. τάζω 9.— Λαογραφ. Γ' 222 λ. τάζω 2.

χωρῶ Δὲν τοὺν χουρεῖ ἡ τρῦπα τ', θέλ' κὶ .....
Ὅταν τις ἀνίκανος ὢν δι' ἔργον τι καὶ ἄνευ τῶν ἀπαιτουμένων προσόντων καὶ ἐφοδίων ἐπιχειρῇ τοῦτο θρασέως καὶ ἀπερισκέπτως ἢ ἀπαιτῇ τι ὑπέρτερον τῆς ἀληθοῦς ἀξίας του.

Σημ. Ἡ μετὰ τῆς δυνατῆς φωνητικῆς ἀκριβείας ἀναγραφὴ τῶν ἀνωτέρω παραλλαγῶν δημοσιευμένων ἤδη κατὰ τὸ πλεῖστον παροιμιῶν καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν διόρθωσιν μερικῶν φωνητικῶν ἀνακριβειῶν τῆς ἐν Λαογραφ. Β' 397-329 ***Συλλογῆς παροιμιῶν τοῦ Ζαγορίου*** ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας.

Ἐν σελ. 308 λ. ἀγαπῶ ἀντί: ***νὰ σὲ φιλῶ*** γρ. νὰ ***σὶ*** φιλῶ. Τὸ

τονούμενον ε μένει ἀμετάβλητον, ἀλλὰ τὸ ἄτονον ἐν τῇ ἐν Ἠπείρῳ [1]) λαλουμένῃ μεταβάλλεται εἰς τὸν φθόγγον ι. Ἐπειδὴ δὲ τὸ **σὲ** ἐν τῇ συνεπείᾳ ἐγκλιτικὸν ὂν εἶναι κατ' ἀλήθειαν ἄτονον ὑφίσταται τὴν ῥηθεῖσαν ἐξασθένησιν εἰς ι.

Ἐν σελ. 308 λ. ἀγγαστρωμένος ἀντί: τ' ῥήγνιτι γιά (ἢ σά) γναῖκα κ. τ. λ. γρ. τ' ῥήγνιτι γιά (τὸ δεῖνα ἐνν. πρᾶγμα) σὰ γναῖκα ἀγγαστρουμέν'. Ἡ ἀνωτέρω τυπογραφικὴ ἀβλεψία καταστρέφει ὅλως τὸ νόημα τῆς παροιμίας.

Ἐν σελ. 311 λ. βρωμῶ ἀντί: σκλὶ γρ. σ'κλί (προφ. schκλί) Ὅταν μετὰ τό σ' ἕπηται οὐρανικὸν κ τότε τοῦτο μεταβάλλεται εἰς σ (=sch) καὶ τοιοῦτο παραμένει καὶ μετὰ τὴν πλήρη ἐξαφάνισιν τοῦ ἑπομένου λεπτοῦ φων. ε ἢ ι, δι' ἃ τὸ κ ἦτο οὐρανικόν. Οὕτω καὶ κατωτέρω ἐν λ. γέλοιο 2 ἀντί: νὰ πιθνήσκς γρ. νὰ πιθνήσ'κς καὶ οὕτω καθεξῆς. Τὰ φωνήεντα δὲ ε, ι ἐξαφανίζονται τελείως ὅταν εἶναι ἄτονα, πλὴν ὡρισμένων περιστάσεων, περὶ οὗ ἐλπίζω νὰ γίνῃ λόγος ἀλλαχοῦ, δι' ὃ ἐν σ. 311 λ. γελῶ ἀντὶ ***νὰ γιλοῦν*** γρ. ***νὰ γ'λοῦν***, τὸ αὐτὸ δὲ ὀφείλει νὰ γείνῃ καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ συμβαίνει τὸ ἴδιον. Οὕτω καὶ ἐν σ. 313 λ. διάουλους ἀντὶ ***νὰ γιλάῃς*** γρ. ***νὰ γ'λάῃς***. Τὰ σύμφωνα κ, γ, χ καὶ μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ μετ' αὐτὰ ε ἢ ι ἐξακολουθοῦν παραμένοντα οὐρανικά. Δι' ὃ καὶ ἐν σ. 314 λ. ἔρχομαι ἀντὶ: γιλάδια γρ. γ'λάδια, ἐν σ. 315 λ. θεὸς ἀντί: ***τοὺ χέρι τ'*** γρ. ***τοὺ χέρ' τ'***. Ἐν σελ. 315 λ. καβγᾶς ἀντὶ ***τούρκικους*** γρ. τούρκ-κους κ. τ. λ.

Ἐν λ. ἥσκιους σ. 315 γρ. ***εἶνι σ'κιουτκὸς*** = ἔχει ***ἐπιβλητικὸν*** παράστημα κ. τ. λ.

Ἐν σ. 317 λ. κόφτω 3 ἀντὶ τοῦ κοψι γρ. τό κουψι.

Ἐν σ. 325 λ. συνάχι ἀντὶ ***καλὸ σ' π' νά χ'*** γρ. ***καλὸς π' νά χ'*** = καλότυχος (εἰρωνικῶς), ὅστις ἤθελεν ἔχει. Τὴν σημασίαν ταύτην τοῦ ***καλὸς*** πιστώνει καὶ ἡ ἐν Λαογραφ. Γ' 189 λ. βῆχας 2 παραλλαγή.

[1]) Ὡς καὶ ἐν τοῖς βορείοις νεοελληνικοῖς ἰδιώμασι: Πρβ. *Χατζιδάκι*, Einleitung in die Neugriechische Grammatik σ. 320 κέ. ἔτι δὲ *Εὐθ. Μπουντώνα*, Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσ. ἰδιώματος Βελβενδοῦ, Ἐν Ἀθήναις 1892 σ. 8, *Α. Τζαρτζανου*, Περὶ τῆς συγχρόνου Θεσσαλικῆς διαλέκτου ἐν Ἀθήναις 1909 σ. 9*

Β'

ΓΑΜΗΛΙΑ ΕΘΙΜΑ ΕΙΣ ΤΙΝΑ ΧΩΡΙΑ ΤΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

Ὁ γάμος ἐν Ζαγορίῳ, ὡς καὶ πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θεωρεῖται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ παραδόσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ὡς ἱερὸς κοινωνικὸς θεσμός, ὡς χρέος καὶ καθῆκον υἱικοῦ σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς γονεῖς, ἔχοντας εἰς τὸ γῆρας των ἀνάγκην περιποιήσεως καὶ γηροκομήσεως παρὰ τῆς νύφης των, ὡς ὑπερτάτη ὑποχρέωσις πρὸς τὸν οἶκον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐρήμωσις δι' ἔλλειψιν ἀπογόνων θὰ ἦτο δεινὸν καὶ θλιβερώτατον ἀτύχημα. ***Νὰ ῥμάξ'*** τὸ σπίτι τοῦ δεῖνος ἢ ***νὰ γέν' ῥμαδιακό*** (=νὰ ἐρημωθῇ) ἢ νὰ ***ξιπατουνθῇ*** τὸ γένος του (=νὰ ἀφανισθῇ τελείως) θεωροῦνται ἀπὸ τὰς δεινοτάτας κατάρας, ὅπως τοὐναντίον εἶναι συνηθεστάτη καὶ εὐπροσδεκτοτάτη εὐχὴ νὰ λέγηται εἰς τοὺς ἔτι ἀνυμφεύτους ***κὶ στοὺ γάμου σ'*** ἢ ***κὶ στ' χαρὰ σ'***, μετὰ δὲ τὸν γάμον ***κὶ στὰ ἰμτσούῤῥα σ'*** [1]) ***ἢκὶ ἀποὺ γ' καρδιὰ σ'***. Αἱ μητέρες καὶ αἱ πολιότριχες μάμμαι ἀτενίζουν πρὸς τὸν γάμον τῶν τέκνων των ὡς πρὸς τὴν εὐτυχεστάτην ἡμέραν τοῦ βίου των καὶ διακαὴς πόθος των εἶναι νὰ τὰ ἴδουν ἀποκαθιστάμενα εὐτυχῶς. Ποσάκις ἀκούει τις γραίας νὰ εὔχωνται μὲ δακρυσμένα ἐκ στοργικῆς συγκινήσεως μάτια εἰς τοὺς ἐγγόνους των «Νὰ ζιοῦσα, νὰ φώναζα ***νὺφ'*** ! κ' ὕστερα ἂς πέθνησ'κα», μὲ πόσην δὲ ὡσαύτως στοργῆς καὶ μητρικῆς θέρμης περίσσειαν εὔχονται εἰς αὐτοὺς ***νὰ σ' φλήσου τὰ στιφάνια !***

Ἡ ἀγαμία ἢ ἄνευ σωματικοῦ ἢ ἄλλου τινος σοβαροῦ κωλύματος εἶναι ὅλως ἐστερημένη τιμῆς καὶ διὰ τοῦτο σπανιωτάτη ἢ σχεδὸν εἰπεῖν ἀνύπαρκτος. Ἀντιθέτως τιμητικώτατον θεωρεῖται νὰ νυμφευθῇ τις, νὰ

[1]) Ἐκ τῆς λ. *γεννητσούρια* πρβ. τὸ γνωστὸν γαμήλιον ἆσμα:

«Πόσο σοῦ πρέπ' τὸ ξύρισμα, μὲ γειά σου μὲ χαρά σου,
κὶ στὰ γεννητσούρια σου μὲ γιὸ νὰ χαίρετ' ἡ καρδιά σου.

(Πρβ τὸ ὑπὸ τῆς Ἐλπινίκης Μαυροκορδάτου ἐν Κων)πόλει ἐκδιδόμενον Ἠπειρωτ. ἡμερολόγιον «ἡ Ἤπειρος» τοῦ ἔτους 1911 σελ. 166, 1). Ἀλλαχοῦ λέγεται *γεννητούρια* Πρβ. Πολίτην Ἐπιστήμ. Ἐπετηρ. Πανεπιστημ. 1905/6 σ. 158 σημ. ἡ *γεννετούρια* πρβ. Μαλανδράκην. Ἤθη καὶ ἔθιμα ἐν Πάτμῳ (ἐν Δελτίῳ Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας Γ' 334).

ἀποκτήσῃ καὶ συντηρήσῃ οἰκογένειαν. Οὐχὶ σπανίως ἀκούει τις ν' ἀναφέρουν μετὰ ἐπαινετικωτάτων διά τινα ἐκφράσεων ὅτι ***φύλαξι σπίτ'*** ἢ ***βάσταξι καράβ'*** (= πολυμελῆ οἰκογένειαν).

Καὶ κατὰ μὲν τοὺς παλαιοτέρους χρόνους, ὄχι δὲ σπανίως καὶ κατ' αὐτὸ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐνυμφεύοντο εἰς πολὺ μικρὰν ἡλικίαν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἠπείρου (πρβ. *Ζηκίδην* ἐν Κ. Π. Συλλ. τ. ΙΗ΄ 223). Ἤρκει νὰ ἔχῃ ὁ νέος δεκαπέντε ἐτῶν ἡλικίαν, ἡ δὲ κόρη ὀλίγον τι μικροτέραν διὰ νὰ συναφθῇ ὁ γάμος. Πλὴν ἄλλων οὐχὶ μικρὰν ἴσως εἰς τοῦτο ἐπίδρασιν ἔσχε καὶ ἡ συνήθεια τῆς ἀποδημίας. Οἱ γονεῖς ἔσπευδον πρὶν ταξιδεύσουν τὰ τέκνα των ***νὰ τὰ δέσν*** ἤτοι νὰ τὰ δέσουν διὰ τῶν δεσμῶν τοῦ γάμου, ἵνα μὴ τυχὸν λησμονήσουν εἰς τὴν ξένην αὐτούς τε καὶ τὴν πατρίδα, ἀφ' οὗ τῆς ἐλκυστικότητος τῆς ξενιτειᾶς πολλάκις ἔλαβον πικρὰν πεῖραν. Συχνὸς εἶναι εἰς τὰ συμποσιακὰ ᾄσματα ὁ ἐπῳδός:

Τὰ ἔρημα τὰ ξένα ν' ἀνάψουν νὰ καοῦν,
Κάνουν τὰ παλληκάργια κὶ λησμουνοῦν νὰ ρθοῦν.

Μὴ ὄντες διὰ τοῦτο βέβαιοι περὶ τοῦ ἀδιασπάστου τῶν ἄλλων πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸν οἶκον δεσμῶν συνετὸν ἔκρινον νὰ προσθέτουν ἕνα ἔτι καὶ νὰ δένουν τὰ παιδιὰ των διὰ τοῦ ἰσχυροῦ δεσμοῦ συζυγικοῦ φίλτρου, μολονότι διὰ τὸ ἄωρον ἔτι τῆς ἡλικίας καὶ διὰ τὴν ἕνεκα τούτου παρὰ μόνων τῶν γονέων ἐκλογὴν τῆς νύμφης δὲν ἠδύνατο φυσικὰ νὰ εἶναι, ὅσον ἐπεθύμουν, στερεός. (Πρβ. *Λαμπρίδου* Ζαγοριακά. Ἐν Ἀθήναις 1870 σ. 179). Οἱ δελεαστικοὶ πειρασμοὶ τῆς ***ἔρημης Βλαχιᾶς*** οὐχὶ σπανίως κατίσχυον καὶ κατεκυρίευον αὐτούς, ἐπιφέροντες λήθην τῶν συζύγων εἰς τὰς καρδίας τῶν ξενιτευμένων. Τὴν ἐκ τούτου θλῖψιν καὶ βαθεῖαν μελαγχολίαν ἄριστα ἀπηχεῖ τὸ ἀκόλουθον δημοτικὸν ᾆσμα.

Ποιὰ ἔχει ἄντρα στὴ Βλαχιὰ καὶ γιὸν στὸ Μπουκουρέστι,
πὲ τους νὰ μὴ τοὺς καρτεροῦν, νὰ μὴ τοὺς παντιχαίνουν.
Οἱ βλάχισσες εἶναι κακὲς κι' αὐταῖς οἱ βλαχοπούλλες,
Γελοῦν μαννάδων τὰ παιδιὰ καὶ ἀδερφιῶν τ' ἀδέρφια.

(Πρβ. *Ι. Λαμπρίδου*, Ἠπειρωτ. Μελετήματα Η΄. 75.)

Ἐννοεῖται ὅτι διὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν [1]) πολλάκις ὁ ἀνὴρ μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου ἐταξίδευε χωρὶς νὰ λάβῃ πεῖραν τῆς συζυγικῆς κλίνης καὶ μόνον μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του συνεπληροῦντο αἱ πρὸς ἀλλήλους συζυγικαὶ σχέσεις.

Διηγοῦνται ὅτι νύμφαι δωδεκαέτιδες, μὴ ἔχουσαι οὐδεμίαν σαφῆ ἔννοιαν τοῦ γάμου των, μόλις κατόπιν συμβουλῶν ἢ ἐπιπλήξεων ἐπείθοντο κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου των εἰς στάσιν καὶ συμπεριφορὰν νυμφοπρεπῆ καὶ μόλις συνεκρατοῦντο ἀπὸ τοῦ ν' ἀφήσουν τὸν γάμον καὶ νὰ πηγαίνουν νὰ παίξουν μὲ τὰς φίλας καὶ ὁμήλικας, ἀπαλασσόμεναι ὀχληρῶν καὶ ἀναγκαστικῶν τύπων, ὧν ἠγνόουν τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν καὶ σημασίαν.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ συζύγου καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ χρόνου τοῦ γάμου ἐξηρτῶντο οὕτως ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὴν θέλησιν τῶν γονέων. Τὰ ἄτοπα τούτου σπανιώτερον ἐξεδηλοῦντο διὰ τὴν μεγάλην αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν, ἥτις ἐπικρατεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκόμη καὶ σήμερον. Παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν ἔλειπον καὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς συνήπτοντο καὶ συνοικέσια τῆς ἀποκλειστικῆς ἀρεσκείας τῶν συζευγνυμένων καὶ ἀπαγωγαὶ καὶ στέψεις κατόπιν ἐκβιασμοῦ τῶν ἱερέων πρὸς τέλεσιν τοῦ γάμου ἄνευ μητροπολιτικῆς ἀδείας.

Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν οἱ ὅροι ἱκανῶς μετεβλήθησαν. Ἡ διάδοσις τῆς παιδείας, ἡ μεγίστη αὔξησις τῶν ἀναγκῶν καὶ δυσκολιῶν τοῦ βίου, ἡ μεγάλη αὔξησις τῆς προικὸς κ. ἄ. συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ γίνωνται ἤδη οἱ γάμοι εἰς μεγαλυτέραν ἡλικίαν καὶ μὲ πολὺ περισσοτέραν ἐπιφύλαξιν. Ἐν ᾧ πρότερον δεκαοκταέτις νεᾶνις ἔπρεπε νὰ εἶναι ἤδη ὑπανδρευμένη, νῦν ἠμπορεῖ νὰ παρατείνῃ ἐν ἀνάγκῃ τὸν χρόνον τῆς παρθενίας της καὶ πέραν τοῦ 25ου ἔτους τῆς ἡλικίας της. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς νέους ἡ ἡλικία δύναται, ἐννοεῖται, νὰ εἶναι καὶ μεγαλυτέρα, πάντοτε ὅμως ἐπιζηλότεροι γαμβροὶ εἶναι οἱ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητός των, ἀπὸ τοῦ 20-30ου ἔτους.

Ἡ προῖξ μέχρι που τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος συνίστατο εἰς ἀντικείμενα μικρᾶς σχετικῶς ἀξίας οὐ μόνον ἐν συγκρίσει

[1]) Ὁ Λαμπρίδης (Ἠπειρωτ. Μελετημ. Ζ΄, 22) ἀναφέρει ὅτι ἔν τισι χωρίοις τοῦ Πωγωνίου ἐμνήστευον τοὺς μὲν παῖδας εἰς ἡλικίαν 4—7 ἐτῶν τὰ δὲ κοράσια εἰς ἡλικίαν 3-4 δι' ἀλλαγῆς δακτυλίων.

πρὸς τοὺς οἰκονομικοὺς ὅρους τῆς ἐποχῆς μας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς τῆς τότε ἐποχῆς. Ἡ χρηματικὴ λ. χ. ποσότης ἡ ὡς προῖξ διδομένη δὲν ἦτο διόλου δυσβάστακτος καὶ ἐπαχθὴς καὶ διὰ πτωχὰς ἔτι οἰκογενείας, ἀφ' οὗ, ὡς μοι διηγεῖτο γραῖα θεία μου, οἱ γονεῖς της πωλήσαντες διακοσίας ὀκάδας οἴνου πρὸς ἓν γρόσιον τὴν ὀκᾶν ἐξοικονόμησαν τὴν ἐκ 200 γροσίων ἢ 24,000 ἄσπρων προῖκά της πλὴν τῶν εἰς εἶδος προικοδοτηθέντων εἰς αὐτήν. Ἤρκουν προσέτι μερικὰ γιδοπρόβατα, ἐνίοτε εἷς ἢ δυὸ ἀροτῆρες, ὀλίγα ἐνδύματα ἐγχωρίας κατὰ τὸ πλεῖστον κατασκευῆς καί τινα ἀμπελοχώραφα, ὡς ἠθικὰ δὲ προσόντα σεμνότης καὶ ἐργατικότης διὰ νὰ καθιστοῦν νεάνιδά τινα ἐπίζηλον νύφην.

Σήμερον ἡ προῖξ ἰδίως εἰς μετρητὰ σχεδὸν ἑκατονταπλασιάσθη. Καὶ ἂν ἀκόμη λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν διαφορὰν τῆς ἀξίας τοῦ χρήματος, ἥτις ὡς γνωστὸν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀξίας τῶν διὰ τὸν βίον ἀπαιτουμένων, ἐλαττώσωμεν ἱκανῶς τὴν ἀπόστασιν τὴν χωρίζουσαν τὰ τότε καὶ τὰ νῦν προικοδοτούμενα χρηματικὰ ποσά, πάλιν ἡ διαφορὰ θὰ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη. Εἰς τὸ Πάπιγκον λ. χ. καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα χωρία τοῦ Ζαγορίου ἡ κατωτάτη προῖξ διὰ τὰς ἐν αὐτῷ ἀποκαθισταμένας εἶναι 100 λίραι, συνηθέστερον ὅμως 150-200, ἔστι δ' ὅτε καὶ μέχρις ὑπερχιλίων λιρῶν. Τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ διὰ τὴν νυμφικὴν κλίνην ἀπαιτούμενα ἔγιναν πολυτελέστερα καὶ πολυτιμότερα, ἡ δὲ διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου δαπάνη πολὺ μεγαλυτέρα. Εἰς ταῦτα ἴσως πρέπει νὰ ἀποδοθῇ μία τῶν κυριωτάτων αἰτιῶν, δι' ἃς τοσοῦτον εἶναι ἐπιθυμητὴ ἡ ἀρρενοτοκία. Πρβ. τὸ γαμήλιον ᾄσμα:

Σπέρνει ρύζι νὰ ριζώσῃ καὶ σιτάρι νὰ φυτρώσῃ,
πέντες γιοὺς νὰ ἀποκτήσῃ καὶ στὸ τέλος θυγατέρα κ.τ.λ.

Ἐπίσης εὔχονται εἰς τοὺς συζύγους «*κὶ μὶ γιοὺς νὰ χαρῇς*» ἐν Βησσάνῃ εὔχονται εἰς τὸ συζυγικὸν ζεῦγος «*ἐννιὰ δέντρα κὶ μιὰ μηλιὰ* ἢ «*πέντι γιοὺς κὶ μιὰ γρανίτσα*» (Πρβ. *Ζηκίδην* ἐν Κ.Π. σύλλ. ΙΗ' 225).

Τὴν ῥηθεῖσαν ἐξέλιξιν εἰς τὰ τῆς προικὸς [1]) κάλλιστα δεικνύουν

[1]) Ὁ Ι. Λαμπρίδης (Ζαγοριακά. Ἐν Ἀθήναις 1870 σ. 178 σημ.) ἀναφέρει καὶ ἀφορισμὸν κατὰ τῶν μεγάλων προικῶν ἀπολυθέντα, ἀλλ' ἀποδειχθέντα φυσικῶς ὅλως ἀνίκανον νὰ περιορίσῃ ταύτας.

τὰ κατωτέρω παρατιθέμενα προικοσύμφωνα, ἅτινα εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοὶ δώσῃ ὁ ἀρχαιόφιλος ἐν Παπίγκῳ ἱερεὺς αἰδεσιμώτατος Παππαϊωάννης Κωνσταντινίδης καὶ τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς χρονικὴν περίοδον δύο σχεδὸν αἰώνων. Εἶναι δὲ ταῦτα ἄξια λόγου οὐ μόνον ἀπὸ καθαρῶς λαογραφικῆς ἀπόψεως, ἱκανὰς ἡμῖν πληροφορίας παρέχοντα περὶ τῶν γαμηλίων ἐθίμων τῆς ἐποχῆς των, περὶ τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν ἐνδυμασίαν κ.τ.λ., ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἱστορικῆς ἔτι ἀπόψεως, παρέχοντα εἰκόνα τινὰ τῆς ἠθικῆς, ἐκπαιδευτικῆς, οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν κατοίκων τοῦ Ζαγορίου κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους, τοὺς ὁποίους ἀντιπροσωπεύουν.

1.

1751 Δεκεμβρίου 12

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ γιοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀμήν. Παναγία θεοτόκε βοήθησον τὸ παρὸν συνεκέσιον (sic). Ἐγὼ ἡ Σαραφκιάνω παντρεύω τὴν παμφιλτάτη μου θυγατέρα Ἑλένη καὶ τῆς δίνω [1]) νόμιμον ἄνδραν Κουσταντῖνον γυιὸν τοῦ Φώτη εἰς πρῶτον συνεκέσιον καὶ ἐπιτάσσω αὐτῆς προικίον ἄσπρα ..... χιλιάδων, ἀσήμι δράμια 150, χάλκωμα ὀκάδες 3, μαγνάδια 2 καὶ τῆς πεθερᾶς 1, μέρτζες ζευγάρια 2, μὲ κουμπιὰ 1, ποκάμισα 8, τοῦ πεθεροῦ 1, σαγιάκια 1, δίμιτα 5, φλοκωτὸ 1, ζωνάρια 1, μουκατέμι 1, ζώνα 1, ποδιὲς 2, πεστιμάλια 2, γελάδια 1, καὶ τ' ἀμπέλι τὸ προικίον μου ὅλο, τὸ χωράφι τὸ προικίον μου στὴν Τζοντήλα ὅλο, στὴ Κρυψάρα σιμὰ στοὺ Κονόμου καὶ τὸν κῆπο στὸ Λάκκο στὴ βρύση ἀπὸ πάνω, δικέλλι 1 καὶ μελίσσια 1. Αὐτὰ τῆς ἔδωσα καὶ ὁ πλουσιόδωρος Θεὸς

[1]) Εἰς τὸ πρωτότυπον τὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα εἶναι πάμπολλα. Οἱ τόνοι καὶ τὰ σημεῖα στίξεως ἐλλείπουν τελείως, καθὼς καὶ εἰς τὰ ἑπόμενα, πλὴν τοῦ τελευταίου καὶ ἐν μέρει καὶ τοῦ προτελευταίου. Ὁ φθόγγος ι δηλοῦται σχεδὸν κατὰ κανόνα διὰ τοῦ η. Καὶ τοῦτο εἶναι φυσικόν. Ἡ στοιχειωδεστάτη καὶ ἀτελεστάτη παιδεία, ἣν ἐλάμβανον οἱ παῖδες (τὰ κοράσια ἀπεκλείοντο, ὡς φαίνεται, εἰς τὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου πάσης ἐκπαιδεύσεως, τὰ δὲ μόνα ἐπίζηλα προσόντα μιᾶς κόρης συνίσταντο εἰς τὸ νὰ εἶναι αὐτὴ *νεροπαλή, τίμια* καὶ *δουλευτάρα*) περιωρίζετο εἰς στοιχειώδη γραφὴν καὶ ἁπλῆν ἀνάγνωσιν καὶ δὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, τοῦ Ψαλτηρίου καὶ τῆς Ὀκτωήχου, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν τὴν μόνην πνευματικὴν τροφὴν των, ὥσπερ ἡ θρησκεία τὴν μόνην ἐλπίδα καὶ παρηγορίαν των ἐν ταῖς πονηραῖς ἡμέραις τοῦ δουλεύοντος ἔθνους.

νὰ δώσῃ πολλὰ καὶ εἰς τῶν πρεσβειῶν τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Προκοπίου. Ἀμὴν.

Παπαμιχάλης μαρτυρῶ
Δῆμο Θεμελῆ Παπαλάμπρος » »
Λάζο Θεμελῆ Παπαστάμος » »
Παναγιώτη Γεώργη Θεμελῆ Μιχάλη

2.

1771 Αὐγούστου 1

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ γιοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Παναγία θεοτόκε βοήθησον τὸ παρὸν συνεκέσιον. Ἐγὼ ἡ Ἀγγέλω ἡ Ἀναστάσαινα, νύφη τοῦ Δημήτρη Πάντου, παντρεύω τὴν παμφιλτάτη μου θυγατέρα Δέσπω καὶ τῆς δίνω νόμιμον ἄνδραν Βασίλην γιὸν τοῦ Γιωάννου εἰς πρῶτον συνεκέσιον καὶ ἐπιτάσσω αὐτῆς προικίον:

Μαγνάδια 2 ἤτοι δύο, μέρτζες ζευγάρι 1 ἤτοι ἕνα, σαγιάκι 1 ἤτοι ἕνα, ρήναση (;) 1 ἤτοι μία, δίμιτα 2 ἤτοι δύο, ποκάμισα 3, ποδιὲς 2 καὶ στρῶμα 1. Καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα της ἔχει χάλκωμα ὀκάδες 7 ἤτοι ἑφτά, σιδηρικό: δικέλλι 2, τζεκούρια 2 ὀκάδες, σίδηρο πλάκα 1, κρεμαστάλσον [1]) 1, μασιᾶν 1, δερπάνι 1, σκαφίδι 1, πλαστήρια [2]) 2, ρακοβουτζέλες 2, πούτενα 1, καὶ τὸ σπίτι μὲ τὴν περιοχὴ καὶ τὸν κῆπο στοῦ (Οἰ)κονόμου σιμά, τὸ χωράφι στὸ λιβαδάκι, τὸ χωράφι στὸ Γοργολό, στὴν Κρυψάρα, [3]) στοῦ Γιαλὶμ τὸ μνῆμα, στὰ Νιγραβιώτικα, στὸ Βαραβᾶ, στὴ Δέβρη, στὸ Λιψέτσι, τ'ἀμπέλι στὴν Ἀτσιούγγλα, τὸ ἄλλο στὰ Γιρόντρια, ἄλλο στὸ Προσήλιο, ἄλλο στὸ Στῦλο, τὲς καρυὲς στὴ Σουρβιὰ ἀπὸ πάνω. τὸν κῆπο στὸ Πηγάδι, στὸ Μπάλιζο, βελέντζες 2 καὶ ζωνάρια 3.

Αὐτὰ τῆς δίνω καὶ τὴν εὐχὴν μου καὶ ὁ πλουσιόδωρος θεὸς νὰ

[1]) Κρεμαστάλσος = ἄλυσος, δι' ἧς ἐκρέμων τὸν γάστρον ἐν τῷ μαγειρείῳ. Νῦν ὁ *γάστρος* τοποθετεῖται ἐν ἰδίᾳ θήκῃ, κατασκευαζομένῃ ὑποκάτω τοῦ φούρνου. καὶ χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ σκεπάζῃ τὸ ταψί, ἐν ᾧ ψήνεται ἡ πίτα.

[2]) Τὸ *πλαστήρι* εἶναι ξύλινος δίσκος, ἐφ' οὗ κάμνουν τὰ *πέτρα* (φύλλα) τῆς πίτας μὲ τὸν *μτόβριγου* (ἀντὶ πιτόβεργον).

[3]) Τοπωνυμίαι ἐν Παπίγκῳ.

δώ⟨σῃ⟩ πά⟨ντα⟩ καὶ εἰς τὴν πρεσβείαν τοῦ μεγαλομάρτυρος Προκοπίου. — *1771 Αὐγούστου 1.*

(Ἕπονται αἱ ὑπογραφαί)

† Οἰκονόμος μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν
Παναγιώτης Ἀναστάσις
Κώστας Πάνου μαρτυρεῖ
Κώστας Ἀναγνώστης μάρτυρας

3.

1790 Ἰουλίου 15,

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ τοῦ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Προκοπίου ἐγὼ ἡ Λένη ἐσυμφώνησα μὲ τὸν Παναγιώτη υἱὸν τοῦ Κωνσταντίνου διὰ νὰ τοῦ δώσω τὴν θυγατέρα μου τὴν Βασιλικὴ γυναῖκα εἰς γάμον πρῶτον καὶ τῆς δίδω καὶ τάζω τὰ δσα [1]) μὲ τὴν εὐχὴν μου καὶ καλὴν προκοπὴν μὲ τὸ θέλημά μου: φέσια 3, ποκάμισα 7, ἀντρίκια 2, δίμιτα 3, σαγιάκι ἕνα, φλοκωτὸ 1, ποδιὲς 3, ζωνάρια 2, τ' ἀμπέλι δύο μερδικὰ καὶ ἕνα μερδικὸ τῆς γριᾶς, τὸ σπίτι, χωράφι στὴν Κρυψάρα, χωράφι στὸ Λιβαδάκι, στὸ Μακρύκαμπο, στὴ Βράνστα, πρόβατα 9, βώγδια 2. κανναβίστρια. [2]) Αὐτὰ μὲ τὴν εὐχὴν.

Μήτζης ἔγραψα καὶ μαρτυρῶ
Πασκάλης μακαρίτη Γεώργη μαρτυρῶ
Ἀντώνης μάρτυρας
Στάθης μάρτυρας
Γιώτης Κώστα.

4.

1809 Ἰουνίου 2

Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ὁ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας παραγενόμενος καὶ τὸν ἐκεῖσε γάμον εὐλογήσας, αὐτὸς φιλάνθρωπε Δέσποτα τῇ ἀοράτῳ σου ἐπιστασίᾳ εὐλόγησον τὸ παρὸν συνοικέσιον, ὅπερ μέλ-

[1])=τὰ ἑξῆς (;)

[2]) Κῆπος, ἐν ᾧ ἐκαλλιεργεῖτο ἡ κάνναβις.

λει γενέσθαι. Ἐγὼ τοιγαροῦν ἡ ἀνάξια δούλη τοῦ Θεοῦ Βασιλικὴ γυνὴ τοῦ Κωσταντίνου Θιόφου ὑπανδρεύω τὴν φιλτάτη μου θυγάτηρ Δέσπω καὶ τῆς δίνω ἄντρα νόμιμον υἱὸν τοῦ Ἀποστόλη Λούμα Μιχαὴλ καὶ ἔρχονται εἰς γάμον πρῶτον μὲ τὴν εὐχή μου καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς τάζω τὴν καλορίζική της προῖκα καὶ καλὴν προκοπήν Πρῶτον τάζω ἄσπρα [1]) χιλιάδες 2, ἀσήμι δράμια 150 τζαπράκια, [2]) φέσια 3, ποκάμισα δέκα, σαάκια 4, τὰ δύο καλά, τὰ δύο κατώτερα καὶ ἕναν τεστὲ κου⟨μ⟩πιὰ ἀσημένια, δίμιτα 4, φλοκωτὰ 2, ροῦχο 1 μακρύ, γαλάζο[3]) μακρὺ 1, φετελὶ (;) μακρὺ 1, γαλάζο κοντὸ 1, ποδιὰ μία ρούχινη, γαλαζιένες 2, μουκατέμι (;) 1, καμηλήσιο 1, ἀλλοιώτικο (;) μαλλίτικο 1, χάλκωμα ὀκάδες 5, γελάδα 1, καὶ τὸ συνηθισμένο κρεβατοστρώσι, καὶ καλὴ προκοπή. Ἐγὼ ὀλίγα, ὁ δὲ πλουσιόδωρος Θεὸς δώκειν της ζωὴν εἰρηνικήν, εὐτεκνίαν, μακροημέρευσιν καὶ ὁ μέγας Προκόπιος νὰ τὰ προκόψῃ.

Ἐγὼ οἰκονόμος ἔγραψα καὶ μαρτυρῶ ἔτους 1809 Ἰουνίου 2.

Χρῖστο Νικόλας μάρτυρας.

Λαζαρῆ Λώλης μαρτυρῶ.

ΣΗΜ. Ὄπισθεν ἀναγράφονται τὰ ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ ληφθέντα μὲ τὴν δήλωσιν «ἀπὸ τὰ ταγμένα τὰ ὅσα ἔλαβα.»

5.

1809 Ὀκτωβρίου 21.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ τοῦ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Προκοπίου ἀμήν. Παντρεύω ἐγὼ ὁ Μιχάλης τοῦ ποτὲ Ἀλέξη τὴν παμφιλτάτη μου θυγατέρα Σταμάτω εἰς νόμιμον ἄνδρα Ἰωάννη τοῦ ποτὲ Γεώργη εἰς δεύτερον γάμον. Καὶ πρῶτον τῆς δίνω τὴν εὐχή μου καὶ ἐπιτάσσω αὐτῆς προικίον: Φέσια τρία, ποκάμισα ὀχτώ, δίμιτα 4, φλοκωτὰ 2, σαγιάκια 2, ποδιὲς 3, ζωνάρια 3, γαλάζο μακρὺ 1, κοντὸ ἕνα, σαγιακένια 1, ἀσήμι δράμια

[1]) Μονὰς νομισματικὴ παρὰ τοὺς Τούρκους εἶναι τὸ γρόσιον ἰσοδυναμοῦν πρὸς 0,25 τῆς δραχμῆς περίπου καὶ ὑποδιαιρούμενον εἰς 40 παράδες, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἰσοῦται πρὸς τρία ἄσπρα.

[2]) Ἀργυρᾶ τσαπράκια βάρους 150 δραμίων.

[3]) Χονδρὸν μάλλινον ὕφασμα ἐγχωρίας κατασκευῆς πρὸς κατασκευὴν γυναικείων καὶ ἀνδρικῶν χειμερινῶν ἐνδυμάτων, κληθὲν οὕτω ἐκ τοῦ χρώματός του.

100, χιλιάδες ἄσπρα 7, χάλκωμα ὀκάδες 3, γίδια 3, τὸ χωράφι στὴ Βούλστα ὅλο, τὸν κῆπο στὸν Ἀβραγόνιο ὅλον τὸν ἐπάνω..... .... καὶ τὸ Μπιλίσνοβο. Αὐτὰ τῆς δίνω καὶ τὴν εὐχήν μου, ὁ δὲ πανάγαθος Θεὸς νὰ δώσῃ καλὴν προκοπὴ, τεκνοποιίαν καὶ ἔτη πολλά.

Εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.

1809 Αὐγούστου 21

Ἰωάννης Πριμικύρις ἔγραψα καὶ μαρτυρῶ.

Μήτζης Πάνου μαρτυρῶ.

Ντῖνο Παππᾶ Ἀρτσιστινὸς μαρτυρῶ.

6.

1821 Νοεμβρίου 10

Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ τοῦ ἐν Κανᾷ γάμου εὐλογήσας, αὐτὸς εὐλόγησον καὶ τὸ παρὸν συνοικέσιον, ὅπερ μέλλω ἐγὼ ὁ Κουσταντῖνος παντρεύω τὴν παμφιλτάτην μου θυγατέραν Βασιλικὴν εἰς υἱὸν τοῦ μακαρίτη Λογοθέτην Πολύχρονον εἰς γάμον πρῶτον καὶ τάσσω αὐτῆς προικίον: Φέσια τρία, ποκάμισα ἐννέα, δίμιτα τέσσερα, φλοκωτὰ δύο, ζωνάρι καμηλήσιο ἕνα, μαλλίτικα δύο, δύο σαγιάκια καλά, ἕνα ροῦχο μακρύ, ἕνα φετελί, γαλάζιο κλασινίτικο μακρύ, ἀντερὶ γαλάζιο κοντό, ἕναν ἀλατζᾶν, μία ποδιὰ ρούχενη, δύο ποδιὲς γαλάζιες, τὸ ἀμπέλι στὸ Χριστόφορον στὴ λακκιὰ τοῦ Λόλη..... τ' ἄλλο μέρος Πασκάλαινα, τὸ χωράφι στὸ Σελὸ ἕνα μερόκαμα [1]) τὸν πάτο μὲ τὴν ἀπεδιά, τὸν κῆπο στὸ πηγάδι τῆς Δρόσαινας τὸν μισόν, ἄσπρα χιλιάδες 18 λέμε [2]) δεκοχτώ, πρόβατα τρία, χάλκωμα ὀκάδες πέντε, ἀσημοζώναρο καὶ τὸ κρεβατοστρώσι τους. Αὐτὰ μὲν δίνω ἐγώ, ὁ δὲ πλουσιόδωρος Θεὸς δώσοι ζωήν, ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν διὰ πρεσβειῶν τῆς Κυρίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ τοῦ μεγαλομάρτυρος Προκοπίου ἀμήν. Ἔτει 1821 Νοεμβρίου 10.

Κωσταντς Μαρτζογιάννης ὑπόσχομαι

Πανταζῆς Ἰωάννου μαρτυρῶ

Πανταζῆς ἱερεὺς ἔγραψα καὶ μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν

[1]) Ἀγρός, οὗ ἡ ἐπιφάνεια δύναται νὰ ἀροθῇ ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας.

[2]) Ἤτοι.

7.

1855 Δεκεμβρίου 10.

Δέσποτα Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ τοῦ ἐν Κανᾷ γάμον εὐλογήσας αὐτὸς εὐλόγησον καὶ τὸ παρὸν συνοικέσιον, ὅπερ μέλλω ποιεῖν ἐγὼ ὁ κάτωθεν Γεωργάκινα. Εἰς ἔλλειψιν τοῦ ἀνδρὸς μου ὑπανδρεύω τὴν παμφιλτάτην μου θυγατέραν ὀνόματι Ἀγγελικὴ ἐν ἀνδρὶ νόμιμον Κωνσταντῖνον υἱὸν τοῦ Ἀποστόλη Σανούκη εἰς πρῶτον γάμον καὶ τῆς τάσσω αὐτῆς διὰ προικίον τὰ κάτωθεν φαινόμενα.

3 τρία φέσια 3 τρία μανδήλια, τρεῖς φκκουτὲς [1]) οἱ δύο βαμπακερνὲς καὶ μία λιναρίτικη, 9 ἐννέα ὑποκάμισα, τρία μανικουτὰ μακριά, δύο κοντά, πέντε δίμιτα, δύο φλοκωτά, τρεῖς ποδιές, ἡ μία ῥούχινη, μία σαλταμάρκα, ἕνα φοστάνι διμικατόνι [2]) μὲ ζώστρα, τρία ζωνάρια τὰ δυὸ καμηλήσια καὶ ἕνα γνεστικό, ἕνα σαγιάκι, λάιο [3]) καλὸ τῆς μόδας, δράμια 160 ἑκατὸν ἑξήντα ἀσημοζώναρό της, πέντε ὀκάδες χάλκωμα, τὸ μισὸ τὸ χωράφι εἰς Μουτζάλη, ὀρθὰ καὶ κατὰ τὴν ἁγίαν Κυριακὴν [4]) καὶ ἀπὸ αὐτό, ὁποῦ θέλει πάρει νὰ ἀφήνῃ τρία ντρασκέλια [5]) ἕνα χωράφι εἰς Ματζούκη ὅλον, τὸ ἀμπέλι εἰς Σελὸ ὅλον, μισὸν κῆπον εἰς πέρα Μαχαλᾶ, [6]) μίαν κανναβίστρα εἰς Λάκκο ὅλην μαζὶ μὲ τὴν καργυὰ καὶ γρόσια μετρητὰ 800 ὀκτακόσια καὶ τὸ συνηθισμένο κρεβατοστρῶσι. Αὐτὰ δίδω μὲ τὴν εὐχήν μου, ὁ λὲ πλουσιόδωρος Θεὸς δῶσοι ὑγείαν, εὐτυχίαν διὰ πρεσβειῶν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ἁγίου Γεωργίου καὶ μεγαλομάρτυρος Προκοπίου. Ἀμήν

1885 Δεκεμβρίου 10. Πάπιγκον.

Ἐγὼ ἡ Γιώργινα Οἰκονόμου εἰς ἔλλειψιν τοῦ ἀνδρός μου ὑπόσχομαι καὶ μὴν ἠξεύροντας νὰ γράψω ἐπαρακάλεσα τὸν ἀνδροξάδερφόν

[1]) προσωπομάνδηλα, πισκίρια.
[2]) Εἶδος ὑφάσματος βαμβακεροῦ χρωματιστοῦ.
[3]) Μαῦρον.
[4]) Παρεκκλήσιον καὶ τοπωνυμία συγχρόνως.
[5]) Βήματα.
[6]) Μία ἐκ τῶν δύο συνοικιῶν τοῦ Παπίγκου, χωριζομένων διὰ ῥύακος.

μου Ἀναγνώστην Ἐξάρχου καὶ μὲ ὑπόγραψεν. Ἰδοὺ καὶ τὸ δάκτυλόν μου ● *(ὁ τύπος τοῦ δακτύλου).*

Ἀναστάσης ἱερ. Οἰκονόμος μαρτυρῶ.
Ἰωάννης ἱερεὺς καὶ Πρωτόπαπας.
Κ Ἰωάννου μαρτυρῶ.
Ἀναγνώστης Ἐξάρχου παρακαλῶντας με ἔγραψα καὶ μαρτυρῶ.

8.

1910 Ἰανουαρίου 11.

Μεταξὺ τῶν ὑποφαινομένων, τοῦ κ. Π. Α. ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ κ. Β. Τ. ἀφ' ἑτέρου, ἀμφοτέρων κατοίκων τοῦ χωρίου Παπίγκου συνεφωνήθησαν τὰ ἀκόλουθα.

α') Ὁ κ. Π. Α. ἔχων θυγατέρα ὀνόματι . . . . . καὶ μέλλων ἐκδοῦναι αὐτὴν εἰς πρώτου γάμου κοινωνίαν, συνάπτει σήμερον μετὰ τούτου κανονικὴν μνηστείαν καὶ δίδει αὐτῷ λόγῳ προικὸς τὰ ἑξῆς: Ἐννέα ὑποκάμισα καὶ ἀσπρόρρουχα, ἑπτὰ μακριὰ φορέματα, ἐκ τούτων ἓν μεταξωτὸν πρῶτον, ἕνα μισομέταξον, ἕνα ῥοῦχον, δύο ἀμπάδες καὶ δύο μάλλινα, πέντε δίμτα, δύο φλοκωτά, ἕνα σαγιάκι μοσκοπολιάνικον, τρία κοντὰ γιλέκια, ἐννέα μαντήλια. ἓν ἀσημοζώναρο τῆς μόδας, πέντε ποδιές, πέντε ὀκάδες χάλκωμα, πέντε γίδια, ἓν ἀμπέλι εἰς Ἀπράσταν ὅλον, ἓν χωράφι εἰς Σελὸν ὅλον, ἕναν κῆπον εἰς Κιρλούγκαν, ἕνα χωράφι εἰς Μπελίσναβον τὸ σιάδι, τὸ κάτω δέμα [1]) καὶ τὰ ἄνω δέματα εἰς ἴδιον μέρος ἤτοι ὅλον καὶ τὸ σύνηθες κρεβατοστρῶσι. Ἐπίσης καὶ μετρητὰ τριακόσια εἰκοσόφραγκα (ἀρ. 300), ἅτινα θὰ τρέχωσιν ἐντόκως πρὸς πέντε τοῖς ἑκατὸν ἐτησίως ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου μέχρι τῆς καταθέσεως αὐτῶν ἐπ' ὀνόματι τῆς θυγατρός του εἰς ἀσφαλὲς μέρος καὶ ἐντόκως. β') Ὁ γάμος συνεφωνήθη ἀπὸ κοινοῦ ὅπως γένηται μετὰ ἕνα μῆνα ἀπὸ σήμερον. γ') Ὁ γαμ-

[1]) Οἱ ἀγροὶ οἱ κείμενοι εἰς μέρη ἀνώμαλα, ὡς λ. χ. εἰς κλιτῦς λόφου ἢ βουνοῦ, ἵνα μὴ τὸ χῶμα των παρασύρηται ὑπὸ τῶν βροχῶν διαιροῦνται εἰς λωρίδας εὐρείας χωριζομένας μὲ *χτίσματα* τοίχους καὶ καλουμένας δέματα. Ὡσαύτως καὶ αἱ ἄμπελοι.

ὅρος δηλοῖ ὅτι στέργει καὶ ἀποδέχεται τὴν προῖκα, ὡς ἀνωτέρω ἀναφέρεται, καὶ πάντας τοὺς ἐν τῷ παρόντι προικοσυμβολαίῳ ἀναγεγραμμένους ὅρους. Ἐφ' ᾧ ἐγένετο τὸ παρὸν εἰς δύο ὅμοια πρὸς ἀσφάλειαν ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων μερῶν.

Ἕπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν ***συμβαλλομένων*** *καὶ τῶν πέντε* ***μαρτύρων,*** *κάτωθεν δ' αὐτῶν ὁ ἐφημέριος ἐπιβεβαιοῖ τὸ γνήσιον τῶν ὑπογραφῶν.*

Ἐκ τῶν παρατεθέντων προικοσυμβολαίων δύναται νὰ συναχθῇ ἀσφαλὲς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν Παπίγκῳ, πιθανώτατα δὲ καὶ εἰς τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου, πρὸ δύο τοὐλάχιστον αἰώνων ἡ προῖξ ἐπεβάρυνε τοὺς γονεῖς καὶ οἰκείους τῆς νύφης, τὸ δὲ ἔθος τοῦ νὰ προσφέρῃ ὁ γαμβρὸς δῶρα καὶ χρηματικὸν ἔτι ποσὸν εἰς τὸν πατέρα αὐτῆς δὲν ἦτο ἐν χρήσει ἐν αὐτοῖς, ὥσπερ ἐν ἄλλοις χωρίοις καὶ τμήμασι τῆς Ἠπείρου συνέβαινε μέχρι πρὸ ὀλίγου, ἐνιαχοῦ δὲ συμβαίνει ἀκόμη καὶ σήμερον (Πρβ. *Λαμπρίδου*, Ἠπειρ. Μελετ. Ζ', 22. Εἴς τινα χωρία περὶ τὸ Δέλβινον, ὡς μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὁ ἐν Ἀθήναις καφεπώλης κ. Φίλιππας, καὶ νῦν ἔτι ὁ γαμβρὸς προσφέρει χρηματικὸν δῶρον εἰς τὸν πενθερόν του, τὰ δὲ γαμήλια φορέματα τῆς νύφης παρασκευάζονται κοινῇ δαπάνῃ τοῦ γαμβροῦ καὶ τοῦ πατρὸς ταύτης.)

Ὡσαύτως ἐκ τούτων συνάγομεν ὅτι μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ χρηματικὴ ποσότης ἡ προικοδοτουμένη εἰς τὴν νύμφην δὲν ἀπετέλει τὸ οὐσιῶδες αὐτῆς μέρος, ἀλλ' οἱ ἀγροί, αἱ ἄμπελοι, οἱ ἀροτῆρες καὶ τὰ πρόβατα κ. τ. λ. Καὶ τοῦτο διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι ἡ γεωργία, ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ ἐγχώριος ὑφαντουργία ἀπετέλουν τὰ κυριώτερα βιοποριστικὰ τῶν κατοίκων ἔργα. [1]) Ὡς πρῶται ὕλαι διὰ τὴν ὑφαντικὴν πλὴν τῶν ἐρίων ἐχρησίμευε καὶ ἡ κάνναβις, ἥτις ἐκαλλιεργεῖτο εἰς κήπους, καλουμένους *Κανναβίστριες*. Ἐξ αὐτῆς κατεσκεύζον στερεώτατα ὑφάσματα, τὰ ὁποῖα οὐχὶ σπανίως οἱ γερον-

[1]) Οὕτω συμβαίνει καὶ νῦν ἔτι εἰς γειτονικὰ γεωργικὰ χωρία, οἱ δὲ Σαρακατσαναῖοι νομάδες, οἱ ἀποζῶντες ἐκ μόνης τῆς κτηνοτροφίας καὶ ὧν αἱ γυναῖκες ὑφαίνουν ὅλα τὰ ὑφάσματα τὰ διὰ τὴν ἐνδυμασίαν των καὶ τὰς λοιπὰς των χρείας, ὡς προῖκα δίδουσι πρόβατα καὶ διάφορα μάλλινα ὑφάσματα ἐγχωρίας κατασκευῆς.

τότεροι ἀναφέρουν ἐξαίροντες αὐταρέσκως καὶ μὲ τὴν συνήθη εἰς αὐτοὺς ὑπερβολὴν διὰ τὰ *περασμένα καλὰ χρόνια* ὡς ἀσυγκρίτως ὑπέρτερα πρὸς ταῖς «ψεύτικες πραμάτειες τῆς Φραγκιᾶς», αἱ ὁποῖαι ἐξετόπισαν τελείως τὴν ἐγχώριον ὑφαντουργίαν. Ἀλλ' ἀφ' ὅτου περὶ τὰ μέσα περίπου τοῦ 19ου αἰῶνος τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ἀποδημία εἰς τὰς παραδουναβίους ἰδίως χώρας κατέστησαν διὰ διαφόρους λόγους ἡ κυρία ἐνασχόλησις τῶν κατοίκων καὶ ὁ σπουδαιότατος οἰκονομικὸς παράγων τοῦ τόπου, ἐμειώθη δὲ κατὰ πολὺ ἡ σημασία τῆς γεωργίας, κτηνοτροφίας καὶ τῆς ὑφαντικῆς, τὸ προικοδοτούμενον χρηματικὸν ποσὸν ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότατον τῆς προικὸς μέρος καὶ περὶ αὐτὸ περιστρέφονται αἱ κυριώταται συζητήσεις κατὰ τὲς *προξενιές*.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς αὐξήσεως τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ διὰ τὴν προίκισιν τῶν εἰς τὰ Ζαγοροχώρια [1]) ὑπανδρευομένων καὶ αἱ διὰ τὰ νυμφικὰ ἐνδύματα καὶ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου δαπάναι κατέστησαν ἀρκούντως ἐπαχθεῖς, ἀνερχόμεναι εἰς τὸ ἥμισυ περίπου τῆς εἰς μετρητὰ προικός ἤτοι εἰς δισχιλίας περίπου δραχμάς. Ἕνεκα τούτου ὑπεχρεώθησαν οὐκ ὀλίγοι νὰ ἁπλουστεύσουν τὰ τῆς κατὰ παράδοσιν τελέσεως τῶν γάμων καὶ νὰ θέσουν εἰς ἀχρηστίαν οὐκ ὀλίγα τῶν παραδοθέντων ἐθίμων.

Ἡ παρασκευὴ τῶν προικῴων ἀρχίζει ἀπὸ ἀρκούντως μικρᾶς ἡλικίας. Μόλις ἡ κόρη γίνῃ δέκα ἐτῶν ἀρχίζει νὰ κεντῇ μὲ πολύχρωμα μεταξωτὰ νήματα ***(μπρισίμια)*** τὲς ποδιὲς καὶ τὰ γιλέκια της, νὰ πλέκῃ ὡς οἷον τε πλεῖστα ζεύγη περιποδίων ***(τσιουράπια*** ἀλλαχοῦ ***κάλτσες)*** μαλλίνων καὶ βαμβακερῶν μὲ πλουμίδια εἰς *τὴν φτέρναν* καὶ *τὴν μύτην,* νὰ κεντῇ τὰ μαξιλλάρια τῶν νυμφικῶν προσκεφαλαίων της κ. τ. λ. Ἀλλ' ἡ πυρετώδης ἐργασία ἀρχίζει ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς τελέσεως τῶν ἀραβώνων. Αἱ φίλαι καὶ ὁμήλικες τῆς νύφης σπεύδουν νὰ τὴν βοηθήσουν καὶ νὰ συνετελέσουν εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῆς αὐταρεσκείας καὶ φιλοτιμίας της, νὰ μὴ ὑστερήσῃ οὐδεμιᾶς ἀπὸ τὰς πρότερον ὑπανδρευθείσας.

Ἡ προικοδότησις εἶναι φυσικὰ ὑποχρέωσις τῶν γονέων ἢ τῶν ἀδελφῶν ἢ ἐν ἐλλείψει τούτων τῶν στενωτέρων συγγενῶν. Ἀδελφοὶ

[1]) Οἱ πτωχότεροι ἀποκαθιστοῦν ἤδη τὰς θυγατέρας των εἰς ξένας κοινότητας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ προῖξ εἶναι μικροτέρα. Οὕτω λ. χ. ἐκ Παπίγκου πολλαὶ ἐξεδόθησαν εἰς τὴν παρακειμένην πολίχνην Κόνιτσαν, ἐν ᾗ προῖξ χιλίων φράγκων εἶναι συνήθως ἱκανή.

μήπω ὑπανδρεύσαντες τὰς ὀρφανὰς ἀδελφάς των δὲν εἶναι διόλου τιμητικὸν νὰ νυμφεύωνται αὐτοὶ πρότερον. Καὶ ζώντων ἔτι τῶν γονέων των ὀφείλουν νὰ ἀναμείνουν τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀδελφῶν των.

Δύο καὶ πλείονες ἐνίοτε ἀδελφοὶ καὶ μετὰ τὸν γάμον των δύνανται νὰ συζοῦν ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ, εἰς τινα δὲ κωμόπολιν, τὴν Βήσσανην, μέχρι πρὸ ὀλίγου συνέζων ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ περὶ τὰ 60 μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Ἡ ἁρμονικὴ συμβίωσις ἐγγάμων ἀδελφῶν ἐπισπᾶται ἀμέριστον τὴν τιμὴν καὶ τὸν ἔπαινον τῶν συγκατοίκων των. Λίαν ὡσαύτως τιμητικὸν εἶναι νὰ ἀποκαθίστανται αἱ ἐπίγαμοι ἐν τῷ χωρίῳ τῆς γεννήσεώς των. Μόνον ἡ ἀνάγκη δικαιολογεῖ τὴν καταφυγὴν εἰς τὰ «ξενόχωρα». Διότι δὲν ἔπαυσεν ἀκόμη νὰ θεωρεῖται ὡς πρακτικωτάτης λογικῆς καὶ φρονήσεως ἡ παροιμία «Παποῦτσ' ἀπού τοὺν τόπου σου κι' ἂς εἶν κι μπαλουμένου.»

Ἡ περὶ συζεύξεως πρότασις γίνεται κατὰ κανόνα παρὰ τῶν γονέων τῆς κόρης,[1]) ἀφ' οὗ συνήθως ζητηθῇ καὶ ἡ γνώμη αὐτῆς, ἥτις ὅμως δὲν εἶναι πάντοτε ὑποχρεωτικὴ διὰ τοὺς γονεῖς ἀκόμη καὶ σήμερον. Σπανιώτερον προέρχεται παρὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ. Συνήθως τὰς πρώτας προτάσεις κάμνουν αἱ *προξενήτριες*, στεναὶ συγγενεῖς καὶ φίλαι τῆς οἰκογενείας. Ἕνεκα ὅμως οὐχὶ σπανίων ἀκριτομυθιῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἑπομένων αὐταῖς ἀτόπων σκοπιμώτερον κρίνεται παρὰ πάντων νὰ γίνωνται αἱ προξενιές, ὁσάκις τοῦτο εἶναι δυνατόν, ἀπ' εὐθείας.

Μετὰ τὰ γενικώτερα ταῦτα περὶ τῶν γαμηλίων ἐθίμων τῶν Ζαγοροχωρίων, μεταβαίνομεν εἰς τὴν λεπτομερεστέραν περιγραφὴν τῶν κατὰ τὸν γάμον πρώτων τοῦ χωρίου Παπίγκου. Τοῦτο κεῖται εἰς τὰ ΒΔ τῆς ἐπαρχίας Ζαγορίου ἐπὶ τῶν κλιτύων τῆς Ἀστράκας καὶ Ῥαδόβολης, διακλαδώσεων τῆς Πίνδου, καὶ οὐ μακρὰν τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ Ἀώου καὶ τῆς πολίχνης Κονίτσης. Οὐκ ὀλίγα τῶν ἐν αὐτῷ ἐθίμων εἶναι τὰ αὐτὰ καὶ τὰ τῶν γειτονικῶν κωμῶν Βιτσικοῦ, Ἀρτσίστης, Ἁγίου Μηνᾶ, Γλυτονιαβίτσης, Γορίτσης κλπ., ἀλλά, ὡς εἰκός, ὑπάρχουν καὶ ἱκαναὶ παραλλαγαὶ καὶ διαφοραὶ ἰδίως πρὸς τὰς τελευταίας, αἵτινες διὰ τὴν κατωτέραν κοινωνικὴν καὶ ἐκπαιδευτικὴν κατάστασίν των καὶ τὸν ποι-

[1]) Τὸ ἐναντίον ἀναφέρει ὁ Λαμπρίδης ὡς γινόμενον εἴς τινα χωρίου τοῦ Πωγωνίου (Πρβ. Ἠπειρ. Μελετ. Ζ' 22).

μενικὸν καὶ γεωργικὸν βίον τῶν κατοίκων των διακρίνονται διὰ τὰ ἁπλούστερά των ἤθη καὶ ἔθιμα.

1) Γαμήλια ἔθιμα ἐν Παπίγκῳ. [1])

Οἱ ἁρραβῶνες τελοῦνται οἱανδήποτε ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, πλὴν τῆς Τρίτης, θεωρουμένης ὡς ἀποφράδος. Κατ' αὐτοὺς συνέρχονται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ οἱ γονεῖς τῆς νύφης καὶ ἄλλοι συγγενεῖς καὶ φίλοι τῶν διὰ κηδεστίας συνδεομένων οἴκων καὶ παρόντος τοῦ ἐφημερίου των συντάσσεται τὸ προικοσύμφωνον (ἢ ὡς κοινῶς λέγεται *προικουστίφανον* κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὴν λέξιν στιφάνια ἢ στέφανα, δηλοῦσαν τὴν στέψιν καὶ τὸν γάμον). Ὅταν ὑπογραφῇ καὶ ἀνταλλαγοῦν αἱ εὐχαὶ καὶ τὰ συγχαρητήρια τῶν παρισταμένων, τριπλοῦς πυροβολισμὸς παρὰ παιδὸς συγγενοῦς καὶ ἀμφιθαλοῦς [2]) ἀναγγέλλει εἰς τὸ χωρίον τὴν τέλεσιν τῶν ἁρραβώνων καὶ οἱονεὶ ἐπισφραγίζει αὐτούς. Κερνοῦν γλυκὸ καὶ καφέν, ἂν δὲ εἶναι ἑσπέρα, παρατίθεται δεῖπνον, εἰς ὃ ἀκολουθοῦν τραγούδια καὶ χορὸς μέχρι βαθείας νυκτός. Πρὸ τοῦ δείπνου ὁ ἱερεὺς σταυρώνει ἄρτον διὰ τῶν δακτυλίων τῶν νυμφίων καὶ εἶτα διανέμουν αὐτὸν εἰς τοὺς προσελθόντας. Τὴν ἑπομένην ὅλοι σχεδὸν οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι ἐπισκέπτονται τοὺς συμπεθέρους καὶ συγχαίρουν αὐτοὺς καὶ εὔχονται «Κὶ στοὺ γάμου ἢ κὶ στὰ στέφανα μὶ γειά.» [3])

Ἀλλ' αἱ ἐπίσημοι τρόπον τινὰ εὐχαί (ηὐκές) τελοῦνται τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἁρραβώνων. Ἀπὸ πρωΐας παιδία συγγενῆ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύφης προσκαλοῦν χωριστὰ τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους ἑκατέρου. Καὶ τὰ μὲν ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ προσκαλοῦντα ἀπευθύνουν τὴν πρόσκλησιν μὲ τὴν τυπικὴν φράσιν «Κουπιάστι νὰ διχτοῦμι τς ηὐκές» (κοπιάσατε νὰ δεχθοῦμε τὲς εὐχές), τὰ δ' ἐκ μέρους τῆς νύφης καὶ τοῦ οἴκου αὐτῆς «Κουπιάστι νὰ πάμι στ' ς ηὐκές» (εἰς τὲς εὐχές) καὶ τοῦτο, διότι οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης συναθροιζόμενοι εἰς

[1]) Τὴν περιγραφὴν τῶν γαμηλίων ἐθίμων Παπίγκου, Ἀρτσίστης καὶ Τσεπελόβου εἶχον παρασκευάσει πρὸ τετραετίας διὰ τὸ Λαογραφικὸν φροντιστήριον τοῦ σεβαστοῦ μοι διδασκάλου κ. Ν. Γ. Πολίτου.

[2]) Τὰς πληροφορίας ταύτας ἠρύσθην παρὰ συγγενῶν μου γυναικῶν.

[3]) ἢ «στερεωμένα κὶ στὰ στέφανα μὶ γειὰ»

τὸν οἰκόν της μεταβαίνουν ὅλοι ὁμοῦ καὶ αὐτοὶ ***πρῶτοι*** μετὰ μουσικῶν ὀργάνων ἢ ἄνευ ὀργάνων εἰς τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ. Εἰς τὴν αὐλὴν τούτου ἀναμένουν αὐτοὺς παρατεταγμένοι εἰς μεγάλην σειρὰν οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ γαμβροῦ. Παρέρχονται πρὸ αὐτῶν καὶ τοῖς ἀπευθύνουν τὰς εὐχάς των, εἰς τοὺς ἀγάμους «κὶ στοὺ γάμου σ'» ἢ «κὶ στὰ θκά σ'» ἢ «κὶ στ' χαρά σ'», εἰς δὲ τοὺς ἐγγάμους τοὺς ἔχοντας τέκνα «Κὶ στοῦμ[1]) πιδιῶ σ'» (καὶ εἰς τῶν παιδιῶν σου τοὺς γάμους ἐνν.), εἰς δὲ τοὺς μήπω ἀποκτήσαντας «Κι' ἀποὺγ καρδιά σ'» (καὶ ἀπὸ τὴν καρδιά σου). Εἷς τῶν συγγενῶν τῆς νύφης κομίζει ὡς δῶρα ***πλόσκαν*** (ἀλλαχοῦ τσιότραν, ἐν δὲ τῇ Ἀρτσίστῃ καὶ ***γαστέρα*** καλουμένην διὰ τὸ κοιλιόσχημον τοῦ δοχείου) πλήρη οἴνου καὶ μαντήλιον φέρον ποικίλα ζαχαρωτὰ καὶ ξηροὺς καρποὺς, διανεμόμενα εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ. Ταῦτα ἀνταποδίδονται κατὰ τὴν ἀντεπίσκεψιν τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ εἰς τὸν οἶκον τῆς νύφης. Κατὰ τὴν ἐκκίνησιν καθὼς καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς συνοδίας προηγοῦναι πυκνοὶ πυροβολισμοί.

Μετὰ τοὺς ἀρραβῶνας γίνονται τὰ ***προυζύμια*** τὴν ἑσπέραν τῆς Τετάρτης[2]) τῆς πρὸ τῆς Κυριακῆς, καθ' ἣν θὰ τελεσθῇ ἡ στέψις, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ. Κατ' αὐτὴν παῖς ἀμφιθαλὴς ἀναμειγνύει ζύμην μὲ ἄλευρον («ἀναπιάν' τὰ προυζύμια»)· οἱ παριστάμενοι παῖδες ἐγγίζουν τὸ μεῖγμα, συγχρόνως δὲ ῥίπτονται χαρμόσυνοι καὶ τιμητικοὶ ἅμα πυροβολισμοί. Ἐκ τῆς ζύμης ταύτης θὰ κάμουν τὴν ἑπομένην τὲς κουλλοῦρες (κλούρα), μικροὺς ἄρτους διανεμομένους ὡς προσκλητήρια[3]) κατὰ τὴν Παρασκευήν. Μετὰ τὸ ***ἀνάπιασμα*** τῶν προζυμίων ἀκολουθεῖ δεῖπνον, ᾄσματα καὶ χορός. Τὴν Παρασκευήν, ὡς ἐλέχθη, γίνονται αἱ προσκλήσεις διὰ τὸν γάμον. Παιδία συγγενῆ τοῦ γαμβροῦ ἀρχίζουν νὰ «καλνοῦν» ἀπὸ τὸν πρωτοσυμπέθερον (ἢ κατὰ τὴν ζαγορησίαν προφορὰν προυτουσμπέθιρου), ὅστις εἶναι πρῶτος

[1]) ἢ ἄλλως «κ' εἰς τἀρχουντοπουλλά σας».

[2]) Ἐν Σκαριτσάνῃ κ. ἀ. ἀδιαφόρως τὴν Τρίτην ἢ Τετάρτην (πρβ. «Ἀγῶνα» τῆς 9ης Ἀπριλίου 1889), ἐν δὲ τῇ Βησσάνῃ τὴν Πέμπτην (πρβ. *Ζηκίδην* ΚΠ. Σύλλ. τ. ΙΗ΄ 223).

[3]) Ἀλλαχοῦ ἡ πρόσκλησις γίνεται διὰ μήλων ἢ πορτοκαλίων. Ὁ δὲ Λαμπρίδης (Ἠπειρ. Μελετ. Ζ΄ 22) ἀναφέρει καὶ διὰ κήρυκος πρόσκλησιν ἀπὸ τοῦ κωδωνοστασίου ἐν Πωγωνίῳ.

ἐξάδελφος ἢ ἄλλος στενὸς συγγενὴς τοῦ γαμβροῦ. Οὗτος τοῖς παραθέτει πρόχειρον γεῦμα καὶ κατόπιν ἡγούμενος αὐτῶν ἔνοπλος πεζὸς ἢ καὶ ἔφιππος μεταβαίνει εἰς **πρόσκλησιν** τοῦ νούνου (*νοῦνος παρ' ἡμῖν, νουνὸς* δὲ ἀλλαχοῦ ὁ ἀνάδοχος). Οἱ προσκλητήριοι ἄρτοι διὰ τὸν πρωτοσυμπέθερον, τὸν νοῦνον καὶ τὴν νύφην διακρίνονται ἀπὸ τοὺς λοιποὺς οὐ μόνον διὰ μέγεθος ἀλλὰ καὶ διότι ἔχουν τὴν ἄνω ἐπιφάνειάν των ἠλειμμένην διὰ μέλιτος, ἐντὸς δὲ αὐτῆς ἀμύγδαλα ***(σούμπρους ἀπὸ μύγδαλα***. Σοῦμπρος καλεῖται τὸ ἐσωτερικὸν ἐδώδιμον μέρος τοῦ ἀμυγδάλου.***)*** Καὶ ὁ νοῦνος παραθέτει γεῦμα εἰς τοὺς καλεστᾶδες του, οἵτινες καὶ κατὰ τὴν εἴσοδον καὶ κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ οἴκου του ῥίπτουν τιμητικοὺς δι' αὐτὸν πυροβολισμούς. Μετὰ τὸν νοῦνον καλνοῦν τὴν νύφην, εἰς ἣν πλὴν τοῦ ῥηθέντος ἄρτου προσφέρουν καὶ πλόσκαν πλήρη οἴνου καὶ ζαχαρωτὰ μαζὶ μὲ ῥύζι καὶ σῖτον («γιὰ νὰ ῥζώσ' ὅπους ῥζών' τοὺ ῥύζ' κὶ τοὺ στὰρ'» ἤτοι διὰ νὰ ῥιζώσουν, ῥιζοβολήσουν οἱ συζυγικοὶ δεσμοί της.) Τὰ ἴδια δῶρα καὶ τρωγάλια ἀνταποστέλλονται καὶ εἰς τὸν γαμβρὸν παρὰ τῆς νύφης. Κατόπιν τὰ παιδιὰ μόνα των, ἄνευ τοῦ πρωτοσυμπεθέρου, καλνοῦν τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύφης. Ὁ κατάλογος τῶν προσκεκλημένων συντάσσεται ἐν συνεργασίᾳ τῶν οἰκείων ἀμφοτέρων. Ἡ τυπικὴ πρόσκλησις εἶναι «νά εἶστι καλισμέν' στοὺ γάμου». Εἰς τοὺς στενοὺς συγγενεῖς πλὴν τῆς προσκλήσεως ταύτης παρέχεται ἡ πληροφορία ὅτι θὰ εἶναι καὶ ***ἀδιρφουπτοὶ*** (Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κονίτσης οὗτοι καλοῦνται *βλάμηδες* ἢ *μπράτιμοι* πρβ. «Ἀγῶνα» τῆς 16 Ἀπριλ. 1899, *σταυργοὶ* δὲ ἐν γαμηλίῳ ᾄσματι). Οἱ ἀδιρφουπτοί (φωνητικὴ μεταβολὴ τῆς λέξεως ἀδελφοποι(η)τοὶ) εἶναι οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τὸν γάμον, δηλ. κομίζοντες τὰ φαγητὰ εἰς τοὺς κεκλημένους, φροντίζοντες περὶ τῆς παρὰ συγγενικῶν οἴκων προμηθείας τῶν διὰ τὸν γάμον ἀναγκαιούντων σκευῶν καὶ ἐπίπλων καὶ ἄλλας παρομοίας ὑπηρεσίας παρέχοντες. Ὁ τίτλος τοῦ ἀδιρφουπτοῦ εἶναι λίαν τιμητικός, δυσαρεστοῦνται δὲ σφόδρα καὶ θεωροῦν ἑαυτοὺς προσβεβλημένους οἱ μὴ προσκληθέντες ὡς ἀδιρφουπτοὶ καίπερ δικαιούμενοι εἰς τοῦτο ἕνεκα τῆς στενωτέρας ἢ ἀπωτέρας συγγενείας των. Πάντοτε δὲ μετὰ τὴν διανομὴν τῶν προσκλητηρίων, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἔχει ἐννοεῖται σχέσιν πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἰδίᾳ κατάστασιν τοῦ γαμβροῦ, ψιθυρίζονται ποικίλα

παράπονα, καθὼς καὶ κατὰ τὸ γαμήλιον τῆς Κυριακῆς γεῦμα καὶ τὸν χορόν, ἕνεκα τῆς μὴ προσηκόντως τιμητικῆς προσκλήσεως ἢ παραχωρήσεως θέσεως ἢ ἄλλων παραπλησίων μικρολογιῶν. Λησμονημένοι συγγενικοὶ δεσμοὶ ἀνακαλοῦνται εἰς τὴν μνήμην πρὸς στήριξιν τῶν ἀξιώσεών των καὶ δικαιολογίαν παραπόνων. Αἱ ἡμέραι τοῦ γάμου παρέχουν προσφορωτάτην ἀφορμὴν πρὸς ἀτελευτήτους συγγενολογίας καὶ ἔστιν ὅτε καὶ συγγενολογικὰς ἀνακαλύψεις.

Αἱ τὴν παρασκευὴν γενόμεναι προσκλήσεις ἰσχύουν διὰ μόνον τὸ μέγα γαμήλιον γεῦμα τῆς Κυριακῆς, διὰ δὲ τὸ τῆς δευτέρας καθ' ὃ ὁ ἀριθμὸς τῶν κεκλημένων εἶναι πολὺ μικρότερος, εἶναι ἀνάγκη δευτέρας προσκλήσεως, προφορικῆς μόνον ταύτης καὶ γινομένης τὴν πρωΐαν τῆς ἰδίας ἡμέρας.

Τὸ σάββατον γυναῖκες ἐκ τῶν συγγενικῶν οἴκων κομίζουν ξύλα [1]) ἀπὸ παρακείμενόν τι δάσος διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ γεύματος τῆς ἑπομένης καὶ μεθεπομένης ἡμέρας. Οἱ ἀδιρφουπτοὶ φοροῦν χρωματιστὲς ποδιές, δωρουμένας εἰς αὐτοὺς παρὰ τοῦ γαμβροῦ, καὶ ἀρχίζουν τὴν ὑπηρεσίαν των. Ὁρίζουν τὸν κατάλληλον χῶρον, εἰς ὃν θὰ παρακαθήσουν κατὰ τὸ γεῦμα τῆς αὔριον οἱ ἄνδρες καὶ ἄλλον διὰ τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς ἀπροσκλήτους ξένους, τοποθετοῦν τὰς τραπέζας καὶ τὰ καθίσματα, κομίζουν ἔπιπλα καὶ σκεύη ἐκ συγγενῶν καὶ φίλων διὰ τὰς ἡμέρας τοῦ γάμου μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ γαμβροῦ νὰ τοὺς ἀποζημιώσῃ διὰ πᾶσαν κλοπὴν ἢ φθοράν. Ἂν ὁ καιρὸς εἶναι καλὸς τὸ γεῦμα παρατίθεται εἰς τὸ ὕπαιθρον, πρὸς ἐξασφάλισιν δὲ τῆς σκιᾶς «στηοῦν φρέντζουν» ἤτοι ἐπὶ ὑψηλῶν δοκῶν καὶ πασσάλων τοποθετοῦν ἐν εἴδει στέγης κλάδους δένδρων ἢ πτέριδος, κατασκευάζουσι δὲ καὶ πρόχειρα ἴκρια ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἵνα καθήσουν οἱ ***καλεσμένοι***.

Προσέτι δὲ ὁρίζουν ἐξ ἑαυτῶν τὸν ἐπὶ τῆς διανομῆς τοῦ οἴνου, τοὺς διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνδρῶν, τοὺς διὰ τὴν τῶν γυναικῶν, καὶ τοὺς προϊσταμένους ἢ κοσμήτορας ἑκατέρας ὑπηρεσίας, ἐξ ὧν τὰ μάλιστα ἐξαρτᾶται ἡ κατὰ τὸ γεῦμα τακτικὴ ὑπηρεσία καὶ εὐκοσμία,

[1]) Καὶ εἰς τὴν Δρόβιανην (ὥσπερ καὶ εἰς ἄλλα χωρία), κειμένην ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δελβίνου γίνεται τὸ ἴδιον, ὅταν δ' ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὴν ξύλευσιν ᾄδουν «Σήμερα ν. ἄσπρος οὐρανὸς κλπ.» (Πρβλ. Δωδώνην 1896 σ.199).

Ἀφ' οὗ λήξῃ ἡ ὑπηρεσία των δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, ἀρχίζουν τὴν διασκέδασίν των περὶ τὴν ἑσπέραν, προσερχομένων ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τῶν ***γύφτων*** [1]) («ἔρχουντι τὰ λαλούμενα» ἤτοι οἱ ὀργανοπαῖκται), οἵτινες ὡς ἐπάγγελμα ἔχουν πλὴν τῆς μικροσιδηρουργίας καὶ τὴν διασκέδασιν τῶν χωρικῶν κατὰ τοὺς γάμους, ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις παίζοντες διάφορα ὄργανα. Εἰς τοὺ γάμους τῶν πλουσιωτέρων προσκαλοῦνται δύο ***ταϊφάδες*** (συναυλίαι) γύφτων ἢ δύο ***ζγιὲς*** (ζυγιές) ***βιουλιά***, μία διὰ τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ καὶ μίαν διὰ τὴν τῆς νύφης κατὰ τὴν ἑσπέραν τοῦ Σαββάτου. Κατὰ τὴν ἑπομένην ἑνοῦνται εἰς μίαν μεγάλην συναυλίαν. Ἕκαστος ταϊφᾶς ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν ***κλαρνέττου*** (κλαρινέττον), ἓν βιουλί, ἓν ***λα(β)ούτου*** καὶ ἓν ***ντέφι*** (ἢ ἄλλως ***νταϊρέ***, λέξεις τουρκικαὶ δηλοῦσαι τὸ τύμπανον, ὃ φωνητικῶς μεταβληθὲν λέγεται ντούμπανου). Ὁ παίζων τὸ κλαρινέττον θεωρεῖται προεξάρχων τοῦ ταϊφᾶ. Οὗτοι λαμβάνουν παρὰ τοῦ γαμβροῦ χρηματικόν τι ποσόν, ἀλλὰ τὴν κυριωτέραν ἀμοιβήν των ἀποτελοῦν τὰ κεράσματα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ***σέρνουν*** τὸν χορόν, καὶ τὰ ὁποῖα ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τούτων ἢ τῆς ματαιοδοξίας των. Τὰ πλεῖστα κεράσματα γίνονται κατὰ τὸν χορὸν τῆς νύφης τὴν Κυριακὴν τῆς στέψεως, καθ' ὃν ὅλοι οἱ συγγενεῖς φιλοτιμοῦνται ἐναμίλλως νὰ κεράσουν τάλληρα καὶ εἰκοσάφραγκα ἔτι, καλύπτοντες τὰ μέτωπα τῶν γύφτων («κουλνοῦν κάρτα κὶ μιντζίτια 'ς τς γύφτ'»). Μετὰ τὴν διασκέδασιν παρακάθηνται εἰς δεῖπνον, εἰς ὃ προσκαλοῦνται ὁ νοῦνος καὶ ὁ πρωτοσυμπέθερος. Ἄλλοτε ἐγίνοντο ***σιάσματα*** εἰς τὸ σπίτι τῆς νύφης, σήμερον σχεδὸν ἐγκατελείφθησαν, μόνον δ' ὁ γαμβρὸς συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἀδιρφουπτῶν ἐπισκέπτεται τὴν ἑσπέ-

[1]) Οἱ *γύφτοι* ἐν Ζαγορίῳ εἶναι ἡ κατωτάτη τάξις τῶν χωρικῶν. Μετέρχονται τὸν μικροσιδηρουργὸν, τὸν πεταλωτὴν καὶ τὸν ὀργανοπαίκτην. Ῥυπαροὶ καὶ περιφρονημένοι, ἐστερημένοι παντὸς δικαιώματος εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τῆς κοινότητος καὶ εἰς σύναψιν ἐπιγαμίας μετὰ τῶν ἄλλων χωρικῶν, δὲν εἶναι πλὴν τούτων καὶ νόμιμοι κάτοικοι τῶν χωρίων, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ζοῦν μία-δύο οἰκογένειαι γύφτων, ἀλλὰ διὰ τὴν μὴ δόκιμον ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των δύνανται νὰ ἐκδιωχθοῦν καὶ νὰ ἀντικατασταθοῦν ὑπὸ ἄλλων. Μόνον εἰς Νεγάδες καὶ εἶπου ἀλλαχοῦ εἶναι πολυαριθμότεροι, ἔχουν μονίμους οἰκήσεις καὶ ἀσχολοῦνται καὶ περὶ τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν, καλαθοπλεκτικὴν καὶ ἄλλα ἔργα.

σπέραν τοῦ Σαββάτου [1]) τὴν νύφην καὶ κερνᾷ αὐτὴν. Εἰς τὴν οἰκίαν της γίνεται χορὸς καὶ διασκέδασις, καθ' ἣν χορεύουν αἱ φίλαι τῆς νύφης ἐν συνοδείᾳ μουσικῶν ὀργάνων ἢ μόνον μὲ ᾄσματα. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἀποχωροῦν πάντες πρὸς ἀνάπαυσιν.

Μόλις ἀρχίσῃ ἡ πρωΐα τῆς Κυριακῆς ὁ οἶκος τοῦ γαμβροῦ προσλαμβάνει ὄψιν πανηγυρικὴν. Προσέρχονται οἱ ἀδιρφουπτοὶ καὶ ἐπιλαμβάνονται τῆς ὑπηρεσίας των. Ἀνάπτονται πυραὶ πρὸς παρασκευὴν τοῦ μεγάλου γεύματος, σφάζονται τὰ διὰ τοῦτο προωρισμένα ζῷα καὶ μετὰ ταῦτα «ξουρίζν τοὺ γαμπρὸ» ἤτοι συγγενὴς τοῦ γαμβροῦ ἀμφιθαλὴς ξυρίζει αὐτὸν, γυναῖκες δὲ παριστάμεναι ᾄδουν τὸ γνωστὸν γαμήλιον ᾆσμα.

Ἀργυρὸ ξυράφι καὶ μαλαματένιο
σέρνε γάλι γάλι
σὲ γαμπροῦ κεφάλι,
τρίχα μὴν ἀφήσῃς
καὶ τὸν ἀσκημίσῃς
καὶ τὸν ἀσκημίσῃς στὰ πεθερικά του.
(Πρβ. *Χασιώτου*, Συλλογὴ σ. 40, 1.)

Ὕστερον ἐνδύουν αὐτὸν καινουργῆ καὶ πολυτελῆ γαμπριάτικα ἐνδύματα, πάλιν δ' αἱ παριστάμεναι συγγενεῖς γυναῖκες ᾄδουν:

Μὶ γειά σου, γαμπρέ, τὰ ῥοῦχα σου
νὰ τὰ καλοφορέσῃς.

Εἶτα ὁ γαμπρὸς ἀσπάζεται τὴν χεῖρα τῶν γονέων του καὶ δέχεται τὸν ἀντασπασμόν των καὶ τὰς εὐχάς των.

Καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύφης σχεδὸν ταυτοχρόνως «ἀρματών' ν τ' νύφ'» ἤτοι ἐνδύουν αὐτὴν τὰ «ν'φιάτικα», τὴν νυμφικήν της στολὴν, πρὸς τοῦτο δὲ παρίστανται οἱ συγγενεῖς της κατόπιν ἰδιαιτέρας προσκλήσεως μὲ τὴν τυπικὴν φράσιν «κουπιάστι ν' ἀρματώσουμι τ' νύφ». Ἡ πρόσκλησις αὕτη, καὶ ἂν μὴ προηγήθη πρόσκλησις παρὰ τοῦ γαμπροῦ διὰ τὸ γεῦμα τῆς Κυριακῆς, παρέχει τὸ δικαίωμα εἰς μετοχὴν

[1]) Ὁ Λαμπρίδης (Ἠπειρ. Μελετ. Ζ' 23) ἀναφέρει ὅτι ἐν τοῖς χωρίοις τοῦ Πωγωνίου ὁ γαμβρὸς πατεῖ καὶτὸν πόδα τῆς νύφης εἰς ἔνδειξιν ὑποταγῆς αὐτῆς.

τοῦ χοροῦ, ὅστις ἀκολουθεῖ μετὰ τὸ γεῦμα τοῦτο. Ἄλλως θὰ ἦτο ἀδιακρισία νὰ λάβῃ τις μέρος εἰς τὸν χορόν.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς Κυριακῆς λειτουργίας οἱ ἄνδρες ἐν σώματι ἐπισκέπτονται τὸν γαμβρὸν καὶ τὴν νύμφην καὶ προσφέρουν εἰς αὐτοὺς τὰς εὐχὰς των («χαϊρλίτκα, μὶ πουλλὴ ζωή»). Ὁ γαμβρὸς μετὰ τὸ ξύρισμα καὶ τὴν περιβολὴν τῆς γαμπριάτικης ἐνδυμασίας του ἐπισκέπτεται ἐν συνοδείᾳ 2-3 ἀδιρφουπτῶν τὸν νοῦνον του, ἀσπάζεται τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του καὶ δέχεται τὰς εὐχάς των. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ὁ πρωτοσυμπέθερος [1]) στήνει (στηάει) τοὺ μπαριάκ' (ἀντὶ μπαϊράκ· λέξις τουρκ.), ἤτοι ὕφασμα ποικιλοβαφὲς ἐπὶ κοντοῦ ὑψηλοῦ φέροντος ἄνω σταυρόν, εἰς τὰ τρία ἄκρα τοῦ ὁποίου ἐμπηγνύουν μῆλα, ῥόδια ἢ πορτοκάλια. Ὁ πρωτοσυμπέθερος προτοῦ στήσῃ τοῦτο ἐπὶ ὑψηλοῦ σωροῦ ξύλων ἀκροᾶται τὰ πρὸς τιμήν του ᾀδόμενα ᾄσματα.

Αἰ πρωτοσυμπέθερε καὶ τιμημένε
τὸ μπαϊράκι σου τὸ τιμημένο
ποῦ τὸ τίμησαν μέσα στὴμ Πόλη.

Κατόπιν δὲ ῥίπτει εἰς αὐτοὺς διάφορα χάλκινα νομίσματα, πρὸς συλλογὴν τῶν ὁποίων ὁρμοῦν οἱ κάτωθεν ἱστάμενοι καὶ ἀγωνίζονται, τίς νὰ λάβῃ τὰ περισσότερα.

Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύφης μετὰ ταῦτα χορεύουν ἐν τῇ αὐλῇ μέχρι τῆς 10 π. μ. Κατ' αὐτὴν κατόπιν πυκνῶν πυροβολισμῶν ἐκκινεῖ ἡ γαμήλιος πομπὴ, ξικ'νάει τοὺ ψίκ', ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ προηγουμένων τῶν μουσικῶν ὀργάνων. Ἂν ἡ οἰκία τῆς νύφης κεῖται ὁπωσδήποτε μακρὰν, μεταβαίνουν ἐπὶ ἡμιόνων. Οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης ἀναμένουν τὸ ψίκι εἰς τὴν οἰκίαν της καὶ ὅταν πλησιάσῃ, ὑποδέχονται αὐτὸ μὲ πολλοὺς τιμητικοὺς πυροβολισμοὺς, εἰς ἀπάντησιν τῶν ὑπὸ τῆς συνοδείας τοῦ γαμβροῦ ῥιπτομένων. Συγχαίρουν ἀλλήλους καὶ ἀποτείνουν ἀμοιβαίας εὐχάς. Κερνοῦν γλυκὸ καὶ καφέν, ἐν ᾧ ἐν τῷ μεταξὺ φορτώνουν τὰ προικῷα ἐνδύματα, κλινοστρωμνὴν καὶ τὸ ***νφιάτκου τοὺ κασσόν'*** ἤτοι πολυτελὲς

[1]) Ἀλλαχοῦ οὗτος καλεῖται πρωτοβλάμης, φλαμπουριάρης (Ἑστία Δ' 388).

κιβώτιον τῆς νύφης ἐκ ξύλου καρυᾶς, ἐν ᾧ θέτει τὰ κοσμήματά της. Εἰς τὸν ἡμίονον, ἐφ' οὗ φορτώνεται ἡ προίξ, ἱππεύει καὶ παιδίον ἀμφιθαλὲς, ἴσως πρὸς ἀπόκτησιν ἀρρένων (Ἑστίας Δ΄ 388), εἶτα ἀναχωροῦν ὅλοι ὁμοῦ, τὸν δὲ ἡμίονον ἐφ' οὗ ἱππεύει ἡ νύφη, σύρουν συγγενεῖς γυναῖκες, καθ' ὁδὸν δὲ ᾄδονται διάφορα γαμήλια ᾄσματα, ῥίπτονται δὲ αὖθις πυκνοὶ πυροβολισμοί. Ὅταν φθάσουν πρὸ τῆς ἐκκλησίας οἱ πυροβολισμοὶ ἐπαναλαμβάνονται καὶ εἶτα τελεῖται ἡ στέψις διὰ στεφάνων ἀργυρῶν (ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κονίτσης ἐκ τεχνητῶν ἀνθέων, πρότερον δὲ κλώνων ἀμπέλου: Ἀγὼν τῆς 14 Μαΐου 1899). Ὅταν ὁ γαμβρὸς ἔρχηται εἰς δεύτερον γάμον, ἡ στέψις γίνεται κατ' οἶκον καὶ δὴ εἰς τὸ μαγειρεῖον, ὃ συνήθως εἶναι λιθόστρωτον, οὐχὶ δ' εἰς ἄλλα σανιδόστρωτα δωμάτια, ἵνα ὁ γάμος καταστῇ στερεὸς (Τοῦτο γίνεται παρὰ τῆς ἀρβανιτοβλάχοις τῆς Ἠπείρου. Πρβ. Ἀγῶνα τῆς 14 Μαΐου 1899). Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς στέψεως καὶ τὴν ἐκ τοῦ ναοῦ ἔξοδον ὁ πρωτοσυμπέθερος κρακῶν τὸ μπαϊράκι (ἀλλαχοῦ φλάμπουρον. Πρβλ. Ἑστίας Δ΄ 388) σέρνει τὸν χορὸν, ἔχων μεθ' ἑαυτὸν τὸν νουνὸν καὶ εἶτα τὸ νυμφικὸν ζεῦγος καὶ ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ ἀδιρφουπτοὺς καὶ μετὰ ἕνα ἢ δύο γύρους μεταβαίνουν ἐν χορῷ καὶ βαστάζοντες ἀνημμένας λαμπάδας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, κροτούντων τῶν μουσικῶν ὀργάνων. Εἰς τὴν αὐλὴν ἀναμένουν οἱ γονεῖς τοῦ γαμβροῦ, οἵτινες ἀσπάζονται αὐτὸν καὶ τὴν νύφην των καὶ τοῖς εὔχονται ζωὴν καὶ εὐτεκνίαν. Ἐκφορτώνουν τὴν προῖκα καὶ θέτουν αὐτὴν εἰς τὴν φλιὰν τῆς ἐσωθύρας, ἣν ὑπερπηδᾷ ἡ νύμφη καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν νέον οἶκον της, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἐσκόρπισεν [1]) εἰς ὅλην τὴν αὐλὴν ῥύζι καὶ σιτάρι, ᾀδομένου τοῦ ἑξῆς ᾄσματος εἰς ἐξήγησιν τοῦ ἐθίμου:

Σπέρνει ῥύζι νὰ ῥιζώσῃ
καὶ σιτάρι νὰ φυτρώσῃ.
Νὰ ἀσπρίσῃ, νὰ γηράσῃ,
πέντε γιοὺς νὰ ἀποχτήσῃ

[1]) Ἐπίσης ῥίπτει καὶ τεμάχιον ἄρτου ἐπὶ τῆς στέγης, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔθεσαν προηγουμένως μερικὰ χάλκινα νομίσματα.

καὶ στὸ τέλος θυγατέρα·
νὰ τιμάῃ τὸμ πεθερό της,
νὰ τιμάῃ τὴμ πεθερά της.
(Πρβλ. *Χασιώτου* Συλλογ. σ. 48, 39)

Ἡ νύφη εἰσελθοῦσα ὁδηγεῖται εἰς ἰδιαίτερον δωμάτιον ὑπὸ συγγενῶν γυναικῶν, αἵτινες καὶ μένουν παρ' αὐτῇ μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς Τρίτης καὶ συγκοιμῶνται μαζί της τὴν νύκτα τῆς Κυριακῆς καὶ τῆς Δευτέρας καὶ καλοῦνται *φλάχτρις* (Φυλάχτρες) ἢ *φυλαχτάδες* παρὰ Λαμπρίδῃ (Ζαγοριακὰ σελ. 183), *μπεγτζῆδες* δ' ἐν Μετσόβῳ (Δωδώνη 1899 σ. 133) «γιατὶ φλάγν τ' νύφ'».

Μετ' ὀλίγον εἰσέρχεται ὁ γαμβρὸς καὶ γεύονται διὰ κοινοῦ κοχλιαρίου ὄρυζαν βεβρασμένην καὶ πίνουν καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποτηρίου εἰς συμβολισμὸν τοῦ μέλλοντος κοινοῦ συζυγικοῦ βίου.

Οἱ κεκλημένοι μετ' ὀλίγον ἀπέρχονται εἰς τὰς οἰκίας των διὰ νὰ ἐπανέλθουν μετὰ ἡμίσειαν περίπου ὥραν κομίζοντες ὁ καθεὶς τὸ ***κανίσκι*** του (ἀλλαχοῦ πριβένταν) ἤτοι πίταν καὶ ἄρτον ἐπηλειμμένον μὲ μέλι καὶ φέροντα ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας του ἀμύγδαλα ἐντεθειμένα ἐν αὐτῇ, προσέτι δὲ πλόσκαν πλήρη οἴνου. Ὁ νοῦνος ὁ πρωτοσυμπέθερος ἀντὶ πίτας φέρουν ὀβελίαν καὶ δύο πλόσκας οἴνου, εἰς τιμήν των δὲ μεταβαίνουν νὰ τοὺς παραλάβουν ὁ γαμβρὸς συνοδευόμενος ὑπὸ μερικῶν ἀδιρφουπτῶν καὶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων, κατὰ δὲ τὸ γεῦμα τοῖς προσφέρουν τὰς τιμητικωτάτας θέσεις.

Προτοῦ κομισθοῦν τὰ φαγητά, φέρουν εἰς ἕκαστον τῶν προσκεκλημένων τὸ κανίσκι του, ἐξ οὗ οὗτος ἀποκόπτει μέρος τι, τὸ δ' ὑπόλοιπον ἐπαναφέρουν εἰς τὴν σύζυγόν του εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν γυναικῶν. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος προσκαλοῦν τοὺς ὀργανοπαίκτας καὶ οὕτως ἄρχεται ἡ εὐθυμία. Ἐν τῷ μεταξὺ «σκών'ν ντουλιὰ» (*τολιάδες* ἐν Μετσόβῳ. Δωδώνη 1899 σ. 114) ἢ, ἐπὶ τὸ ἀστειότερον ***ἐντολὰς*** ἤτοι ***κατ' ἐντολὴν*** τοῦ πρωτοσυμπεθέρου, [1]) πίνουν εἰς ὑγείαν τῶν νυμφίων «κατ' ἐντολὴν τ' προυτουσυμπέθιρ' πίνω εἰς ὑγείαν τῶν νεονύμφων. Γειά, χαρά τς!», ἀποτεινόμενοι δὲ πρὸς τὸν

[1]) Ὁ λαμβάνων τὴν πρωτοβουλίαν προπόσεως καὶ ὁρίζων ἑπομένως τὴν σειρὰν, καθ' ἣν οἱ συμποσιάζοντες θὰ προπίουν καλεῖται *ντολίμπασης* ἢ *ἐντολεὺς*

ἀνάδοχον εὔχονται εἰς αὐτὸν νὰ βαπτίσῃ καὶ τέκνα των («Κὶ μὶ λᾷδ' κῦρ νουνέ!»).

Κατόπιν ἀποχωροῦν ὅλοι εἰς ἀνοικτόν τι εὐρύχωρον μέρος καὶ «στηοῦν τοὺ χουρό». Σέρνουν δύο-τρεῖς συγγενεῖς τὸν χορὸν καὶ κατόπιν ἔρχεται ἡ σειρὰ τῆς νύφης[1]) («οὔ χουρὸς τς νύφ'ς»). Μετ' αὐτὴν χορεύουν ὅλαι αἱ συγγενεῖς της γυναῖκες καὶ νεάνιδες, χωρὶς ν' ἀκολουθῆται[2]) ὡρισμένη τις σειρὰ ὡς ἀλλαχοῦ.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης οἱ ἀδιρφουπτοὶ μκταβαίνουν μαζὶ «μὶ τὰ βιουλιά» εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν τῆς νύφης ἵνα προσκαλέσουν τοὺς γονεῖς της εἰς τὸ μικρὸν γεῦμα τῆς δευτέρας. Παρατίθεται δ' εἰς αὐτοὺς πλούσιον πρόγευμα ἐν αὐτῇ παρατεινόμενον μέχρι τῆς μεσημβρίας, ὅτε ἀπέρχονται καὶ ἐπιλαμβάνονται τῆς ὑπηρεσίας των εἰς τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ.

Τὴν ἑπομένην πρὸ μεσημβρίας «πάν'ν τ' νύφ' στοὺ bγάδ'», ὁδηγοῦν τὴν νύφην εἰς παρακειμένην κρήνην διὰ νὰ φέρῃ νερό, ἀρχίζουσα οὕτως ἐπισήμως τῶν ἐν τῷ νέῳ οἴκῳ της ἔργων. (Ἐν χωρίοις τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦτο γίνεται τὴν πρωΐαν τῆς δευτέρας Πρβλ. «Ἀγῶνα» τῆς 21 Μαΐου 1899 σ. 4, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν Πωγωνίῳ. Πρβλ. *Λαμπρίδην* Ἠπειρ. Μελετ. Ζ' 25, ἐνιαχοῦ δὲ τοῦ Ζαγορίου τὴν ἑσπέραν τῆς τρίτης. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ Ζαγοριακὰ σ. 184). Καθ' ὁδὸν ᾄδουν τὸ ᾄσμα.

Ποὺ πάς, μωρέ, ποῦ πάς ἀγγελικὸ κουρμί;
Ποῦ πάς, ἀγγελικὸ κουρμί, ποῦ πάς, καμαρωμένη;
Πάνω μωρέ, πάνω στὴ βρύση γιὰ νερό.
Πάνω γι' ἀθάνατο νερὸ νὰ πιῶ νὰ μὴμ πιθάνου.
νὰ φέρω καὶ τς ἀγάπης μου νὰ πιῇ νὰ μὴμ πιθάνῃ.

Τὸ μπρίκι (ὑδροδοχεῖον ἐκ λευκοσιδήρου), τὸ ὁποῖον κομίζει πρὸς ὕδρευσιν, φέρει ἐπὶ τῆς ὀπῆς ἄνθη καὶ κλάδους, ῥίπτει δὲ ἡ νύφη

[1]) Ἐν Μαλακασίῳ, ὡς ἀναφέρει ὁ Λαμπρίδης (Ἠπειρ. Μελετ. Ε' 56) οὐδέποτε κορυφαῖος εἶναι γυνή.

[2]) Ἀλλαχοῦ αἱ γυναῖκες χορεύουν εἰς ὡρισμένην θέσιν ἐξαρτωμένην ἐκ τοῦ χρόνου τῆς συζεύξεώς των, ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἐκ τῆς ἡλικίας τῶν συζύγων των, ὡς ἐν Πωγωνίῳ (πρβ. Λαμπρίδου ἔνθ. ἀνωτ. Ζ' 25).

μὲ δύναμιν πρὸς τὰ ἄνω τεμάχιον ἄρτου ἐνέχον χάλκινα νομίσματα «γιὰ νὰ τρέξ' τοὺ στάρ' κὶ τὰ γρόσια στοὺ σπίτι τς, ὅπους τρὲχ' τοὺ νιρὸ στ' βρύσ'».

Τὸ ῥιπτόμενον τεμάχιον ἁμιλλῶνται ποῖος νὰ τὸ πρωταρπάσῃ, ὁ δ' ἐπιτυχὼν τοῦτο θεωρεῖται ὡς εὐνοούμενος ὑπὸ τῆς τύχης. Κατόπιν ἐπιστρέφουν ᾄδοντες εἰς τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ, χορεύουν μέχρι τῆς μεσημβρίας καὶ εἶτα οἱ ἀδιρφουπτοὶ παρακάθηνται μόνοι μαζὶ μὲ τὸν νοῦνον καὶ τὸν πρωτοσυμπέθερον εἰς τὸ γεῦμα τῆς Τρίτης. Μετ' αὐτὸ ἀκολουθεῖ αὖθις χορὸς καὶ διασκέδασις, καθ' ὃν χρόνον ἡ νύφη συνοδευομένη ὑπὸ δύο συγγενῶν της παίδων ἐπισκέπτεται τοὺς στενοὺς συγγενεῖς αὐτῆς καὶ τοῦ συζύγου της καὶ δέχεται ὡς δῶρα διάφορα τρωγάλια. Περὶ τὴν δείλην λήγοντος τοῦ χοροῦ ἀπέρχονται πάντες, εὐχόμενοι τὰ βέλτιστα εἰς τὸ συζυγικὸν ζεῦγος καὶ τοὺς οἰκείους των καὶ δωροῦντες εἰς τὴν νύφην ἀργυρᾶ νομίσματα, καθ' ὃν χρόνον αὕτη ἀσπάζεται τὰς χεῖράς των.

Μετά τινας ἡμέρας γίνονται εἰς τὸ πατρικὸ τῆς νύφης τὰ ***πστρόφια*** (ἐπιστρόφια) ἤτοι γεῦμα πολυτελές, εἰς ὃ παρακάθηνται ἱκανοὶ τῶν συγγενῶν κατόπιν ἰδιαιτέρων προσκλήσεων, φέροντες καὶ κανίσκι. Ἀκολουθεῖ χορὸς καὶ διασκέδασις μέχρι τῆς νυκτός. Καὶ ὁ νουνὸς καὶ ὁ πρωτοσυμπέθερος καὶ οἱ στενώτεροι τῶν συγγενῶν προσκαλοῦν τοὺς νυμφίους εἰς δεῖπνα.

Ὁ νουνὸς τὸ πρῶτον μετὰ τὴν στέψιν Πάσχα ἀποστέλλει εἰς τὴν νύφην ὡς δῶρα ζεῦγος ὑποδημάτων καὶ πασχαλινὴν λαμπάδα, εἰς ἀνταπόδοσιν δὲ λαμβάνει κατὰ τὴν προσεχῆ ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀμνὸν ἐρυθροβαφῆ εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ πλευρά, ὅστις καλεῖται «κουμπαριάτκου ἀρνί».

ΣΗΜ. Τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν στέψιν ἡ νύφη μεταβαίνει εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ «τῆς βγάν'ν δίσκου» ἤτοι προτείνουν δίσκον, εἰς ὃν αὕτη ῥίπτει συνήθως ἓν εἰκοσάφραγκον ὡς δῶρον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἴσον δὲ ποσὸν καὶ ὁ σύζυγός της. Μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας δέχονται τὴν ἐπίσκεψιν καὶ τὰς εὐχὰς τῶν ἐκκλησιασθέντων («κὶ στὰ ἰμτσούρια σας»).

Σημειωτέον δ' ὅτι διὰ τὴν νύφην ἀπὸ τῆς Κυριακῆς ταύτης ἄρχεται ὁ τακτικὸς ἐκκλησιασμός. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς παρθενίας της

θὰ ἐθεωρεῖτο ἀπᾷδον πρὸς τοὺς καθιερωμένους τύπους τῆς αἰδοῦς καὶ τῆς εὐσχημοσύνης νὰ φοιτᾷ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Μόνον κατὰ τὸ Πάσχα καὶ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν πρόκειται νὰ κοινωνήσῃ, ἐπιτρέπεται εἰς παρθένον ὁ ἐκκλησιασμός.

2) *Γαμήλια ἔθιμα ἐν Τσεπελόβῳ* [1])

Καὶ εἰς τὸ Τσεπέλοβον προηγοῦνται τῶν ἀρραβώνων αἱ *προυξινειές*, καθ' ἃς οἱ γονεῖς τῆς νύφης παρουσιάζουν φατούραν, ἤτοι ἔγγραφον κατάλογον τῶν λόγῳ προικὸς προσφερομένων, ἃ ὁ γαμβρὸς δύναται νὰ τροποποιήσῃ ἕως οὗ καταλήξουν εἰς πλήρη συμφωνίαν.

Κατὰ τοὺς ἀρραβῶνας ἢ ἄλλως *σιάσματα* (οὕτω καλοῦνται καὶ ἔν τισι χωρίοις τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης: Πρβλ. Ἀγῶνα τῆς 9ης Ἀπριλίου 1899) πηγαίνουν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ οἱ οἰκεῖοι τῆς νύφης μὲ στενοὺς συγγενεῖς των φέροντες «μιὰ *κόφα* κρασὶ» (παρ' ἡμῖν πλόσκα καὶ ἀλλαχοῦ τσιότρα ἴδε ἀνωτ.)[2]), ῥυζόπιταν καὶ τηγανῖτες, ὁ ἱερεὺς τῆς ἐνορίας καὶ οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ. Ἡ ἡμέρα τῶν ἀρραβώνων δὲν δύναται νὰ εἶναι ἡ Δευτέρα ἢ ἡ Τρίτη «γιὰ νὰ μὴ διφτιρώσ'ν κὶ τριτώσ'ν» ἤτοι τελέσουν δεύτερον ἢ τρίτον γάμον οὔτε Σάββατον «γιατ' εἶνι σώσμου τς βδουμάδας» ἤτοι σώσιμο, τέλος τῆς ἑβδομάδος.

«Ὕστερα βάν'ν 'ς ἕναν δίσκου κουφέτα κὶ δυὸ δαχλίδια, οὗ παπᾶς λέει τς ηὐκὲς κὶ ἀλλάζν τὰ δαχλίδια. Ρίχν τρία τφέκια κι' ἀπαντοῦν κι' ἀπού τοὺ σπίτ' τς νύφς. Ὕστερα ῥίχν στοὺ δίσκου γιὰ τοὺμ παπᾶ, ὅτ' ἔχ' οὔ καθένας ηὐχαρίστησ', κιρνοῦν γλυκὸ κὶ καφὲ κὶ φκειοῦντι νὰ ζήσν κὶ μὶ πουλλὴ ζουὴ κὶ στὰ στέφανα μὶ γειά.»

Μετὰ τοὺς ἀρραβῶνας ἀκολουθοῦν αἱ ἐπίσημοι τρόπον τινὰ εὐχαὶ (ηὐκὲς) τελούμεναι ὅπως σχεδὸν καὶ ἐν Παπίγκῳ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ δῶρα τῆς νύφης κομίζονται οὐχὶ ἐντὸς μανδηλίου, ἀλλὰ

[1]) Τὰς πληροφορίας ταύτας περὶ τῶν γαμηλίων ἐθίμων τοῦ Τσεπελόβου ὀφείλω εἰς τὴν φιλικὴν προθυμίαν τοῦ συναδέλφου κ. Γ. Κουσίδου, μεθ' οὗ ἠρώσθημεν ταύτας παρὰ συγγενοῦς του γραίας ἐκ Τσεπελόβου καταγομένης

[2]) Εἰς τὰ χωρία Κακοδίκι, Μουζίνα καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἐπαρχίας Δελβίνου καλεῖται καὶ μπούκλα, ἀλλαχοῦ δὲ *τσίτσα*.

«'ς ἕνα σνί» ἤτοι «μιγάλου ταψὶ χουρὶς κόθρα, πλαδιρό», δίσκον δηλονότι ἄνευ γύρου. Ἐπ' αὐτοῦ θέτουν ἑπτὰ ἢ ἐννέα πιάτα (πάντοτε ὁ ἀριθμὸς τῶν πινακίων πρέπει νὰ εἶναι περιττός) πλήρη καρπῶν, τὸ δὲ ἐν μέσῳ μὲ τηγανῖτες (λουκουμᾶδες). Ἄλλη διαφορὰ εἶναι ὅτι καὶ ἡ νύφη παρίσταται, «στέκιτι 'ς γ κώχ'» (εἰς τὴν γωνίαν), ἔχουσα ἔνθεν καὶ ἔνθεν συγγενεῖς γυναῖκας «μσόκιρις» (μισόκαιρες, μεσήλικας) καὶ τοῦτο «γιὰ νὰ κρύβν ν οὐμουρφιὰ τς νύφς». Κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐπισκέψεως παρὰ τοῦ γαμβροῦ μὲ τοὺς οἰκείους καὶ συγγενεῖς του εἰσέρχεται οὗτος καὶ ἀσπαζόμενος τὴν μνηστήν του δωρεῖ εἰς αὐτὴν διάφορα κοσμήματα («καρφίτσα, σκουλαρίκα, βραχιόλια κὶ ῥουλόι, μὰ στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ἁρμάθα ἀπού ντούπκιες, κουστάντινά, μαχμουτιέδις») ἅτινα «κι' ἂν χαλάσ' ἡ ἀρραβῶνα δὲν τα διν' ν πίσου», συγχρόνως δὲ ᾄδουν:

Σήμιρα ν ἄσπρους οὐρανός, σήμιρα ν ἄσπρη μέρα
σήμιρ' ἀρραβουνίζιτι ἀιτὸς κὶ πιριστέρα.
Κ' ἡ πιριστέρ' εἶνι χρυσὴ κι' ἀιτὸς πιριγραμμένους.
Παίρνει νιρὸ στὰ νύχια της κὶ χιόνι στὰ φτιρά της,
νὰ λούσῃ τὸν ἀφέντη της, νὰ λούσῃ τὴγ κυρά της,
μ' ἐκεῖνα τ' ἀπολούσματα νὰ λούσῃ τὰ παιδιά της.

Κατόπιν χορεύουν ἐν συνοδείᾳ μουσικῶν ὀργάνων.

Κατὰ τὴν ἑβδομάδα τοῦ γάμου κατὰ πρῶτον τελοῦνται τὰ προυζύμια μὲ ἀρκετὰς διαφορὰς ἀπὸ τὰ ἐν Παπίγκῳ ἔθιμα κατ' αὐτά. Ἀντὶ τῆς Τετάρτης γίνονται τὴν ἑσπέραν τῆς Πέμπτης (καθὼς καὶ εἰς τὸ χωρίον Τσερβάρι), καθ' ἣν ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύφη «καλνοῦν τὰ συγγενικά τς οὔ καθένας στοὺ σπίτι τ'», κατὰ δὲ τὸ βράδυ «πηγαίν'ν στ' βρύσ' γιὰ νιρό», ὁπότε ᾄδουν ἐξ ὀνόματος τῆς νύφης

—Ηὐκήσου με, μαννοῦλα μου στοὺ πρῶτου κίνημά μου,
νὰ πάν' νὰ φέρω τὸ νερὸ νὰ πιάκω τὰ προζύμια·
— Μὶ τὴν ηὐκή μου, μάτια μου οὐ θιὸς νὰ σὶ προυκόψ'.
Ηὐκήσου με, πατέρα μου, κτλ.
Ηὐκήσου με, ἀδέρφια μου, κτλ.

«Τοὺ μπρὶκ' τοὺ παίρ' πιδὶ π' νάχ' κὶ τς δυὸ τς γουναῖοι τ' γιὰ νὰ μὴ κακουμαντέβ'ν (=προοιωνίζονται ἀπαίσια) κὶ γέν'ν οὐρφανὰ κὶ τὰ πιδιὰ τς νύφς.»

Μετὰ τὴν ἔκ τῆς κρήνης ἐπιστροφὴν, εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμβροῦ «βάν'ν ἀλεύρ' στοὺ λγέν' (λεγένι, λεκάνην) κὶ τρία κουρίτσια π' νά χ'ν τ' μάνα τς κὶ τοὺμ πατέρα τς στέκουντι οὐλόϋρα κὶ ἀνακατέβν ῥήχνουντας νιρὸ ἀποὺ τοὺ μπρίκ' κὶ τραγδῶντας.

—Ἠὐκήσου με, μανοῦλα μου στὰ πρῶτα μου προυζύμια.
—Μὶ τὴν ηὐκή μου, μάτια μου οὐ θιὸς νὰ σὶ προυκόψ'
Ἠὐκήσου με, πατέρα μου κ. τ. λ.
Ἠὐκήσου με, ἀδέρφια μου κ. τ. λ.

Μεθ' ὃ αἱ ζυμώνουσαι κορασίδες περιφέρουν τὴν λεκάνην εἰς τοὺς παριστα μένους, οἵτινες ῥίπτουν εἰς αὐτὴν χάλκινα νομίσματα. Ἀκολουθεῖ δεῖπνον, χορὸς καὶ τραγούδια.

Τὴν ἑπομένην «στέλλ'ν κὶ καλνοῦν δυό, τρία πιδιὰ ἀποὺ τ' συγγένειά τς». Ταῦτα ὀνομάζονται *καλιστᾶδες*, ὡς προσκλητήρια δὲ προσφέρουν μῆλα καὶ πορτοκάλια ἢ καὶ ἐγγράφους προσκλήσεις, ἀρχίζουν δὲ ἀπὸ τὸν'νουνὸν ἐνταῦθα. (Εἰς τὸ Τσερβάρι[1]) «οἱ καλισμέν' πάν'ν τοὺ Σαββάτου νὰ φέρν' τουρτουριά», ᾄδουν δὲ ἐπιστρέφουσαι αἱ πρὸς ξύλευσιν μεταβᾶσαι γυναῖκες γαμήλια ᾄσματα, προηγεῖται δὲ αὐτῶν μπαϊράκι). Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου «μαζών' ν τὰ χρειαζούμινα γιὰ τοὺ γάμου», τὴν δὲ ἑσπέραν παρατίθεται δεῖπνον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ τε γαμβροῦ καὶ τῆς νύφης. Τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς προσκαλοῦν χωριστὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμβροῦ τοὺς συγγενεῖς ἑκατέρου μὲ τὴν τυπικὴν πρόσκλησιν «κουπιάστι νὰ στουλίσουμε τ' νύφ'» (ἢ τοὺ γαμπρὸ). Κατὰ τὸ στόλισμα τῆς νύφης ᾄδουν:

Α΄

– Ποιὸς σ' ἀρματώνει, νιόνυφη,
Μὲ τὴν εὐκὴ, μὲ τὴν εὐκή;

[1]) Ἡ καταγωγὴ τῆς γραίας εἶναι ἀπὸ τὸ Τσερβάρι καὶ ὑπανδρεύθη εἰς τὸ Τσεπέλοβον, διὰ τοῦτο δὲ συχνὰ ἔκαμνε παρεκβάσεις καὶ διὰ τὰς ὡς πρὸς τὰ ἔθιμα τούτου παραλλαγὰς καὶ διαφοράς.

— Γοναῖοι μου μ' ἀρμάτωναν
μὲ τὴν εὐκή, μὲ τὴν εὐκή.
Ἀδέρφια μου μ' ἀρμάτωναν,
μὲ τὴν εὐκή, μὲ τὴν εὐκή.
— Μὲ γειά σου, νύφη, τ' ἄρματα
μὲ γειά σου, μὲ χαρά σου,
νὰ τὰ καλοφορέσῃς.
Μὲ γειά σου καὶ τὸ νιόγαμπρο
νὰ τὸγ καλοκερδέσῃς.

Β΄.

— Μηλιά μου παρακόκκινη τὶ στέκεις μαραμμένη;
— Μὲ μάραν' ἡ μαννοῦλα μου κὶ στέκω μαραμμένη
Μὲ μάραν' ὁ πατέρας μου κ. τ. λ.
Μὲ μάραναν τἀδέρφια μου κ. τ. λ.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἐπισκέπτονται οἱ ἐκκλησιασθέντες ὅλοι τὸν γαμβρὸν καὶ τὴν νύφην καὶ τοῖς προσφέρουν τὰς συγχαρητηρίους εὐχάς των.

Προτοῦ «κ'νήσ' τοὺ ψίκ'» ᾄδουν:

« Μηλιά μου παρακόκκινη τὶ δὲγ κινᾷς δὲγ ξεκινᾷς;
— Προσμένω τοὺς γοναίους μου νὰ μ' ἀποχαιρετίσουν,
κὶ δὲγ κινῶ, δὲγ ξεκινῶ.

Εἰς δὲ τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ συγχρόνως ᾄδουν:

Κίνα, δέντρε μ', κίνα·
κίνα, κυπαρίσσι,
πάν' νὰ φέρῃς νύφη
φοῦντα καρυοφύλλι.

—

Ἀπὸ τὰ χθὲς τὸ δειλινὸ
τοὺ σήμιρα τὸ γιόμα[1])
ἡ μάννα τοῦ νιόγαμπρου

[1]) Ἕως τὴν μεσημβρίαν τῆς σήμερον.

κ' ἡ πεθερὰ τῆς νύφης
τοὺς δρόμους καθαρίζουν,
κὶ ῥόδα τοὺς γιομίζουν,
γιὰ νὰ περάσ' ἡ νύφη
μαζὶ μὲ τὸν γιό της.

Ὅταν τὸ ψίκι φθάσῃ εἰς τὸ σπίτι τῆς νύφης, τὸ ὑποδέχονται μὲ πυροβολισμοὺς καὶ ᾄδουν.

Καλῶς ἔρχουντι, πὄρχουντι
τοῦ ῥήγα γιός, ἀρχοντογιός,
συμπέθερος, συμπέθερος.

Μετὰ τὸ κέρασμα τοῦ γαμβροῦ πρὸς τὴν νύφην καὶ τὴν φόρτωσιν τῶν τῆς προικός, ἑτοιμάζονται νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὴν στέψιν. Πρὸ τούτου ᾄδεται τὸ ἀκόλουθον ᾄσμα:

—Ἔβγα θύγου [1]) μ', ἔβγα,
ἔβγ' ἀπ' τὲς αὐλές σου,
σύρε στὲς δικές σου,
τὲς ἀρχοντικές σου.
—Γιὰ ποῦ βγαίνω, μάννα μ'
μή με παραπαίρνῃς. [2])
Μάννα, κάτσε στὴ μεριά μου,
πιὲ καὶ τὸ γυαλί μου, [3])
φάι καὶ τὸ φιλί μου.

(Πρβλ. ΖΑ. σ. 101 ἀρ. 106).

Ὅταν τὸ ψίκι ἐξέλθῃ ἐκ τῆς θύρας ᾄδεται ἐκ μέρους τῆς νύφης:

Ἔχετε γειά, γειτόνισσες καὶ σεῖς γειτονοποῦλες,
κ' ἐγὼ πάνω στὸ σπίτι μου μὲ τὴν καρδιὰ καϊμένη

(Πρβλ. Χασιώτου σ. 45 ἀρ. 19).

[1]) Ὑποκοριστικὸν τοῦ θυγάτηρ.
[2]) Μή με ἐπιπλήττῃς.
[3]) Πίνε καὶ τὸ δικό μου ποτήρι, τρῶγε καὶ δικό μου μερίδι ἀπὸ τὴν πίταν.

Ὅταν πλησιάσουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ᾄδουν:

Ἐκκλισιά μου κουκλουτή,
κουκλουτὴ καμαρωτή,
σαμπῶς δέχνεις [1]) τὰ κηριὰ
τὴμ μιγάλ' τὴμ πασκαλιά,
δέξου καὶ τὸ νιόγαμπρο,
δέξου καὶ τὴ νιόνυφη.

(Πρβλ. ΖΑ. σ. 101 ἀρ. 107).

Μετὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ ναοῦ ᾄδεται:

Τάκουσες, κυρανύφη,
τὶ λέει τὸ Βαγγέλιο,
τὶ μολογάει τὸ γράμμα;
Τίμα τὸμ πεθερό σου,
γιὰ νὰ εἶσαι τιμημένη.
Τίμα κὶ τ' ἀνδραδέρφια,
γιὰ νά εἶσ' ἀγαπημένη.

(Πρβλ. Χασιώτην ἔνθ. ἀν. σ. 47 ἀρ. 29 καὶ ΖΑ. σ. 101 ἀρ. 108).
Ὅταν τὸ ψίκι πλησιάσῃ εἰς τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ, τοὺς ὑποδέχονται μὲ τὸ ἑξῆς ᾄσμα.

— Κάτι πολὺ ν' ἀργήσιταν;
— Μᾶς ἄργησαν κι' ἀργήσαμαν.
Ἦταν ἡ τσέργα [2]) στ' ἀργαλειὸ
καὶ τὰ τσαπράκια στὸ χρυσ'κό.

(Πρβλ. Χασιώτην ἔνθ. ἀνωτ. σ. 46 ἀρ. 25 καὶ ΖΑ. σ. 101 ἀρ. 110).

3) Γαμήλια ἔθιμα ἐν Ἀρτσίστῃ. [3])

Ἐν αὐτῇ κατὰ πρῶτον γίνονται τὰ μιλήματα ἤτοι αἱ βολιδοσκοπήσεις καὶ προκαταρκτικαὶ διαπραγματεύσεις ἢ ἀπ' εὐθείας ἢ διὰ

[1]) Ἐσχηματίσθη κατ' ἀναλογίαν τοῦ συνωνύμου σχεδὸν παίρνω.
[2]) Ἡ τσέργα εἶναι βαρὺ μάλλινον σκέπασμα τῆς κλίνης.
[3]) Τὰς πληροφορίας τούτας ὀφείλω εἰς τὴν φιλικὴν προθυμίαν τοῦ κ. Κ. Λιούμα δ. ν., μεθ' οὗ τὰς ἠρύσθημεν παρὰ συγγενῶν του γυναικῶν.

μέσου ἀνθρώπων τῆς ἐμπιστοσύνης. Ἂν μείνουν σύμφωνοι, ἀλλάσσουν δακτυλίδια πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἐπελθούσης συμφωνίας, συντάσσεται δὲ *φατούρα* ἤτοι προσωρινὸς καὶ πρόχειρος κατάλογος τῶν ὅρων τῆς συμφωνίας, ὁρίζεται δὲ καὶ ἡ Κυριακή, καθ' ἣν θὰ γίνουν αἱ ηὐκές. Κατὰ τὰ μιλήματα ῥίπτονται καὶ πυροβολισμοὶ χωρὶς νὰ εἶναι ὡρισμένα οὔτε ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν οὔτε τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ῥίπτει αὐτούς.

Κατὰ τὲς ηὐκὲς πηγαίνουν καὶ ἐν Ἀρτσίστῃ πρῶτοι οἱ γονεῖς, οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι τῆς νύφης εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ γαμβροῦ.

Ἡ μήτηρ της κρατεῖ πλόσκαν (*γαστέρα*) πλήρη οἴνου καὶ μαντῆλι μὲ ζαχαρωτά, τὰ ὁποῖα διανέμει εἰς τὰ συμπεθερικά της. Ἡ ὑποδοχή, αἱ εὐχαὶ καὶ ἡ ἀντεπίσκεψις τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ γίνονται ἀπαράλλακτα ὡς καὶ ἐν Παπίγκῳ μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ γαμβρὸς δὲν παρακολουθεῖ τοὺς συγγενεῖς του κατὰ τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς ἐπισκέψεως.

Κατόπιν γίνονται τὰ *σιάσματα* πάντοτε κατὰ τὴν ἑσπέραν τοῦ Σαββάτου, δὲν εἶναι ὅμως ὑποχρεωτικά. Κατ' αὐτὰ πηγαίνουν εἰς τὸ σπίτι τῆς νύφης οἱ οἰκεῖοι καὶ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ μετ' αὐτοῦ καὶ τοῖς παρατίθεται πλούσιον δεῖπνον, ἀκολουθοῦν δὲ ᾄσματα καὶ χορός. Ὁ γαμβρὸς κερνᾷ τὴν μνηστήν του ἢ μίαν ντοῦπκαν ἢ ἕνα ναπολεόνι ἢ μίντσικο, ἴσον κατὰ τὴν ἀξίαν πρὸς $^1/_2$ περίπου ναπολεόνι. Πρὸ τοῦ δείπνου σχίζονται αἱ φατοῦραι αἱ συνταχθεῖσαι κατὰ τὰ μιλήματα καὶ γίνονται τὰ τελικὰ προικοσυμβόλαια, ὑπογραφόμενα ὑπὸ τῶν γονέων τῶν μνηστευθέντων, τριῶν μαρτύρων καὶ ὑπὸ τοῦ ἱερέως τῆς συνοικίας, ὁρίζεται δ' ἅμα καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου. Ὁ γαμβρὸς κατ' ἀπαίτησιν τῶν παρισταμένων εἰσέρχεται εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς μνηστῆς του καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀσπασθῇ ταύτην, αἰδημόνως ἀποφεύγουσαν τὸ φίλημα, ἀλλ' ὑποκύπτουσαν τέλος εἰς τὴν βίαν τοῦ συζύγου της ἐνισχυομένην καὶ ὑπὸ τῶν ἀστείων παραθαρρύνσεων τῶν παρευρισκομένων.

Τὰ *προυζύμια ἀναπιάνουντι π. μ.* τῆς Τετάρτης, [1]) ἥτις προηγεῖται

[1]) Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐν Ἠπείρῳ τελεῖται τὴν Τετάρτην ἢ Πέμπτην. Τὴν τρίτην, ὡς ἡμέραν ἀποφράδα, ἀποφεύγουσιν νὰ ἀναπιάνουν τὰ προζύμια. Ἀλλαχοῦ

τῆς Κυριακῆς τῆς στέψεως. Τὸ ἀπαιτούμενον προζῦμι προμηθεύονται *ἀπὸ τρεῖς Γιάνναινες*, συγγενεῖς ἢ μή, διὰ νὰ *προκόψουν* ὡς μοὶ ἀπεκρίθησαν εἰς σχετικὴν ἐρώτησιν, διατὶ προτιμοῦν τὲς Γιάνναινες. Ἀλλ' εἶναι προφανὴς ὁ λόγος, ἡ συσχέτισις ἢ παρετυμολογικὴ τοῦ ὀνόματος πρὸς τὴν λ. γειὰ (ὑγεία) ἤτοι διὰ τὴν ὑγείαν τῶν συζευγνυμένων.

Τὸ ἄλευρον κοσκινίζει παῖς ἀμφιθαλὴς 12-15 ἐτῶν, φορῶν σελάχι, πιστόλια καὶ μαντῆλι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, τὸ δὲ προζῦμι ἀναπιάνει κοράσιον συγγενικόν, τὰ δὲ παριστάμενα κοράσια θέτουν τὰς χεῖράς των εἰς τὸ προζῦμι ἐπιλέγοντα *γιὰ νὰ προκόψ*, ταὐτοχρόνως πυροβολοῦν καὶ κατόπιν παρατίθεται δεῖπνον, εἰς ὃ φυσικὰ ἀκολουθεῖ χορὸς καὶ διασκέδασις μέχρι προκεχωρημένης νυκτός.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἑτοιμάζουν τὰ ψουμιὰ καὶ τὲς κουλλοῦρες διὰ τὰς κατὰ τὴν ἑπομένην προσκλήσεις. Ὁ νουνὸς εἰς τὸ σακκοῦλι, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκομίσθη ἢ διὰ τὴν πρόσκλησίν του κουλλοῦρα, θέτει σιτάρι, ῥύζι καὶ ζαχαρωτά. Ὡσαύτως τὴν παρασκευὴν προσκαλοῦν τὸν πρωτοσυμπέθερον καὶ τὴν νύφην ῥίπτοντες κατά τε τὴν εἴσοδον καὶ ἔξοδον ἐκ τῆς οἰκίας των πυροβολισμούς.

Τὸ Σάββατον γίνονται αἱ λοιπαὶ προσκλήσεις καὶ αἱ διὰ τὸν γάμον ἑτοιμασίαι. Αἱ προσκλήσεις γίνονται ἁπλῶς δι' ἐγγράφου ἢ προφορικῆς κλήσεως.

Τὴν Κυριακὴν συνέρχονται ἀπὸ πρωΐας οἱ ἀδιρφουπτοὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ. Κατὰ τὸ ξυράφισμα καὶ τὸ *στόλισμά του* ᾄδουν τὸ γνωστὸν ᾆσμα:

Ἀργυρὸ ξυράφι καὶ μαλαματένιο κ. τ. λ.

Προσέτι δὲ καὶ τὸ ἑπόμενον.

— *Ἄι γαμπρέ, κλαρὶ τοῦ μόσκου,*
π' ἁρματώνισι καὶ ποῦ πηαίνεις;
— *Σὲ κάστρο βούλομαι, σὲ χωργιὸ πηγαίνω.*
Ὅλοι διάλεγαν σπαθιὰ μὲ κόψες
κ' ἐγὼ διάλιγα τὴγ κάλλια κόρη.

δμως γίνεται καὶ τὴν Τρίτην. Πρβ. *Μ. Δήμητσα*, Νεοελλην. ἔθιμα τοῦ γάμου ἐν Ἀττικῷ Ἡμερολ. Εἰρην. Ἀσωπίου τοῦ ἔτ. 1889 σ. 186.

Κατὰ δὲ τὴν περιβολὴν τῆς νύφης διὰ τῆς νυμφικῆς της στολῆς *(στόλισμα)* ᾄδουν:

Στολίστριες, καλὲς στολίστριες,
στολίστε την καλὰ τὴ νύφη,
νὰ τ' ὀῆ γαμπρὸς νὰ τοῦ ἀρέσῃ
τὰ πεθερκά τς νὰ τὴμ παινέσουν,
τ' ἀνδραδέρφια της νὰ τὴν ζηλέψουν.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἐπισκέπτονται τοὺς «μελλονύμφους». Τὸ ἔθιμον τοῦ κατὰ τὸν γάμον μπαϊρακιοῦ δὲν ὑπάρχει ἐν Ἀρτσίστῃ. Ὅταν «ξικ'νάει τοὺ ψίκ'» ᾄδουν τὸ ἑξῆς ᾆσμα.

— Ἠὐκήσου με, πατέρα μου, τώρα στὸ κίνημά μου.
— Μὲ τὴν εὐκὴ μου, γιόκα μου, θεὸς νὰ σὲ προκόψῃ.
— Ἠὐκήσου με, μανοῦλλα μου, τώρα στὸ κίνημά μου.
— Μὲ τὴν εὐκή μου, γιόκα μου, ν' ἀσπρίσῃς, νὰ γεράσῃς.

Ὅταν τὸ ψίκι φθάσῃ εἰς τὸ σπίτι τῆς νύφης, ᾄδουν.

— Ἄι συμπέθεροι κὶ ἀρχοντολόι
τί ἀργήσιταν, τ' εἶν τ'ἄργισμά σας;
— Μᾶς ἄργησαν κι' ἀργήσαμαν.
Ἤταν ἡ τσέργα στὸ νερό,
κι' ἀργήσαμαν, κι' ἀργήσαμαν,
κὶ τὰ τσ'απράκια στὸ χρυσ'κὸ
κὶ' ἀργήσαμαν κὶ ἀργήσαμαν.

Ὁ πρωτοσυμπέθερος εἰσέρχεται εἰς τὸ δωμάτιον τῆς νύφης καὶ ὑποδύει αὐτὴν μὲ παπούτσια καὶ περιπόδια δωρούμενα παρὰ τοῦ γαμβροῦ, πάντοτε δὲ προσέχουν ν' ἀρχίσῃ ἡ ὑπόδησις ἀπὸ τὸν δεξιὸν πόδα. Κατόπιν προσέρχεται ὁ γαμβρὸς καὶ τὴν κερνᾷ κατὰ βούλησιν, μεθ' ὃ ἐξέρχονται, τὴν δὲ νύφην κρατοῦν ἑκατέρωθεν οἱ γονεῖς της καὶ οἱ ἀδελφοί της. Πρὸ τῆς ἐξόδου ᾄδεται τὸ καὶ ἀλλαχοῦ ἀναγραφὲν γαμήλιον ᾆσμα:

Μηλιά μου, παρακόκκινη, κ. τ. λ.

Τὸ ψίκι ἀπέρχεται ὑπὸ τοὺς κρότους πυκνῶν πυροβολισμῶν. Πρὸ τῆς ἐκκλησίας ᾄδουν τὸ ὡσαύτως γνωστὸν ᾆσμα:

Ἐκκλισιά μου κουκλουτὴ κ. τ. λ.

Κατὰ τὴν στέψιν ἀπαγορεύεται νὰ παρίσταται ἀδελφὸς τοῦ γαμβροῦ γεννηθεὶς κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦ ἔτους μῆνα, ἄλλως «κάποιους ἀποὺ τς δυὸ θὰ πιθάν». Ὅταν δὲ ὁ ἱερεὺς λέγει Στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ κτλ. Ὁ πρωτοσυμπέθερος «ἀνοίει γ καρσέλλα [1]), ποῦ νι ἡ προῖκα τς νύφς.» Τὸ αἴτιον τούτου δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ μοὶ ἐξηγήσῃ ἡ δίδουσά μοι τὰς πληροφορίας ταύτας.

Μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ναοῦ ἔξοδον ᾄδονται τὰ ἑξῆς·

Α'.

Τἄκουσες, κυρανύφη, τὶ λέγει τὸ Βαγγέλιο κ. τ. λ.

Β'.

Αὐτοῦ ποῦ ζύ —,μῶρ πεῦκο μου,
αὐτοῦ ποῦ ζύγωσες [2]) νὰ μπῇς,
ἥλιος, φεγγά —,μῶρ' πεῦκο μου,
ἥλιος, φεγγάρι νὰ φανῇς,
νὰ λάμψῃ ἡ γωνιά σου.
νὰ λάμψ' ἡ γειτονιά σου.
νὰ λάμψ' ἡ χώρα ὅλη.

Ὅταν προχωρήσαντες εἰσέλθουν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς νέας οἰκίας των ᾄδουν τὸ ἑξῆς ᾆσμα.

— Πέζε [3]). νύφη.— Δεμ' πεζεύω,
θέλω τάγμα νὰ πεζέψω,
τάγμ' ἀπὸ τὸμ πεθερό μου,
τάγμ' ἀπὸ τὴμ πεθερά μου
— Τάξε, πεθερέ, τσαπράκια,
τάξε, πεθερά, σιαάκια.

[1]) Τὸ κιβώτιον

[2]) Τοῦτο ᾄδεται, καθ' ὅσον πλησιάζει τὸ ψίκι εἰς τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ.

[3]) Ἀλλαχοῦ: Πέζα (Ἀγὼν τῆς 14 Μαΐου 1899) κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς προστ. ἔλα, ἄνεβα, κατέβα, ἔμπα, ἔβγα φέγα κ.τ.λ.

Κυραμάννα πεθερά, ἔβγα δέξ' τὴ νύφη σου,
Ποῦ σοῦ τὴν ἐφέραμαν οὰγ κλωνὶ βασιλικό.

Ἡ νύφη εἰσερχομένη εἰς τὴν αὐλὴν σκορπίζει ἐν αὐτῇ ῥύζι, σιτάρι καὶ ζαχαρωτὰ «γιὰ νὰ ῥζώσ' κὶ νὰ προυκόψ'», ἐπὶ δὲ τῆς στέγης ῥίπτει τεμάχιον ἄρτου ἐνέχον χάλκινα νομίσματα χάριν ἐξασφαλίσεως πλούτου καὶ εὐπορίας εἰς τὸν οἰκόν της. Τὸ τεμάχιον τοῦ ἄρτου καταπῖπτον ἐκ τῆς στέγης ἀγωνίζονται τίς πρῶτος νὰ τὸ ἁρπάσῃ. Κατόπιν ἡ νύφη εἰσέρχεται διὰ τῆς κυρίας θύρας πηδῶσα ὑπεράνω ἀπὸ *πουστάβια* [1]), *φλουκουτὰ καὶ τσ'απράκια*, τὰ ὁποῖα θέτουν, ὡς μοι ἀπήντησαν εἰς τὴν σχετικὴν ἐρώτησιν «γιὰ νὰ προυκόψ'», χωρὶς νὰ ἔχουν ἑπομένως σαφῆ ἀντίληψιν τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐθίμου. Μετὰ τοῦτο ὁδηγεῖται ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν ἀδιρφουπτῶν εἴς τι δωμάτιον, εἰς ὃ εἰσέρχονται καὶ αἱ *φλάχτρες* καὶ μετ' αὐτὰς ἡ πεθερά της κρατοῦσα ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ λαένι πλῆρες οἴνου, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ δᾶδα ἀνημμένην καὶ, χαιρετίσασα τὴν νύφην, προσφέρει εἰς αὐτὴν καὶ τὸν γαμβρὸν οἶνον καὶ ἀνὰ τρεῖς κουταλιὲς βραστῆς ὀρύζης. Οἱ συγγενεῖς κατόπιν χαιρετίσαντες αὐτοὺς καὶ εὐχηθέντες ἀπέρχονται ἀφ' οὗ κερασθοῦν, ὡς συνήθως, γλυκὸ καὶ καφέν.

Κατὰ τὴν ἀποχώρησίν των ᾄδεται τὸ ἑξῆς ᾄσμα.

Ἦρθαν ἔξι, φεύγουν πέντι
καὶ τὸν κάλλιο τὸγ κρατοῦνε,
γιὰ νὰ στρώνῃ, νὰ ξεστρώνῃ,
νὰ τιμάῃ τὸμ πεθερό της,
νά τιμάῃ τὴμ πεθερά της,
νὰ τιμάῃ κὶ τ' ἀνδραδέρφια,
νὰ τιμάῃ τ' ἀνδρουξαδέρφια.

(Πρβλ. ΖΑ. σ. 101 ἀρ. 109)

Κατὰ τὴν ἑσπέραν εἰς τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ παρατίθεται δεῖπνον, διὰ τοὺς συγγενεῖς του, ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς τὸ σπίτι τῆς νύφης διὰ τοὺς ἰδικούς της συγγενεῖς, τὴν δὲ ἑσπέραν τῆς δευτέρας κοινὸν μέγα δεῖπνον εἰς τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ. Ὁ πρωτοσυμπέθερος, ὁ

[1]) Ἐγχώριον μάλλινον ὕφασμα πρὸς κατασκευὴν ἐνδυμάτων ἢ ὑφασμάτων.

νουνὸς καὶ οἱ λοιποὶ προσκεκλημένοι φέρουν κανίσκια, ἂν οἱ καλεστᾶδες τοὺς ἐδήλωσαν ὅτι ὁ γάμος θὰ γίνῃ μὲ *πρεβέντα*, ἄλλως ἔρχονται χωρὶς κανίσκι. Ὁ νουνὸς φέρει δύο ψωμιά, ψητὸν ἀμνὸν καὶ *μιὰ μπουκάρα* ἤτοι λάγηνον μεγάλην, ἐν τῷ στομίῳ τῆς ὁποίας ἐντίθεται ἀκανθώδης θάμνος, εἰς τοὺς κλώνους δὲ τούτου ἐμπηγνύουν πορτοκάλια, σῦκα καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τὴν πρωΐαν τῆς δευτέρας «πάν'ν τ' νύφ' γιὰ νιρὸ στ' βρύσ'», τὰ δὲ πιστρόφια γίνονται τὸ ἐρχόμενον Σάββατον.

Γ'.

ΕΘΙΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΓΕΝΝΗΣΙΝ ΕΝ ΠΑΠΙΓΚΩ

Κατὰ τὸν τοκετὸν πλὴν τῆς κατ' ἐμπειρίαν μαίας (μαμμῆς) παρίστανται καὶ συγγενεῖς τῆς ὠδινούσης γυναῖκες, ὅλαι καλούμεναι ἐπίσης μαμμές. Εὐθὺς ὡς γεννηθῇ τὸ βρέφος προσκαλεῖται ὁ ἱερεὺς τῆς ἐνορίας, «γιὰ νὰ τοὺ διαβάσ'» ἤτοι ἀναγνώσῃ τὴν ἐπὶ τῇ γεννήσει εὐχήν, καὶ μία βζάστρα (βυζάστρα), συγγενὴς εἰ δυνατὸν γυνή, ἵνα θηλάζῃ τὸ βρέφος ἐπὶ τρεῖς συνήθως ἡμέρας «ὡς π' νά ρθ' τοὺ γάλα τς μάννας», εἰς δὲ τῶν οἰκείων τῆς μητρὸς συντροφεύει αὐτὴν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας «γιὰ νὰ μὴ σ'κιουθῇ. [1])».

Μετὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, ὁπότε «ἔρχιτι τοὺ γάλα τς μάννας», ἀλλάζει αὕτη ἐνδύματα, συγγενεῖς της δὲ τῇ προσκομίζουν γλυκύσματα (νdγανῖτις ἤτοι τηγανῖτες), ἂν δὲ τὸ γεννηθὲν εἶναι πρωτότοκον κολλούραν καὶ πίταν. Μέχρι τῆς βαπτίσεως, ὅταν πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ τις, θέτουν εἰς τὴν εἴσοδον θυμιατήριον «γιὰ νὰ φύγ'ν τὰ ἡσ'κιώματα κὶ νὰ μὴ σκ'ιουθῇ ἡ λιχῶνα», πιστεύεται δὲ ὅτι τὰ ἡσ'κιώματα παρακολουθοῦν τινα, ὅταν ἰδίως διαβῇ ῥύακα (λάκκον, ὡς καλεῖται παρ' ἡμῖν ὁ ῥύαξ), συνήθη τόπον τῆς διανομῆς των κατὰ τὰς λαϊκὰς δοξασίας. Τὸ βρέφος μέχρι τῆς βαπτίσεώς του «φασκιών'ν κουπανίτσα» δηλαδὴ σπαργανώνουν ἐπὶ κοινῆς στρωμνῆς καὶ ὄχι ἐπὶ λίκνου μὲ διάφορα μάλλινα ὑφάσματα, *κουλόπαννα* καλούμενα «γιατὶ μαγαρίζ'ν (ἀποπατοῦν τὰ βρέφη) ἀπάνου ς' αὐτὰ», καὶ τὰ πε-

[1]) Τὸ ῥῆμα εἶναι *σ'κιώνυμι*. *Ἠσ'κιουμα* δὲ καὶ *ἡσκ'ιώματα* οἱ διάφοροι δαίμονες.

ριδένουν μὲ πολυχρώμους φασ'κιές (χονδρὰ πλεκτὰ σχοινία). Μετὰ τὴν βάπτισίν του τὸ σπαργανώνουν ἐπὶ λίκνου, ὃ παρ' ἡμῖν καλεῖται *σαρμανίτσα*. Ὡς τροφὴ προσφέρονται εἰς τὴν λεχὼ ἰδίως ὄρυζα βραστὴ καὶ κολλούρα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται τὰ μάλιστα γαλακτοφόρα καὶ γαλακτοπαραγωγά, ἀντὶ δὲ ὕδατος *νεροκρᾶσι*. Ἂν μὴ ἐπείγῃ τι, ἡ βάπτισίς του γίνεται τὴν δωδεκάτην ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἡμέραν, αἱ δ' ἡμέραι καθ' ἃς συνηθίζεται αὕτη εἶναι ἡ Πέμπτη, τὸ Σάββατον καὶ ἡ Κυριακή. Πρὸ δύο ἡμερῶν καλεῖται ὁ νοῦνος μὲ *κολλούραν* (οὕτω καλεῖται ἂν καὶ δὲν εἶναι ἄρτος ἄζυμος, ὅστις κυρίως λέγεται κολλούρα παρ' ἡμῖν). Τὸ βρέφος κομίζεται εἰς τὸν ναὸν ὑπὸ γυναικὸς ἀμφιθαλοῦς, συνοδευομένης ἀπὸ τὲς μαμμὲς, αἵτινες φέρουν ὑδρίαν πλήρη ψυχροῦ ὕδατος καὶ χάλκινον ἀγγεῖον μὲ θερμόν, καλεῖται δὲ μέχρι τῆς βαπτίσεώς του *μόσιους*, ἂν ἦ εἶναι ἄρρεν, *μόσια* δὲ ἢ *μόσιου*, ἂν θῆλυ.

Ὁ ἀνάδοχος μετὰ τὸ τέλος τοῦ βαπτίσματος μοιράζει ζαχαρωτά, ἀμύγδαλα καὶ λεπτοκάρυα εἰς τοὺς κατ' αὐτὸ παρευρισκομένους, καθὼς καὶ εἰς ὅσους συναντᾷ καθ' ὁδόν, οἱ δὲ γονεῖς τοῦ νεοφωτίστου χάλκινα νομίσματα εἰς τὰ παιδία, τὰ ὁποῖα σπεύδουν εἰς τὸ σπίτι των νὰ τοῖς ἀναγγείλουν τὸ δοθὲν ὄνομα.[1] Τὴν μεσημβρίαν παρατίθεται γεῦμα, εἰς ὃ παρακάθηνται οἱ ἱερεῖς, ὁ ἀνάδοχος μὲ τοὺς οἰκείους του, οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι μὲ κανίσκια. Οὗτοι εἰς τὸ τέλος τοῦ γεύματος δωροῦνται εἰς τὸ νεοβάπτιστον μικροὺς χρυσοῦς ἢ ἀργυροῦς σταυροὺς ἢ διάφορα, ἀργυρᾶ ἰδίως, νομίσματα. Τοὺς δωρηθέντας σταυροὺς διαπεροῦν εἰς ἅλυσιν ἤτοι κάμουν *τραχλιάν* (τραχηλιάν), ὡς ἐξαρτωμένην ἐκ τοῦ τραχήλου τοῦ βρέφους, μετ' αὐτῆς δὲ ἐξαρτοῦν καὶ περίαπτον (χαμαϊλί), ἐμπεριέχον σκελίδα σκόρδου, θυμίαμα, ἀμύγδαλον τρυπημένον καὶ ἐμποτισμένον «μὶ διάργυρου» ἤτοι ὑδράργυρον κ. ἄ., ἵνα φυλάττουν αὐτὸ ἀπὸ τῆς βασκανίας. Εἰς τοὺς κατὰ τὸ γεῦμα παρευρεθέντας προσφέρεται ὡς δῶρον κατὰ τὴν ἀποχώρησίν των *μπουκανίκους*[2] (ἄρτος ἐκλεκτὸς ἠλειμμένος μὲ μέλι ἢ γλυκὸ καὶ ἐμπεριέχων *σούμπρους* ἀμυγδάλων). Κατὰ τὸ πρῶτον μετὰ τὴν βάπτισιν Πάσχα ἡ νοῦνα στέλλει ὡς δῶρα εἰς τὸν νεοβάπτιστον ἀναδεκτόν της ἐνδυμασίαν πασχαλινὴν καὶ ποικιλόχρωμον λαμπάδα, ἄρτον (ὅμοιον πρὸς τὸν μπουκανίκον) καὶ πέντε αὐγά, ἂν δὲ τοῦτο εἶναι πρωτότοκον στέλλει καὶ εἰς τὴν μητέρα του (εἰς τὴν *ἀναδεχτήν* της) ζεῦγος ὑποδημάτων (σκαρπίνια). Ταῦτα ἀνταποδίδονται κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (ἀρνὶ κουμπαριάτκου, μαντῆλι μεταξοκέντητον διὰ τὴν νοῦναν, ἄρτος καὶ πέντε ὡσαύτως πασχαλιάτικα αὐγά)

Ἂν ἀποθνήσκουν κατὰ σειρὰν τὰ τέκνα τινός, οἱ γονεῖς των ἐκθέτουν τὸ μετ' αὐτὰ γεννώμενον εἴς τι *σταυροδρόμι*, συγγενής τις δὲ ἐκεῖ ποῦ κεκρυμμένη παρατηρεῖ νὰ ἴδῃ, τίς ὁ μέλλων πρῶτος ν' ἀντιπαρέλθῃ, ὅστις καὶ γίνεται ἀνάδοχος τοῦ ἐκτεθέντος βρέφους.[1])

[1]) Τοῦτο, ἂν τὸ βρέφος εἶναι ἄρρεν, *εἶναι αὐτὸ* τὸ τοῦ πρὸς πατρὸς *πάππου*.
[2]) Τὸ κατὰ τὴν βάπτισιν γεῦμα καλεῖται *μπουκανίκια*.

Δ'.

ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ ΤΙΝΕΣ ΕΝ ΠΑΠΙΓΚΩ

«Ἄμ' ἀπιράῃς ἀποὺ λάκκουν (ῥύακα) κὶ σὶ φουνάξ' κάνας στ' ὄνουμά σ', νὰ μὴν ἀπουλουηθῇς (ἀποκριθῇς) γιατὶ σ' παίρν' οἱ τζίνις (ἢ ἄλλως: οἱ σαϊταναραῖοι) τ' λαλιὰ κὶ βουβαίνισι.»

«Οἱ τζίνις φὲρν γύρα 'ς τς λάκκ' τς Τρίτις, τοὺ σαραντάημιρου[2]) καὶ τὰ δουδικάημιρα.»[3])

«Δὲγ κάν' νὰ λούζουντι τὰ δουδικάημιρα, μ' Παρασ'κιυή, τ' ἀηλαζάρ' κὶ τ' ἀηθουδώρ', γιατὶ παθαίν'ν ἀποὺ πουνουκέφαλου. Κατὰ π' λέν «Κόρη λούσκι τ' ἀηθουδώρ' κ' ἔλαβι τοῦ ἀηλαζάρ'.»

«Ὄντα προυτουβάν'ν τοὺ θεμέλιου, δὲγ κάν' νὰ στέκιτι κάνας κουντά, γιατὶ τ' παὶρν τοὺν ἤσκιου κὶ τοὺν θιμιλιών'ν. Γι' αὐτὸ σφάζν' ἕνα κατσίκ' ἢ ἀρνὶ γιὰ νὰ μὴν οὔνουματίσ'ν κανέναν οἱ μαστόρ'.»[4])

[1]) [Βλ. *Πολίτου* Παραδόσεις σ. 1289. Λαογράφ. Γ' 689.—Σ. τ Δ.]
[2]) Τὴν πρὸ τῶν Χριστουγέννων τεσσαρακονθήμερον νηστείαν.
[3]) Τὰς 12 πρώτας μετὰ τὰ Χριστούγεννα ἡμέρας.
[4]) [Βλ. *Πολίτου* Νεοελλ. μυθολ. σ. 13 κἑ. Λαογραφ. Γ'. 166.—Σ. τ. Δ.]

Ε΄.

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ

Οἱ δράκοι τῆς Δρακόλιμνης καὶ τοῦ Σμόλκα.

Ἡ Δρακόλιμνη ἢ κατὰ τὴν ἐντοπίαν προφορὰν Ντρακόλιμνη εἶναι μικρὰ καὶ βαθεῖα λίμνη ἐπὶ λεκανοσχήμου ὀροπεδίου τῆς Ῥαδόβολης, διακλαδώσεως τῆς Πίνδου, τὸ ὁποῖον διὰ τὸ σχῆμα ἀκριβῶς τοῦτο θεωρεῖται ὡς κρατὴρ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐσβεσμένου ἡφαιστείου. Διηγοῦνται ὅτι τὴν ἐπεσκέφθη καὶ ὁ Ἀλῆ πασσᾶς μὲ τὸν Νοῦτσον καὶ ὅτι καταθελχθεὶς ἐκ τῆς ἐπιβλητικῆς μεγαλοπρεπείας τῶν πέριξ ἀποτόμων βουνῶν καὶ δὴ ἐκ τῆς ὡραιότητος τῆς λίμνης καὶ τοῦ κάτωθεν αὐτῆς χλοεροῦ καὶ καταρρύτου ὀροπεδίου, ἐφ' οὗ βόσκουν τὰ ποίμνια τῶν Σαρακατσαναίων νομάδων, ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἐπισκεφθῇ καὶ πάλιν τὴν λίμνην καὶ ἔδωσε πρὸς τούτοις διαταγὴν νὰ κατασκευάσωσι μικρὰν δι' αὐτὴν λέμβον. Ἀπέναντι τῆς Ῥαδόβολης ἐκτείνεται μακρὰ ὀροσειρά, ἐφ' ἧς ὑψοῦται ἡ κορυφὴ τοῦ Σμόλκα καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ὁποίας εὑρίσκονται τὰ βλαχοχώρια τῆς Β. Ἠπείρου, μεταξὺ δὲ τῶν ὀρέων τούτων ῥέει ὁ Ἀῶος ἐν τῷ μέσῳ πυκνῶν δασῶν πεύκων, κέδρων καὶ δρυῶν. Ἐπὶ τοῦ Σμόλκα εὑρίσκεται ὡσαύτως μικρὰ λίμνη. Ἐντὸς αὐτῆς καὶ τῆς Δρακόλιμνης διέμενον δύο ἀντίπαλοι δράκοι κατὰ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν, ἧς τὴν γένεσιν ἀποδίδουν οἱ λογιώτεροι τῶν πέριξ χωρίων εἰς τὴν ἐν αὐταῖς ὕπαρξιν εἰς χρόνους παλαιοτάτους δύο ἐνεργῶν καὶ ἀπέναντι ἀλλήλων κειμένων ἡφαιστείων.—Τὴν παράδοσιν μοὶ διηγήθη ὁ σαρακατσάνος ποιμὴν Γεώργιος Γκουτζιομύτης.

Ἦταν ἕνα στοιχείου 'ς τούτην τὴ λίμν' κ' ἕνα 'ς 'μ πέρα τ' λίμν'. Τούτου πέταϊ λθάρια ἄσπρα κὶ κείνου κλαδιὰ κὶ κούτσουρα. Κουντά εἶχαν ἕνα μιράκ' νὰ κατέβν τοῦτ' ἀπέδου κὶ κεῖν' ἀπέκ' κὶ νὰ παλαίψν. Εἶπι τοῦ στοιχειοὺ τοῦ τζιουμπάν'. «Νὰ πιάῃς τὰ πρόβατα, νὰ βγάλς τοὺ ξούγκ' κὶ νὰ τοὺ μάῃς [1]) 'ς ἕνα τόπ [2]) τόσου κὶ τοὺγ κιρό, π' θὰ πουλιμᾶμ' ἡμεῖς νά ῥθ νὰ τοὺ ῥίξ στοὺ στόμα τοὺ δικό μ'.»

Τούτους πῆρι γιαγκλίσ' [3]) κὶ τό ρξι στοὺ στόμα σὶ κεῖν' ἀπ' ἔκ' κὶ τ' ἀνίκ σι τούτου, κουντὰ τό φαι. Λοιπὸν τό σ'ξι [4]) κουντὰ τούτου κεῖν' ἀπ' ἔκ' καὶ τόβγαλι 'γ καρδιά. Κειό ταν ἀπουσταμένου κὶ τοῦ εἶπι τοῦ τζιουμπάν'. «Ψῆσ' γ καρδιά.» Τὸν ἔβαλι νὰ μ ψήσ' κὶ δὲ μπόραϊ νὰ τ' φέρ' γύρα· ἦταν μεγάλ'. Κὶ τὴν ἄλλειψι κὶ τότι ν' ἤφιρι γύρα κὶ ν ἤφιρι φίρ-φίρ. Κι' ἅμα ποῦ ψήθκι, ν ἔβγαλι κὶ

[1]) Μάσῃς, μαζέψῃς. [2]) Τόπι, σφαῖρα. [3]) Ἔκαμε λάθος. [4]) Τὸ ἔσχισε.

ν ἔφαϊ. Τ' μπλέτσουσι [1]) οὔλ' ἰκείνους κουντά. Οὔ ἄνθρουπους αὐτείνους στοίχειουσι κουντὰ κὶ σκότουσι κὶ τἄλλου τοὺ στοιχείου.

Λοιπὸν σ'κώθκι κ' ἤρθ' ἰδῶ, π' ἄρμιγαν τὰ πρόβατα. Τραύαϊ ν' ἀρμέξ' τὰ πρόβατα κ' ἔβγιναν τὰ μαστάρια. Σ'κώθκι, κουντά, τοὺν χούιαξαν [2]) ἀπ' ἔδ', κὶ πάι μέσα στ' λίμν' τ' Ντρακόλιμν'. Εἶχιν ἕναν βλάμ' μπάτζιου [3]) κὶ τοῦ λιι. «Ὄντα θέλς ν' ἀνταμουθοῦμι νὰ βαρᾷς τ' ᾰζαμάρα [4]) κὶ νά ρχουμι ν' ἀνταμώνουμιστι. Μὰ νὰ μή του μαρτρήῃς σὶ κανένα.» Αὐτὸς οὔ μπάτζιους σὰν ἔσκουζ' ἡ μάννα τ' τζιουμπάν' τ' λημουνειόνταν. Τς λέει. «Ἂν θέλς νὰ ἰδῇς τοὺν γιό σ', νά ρθς νά τουν ἰδῇς, ἀλλὰ δὲ θὰ τ' κρίνς καθόλ' νὰ σὶ ἰδῇ.»

Βῆκαν κι' αὐτήν' ἀπ' ἀπάνου κουντὰ κρύφκι κι' ἅμα βάρησι τ' ᾰζαμάρα οὔ μπάτζιους βῆκι αὐτείνους κι' ἅμα τοὺν εἶδ' ἡ μάννα τ' «Οὔϊ! πιδί μ' — ἔσκουξι — κι' ἀbήδσι μέσ' αὐτείνους κὶ δὲ ματαβῆκι. Ἀλλὰ τώρα κουντὰ λίγα χρόνια ἔβγιν' ἕνα κριάρ' λάιου [5]) κὶ μαρκάλαϊ [6]) τὰ πρόβατα τ' νύχτα. Λοιπὸν ἔφχαν τὰ πρόβατα κάτου στοὺ χ'μαδιό, γέν'σαν κ' ἔκαμαν οὔλου ἀρνάδες λάιες. Ν ἄλλ' τ' χρουνιὰ βῆκαν πίσου αὐτεῖνα τ' ἀρνιὰ στ' Ντρακόλιμν'. Ἅμα βῆκαν βέλιαξι τοὺ κριάρ' αὐτείνου. Κι' ἅμα βέλιαξι, ἀbήδσαν τ' ἀρνιὰ αὐτεῖνα οὔλα στ' λίμν'. Δὲ ματαβῆκαν.

[Ἡ παράδοσις αὕτη εἶναι παραλλαγὴ τῆς μακεδονικῆς (*Πολίτου* Παραδόσεις ἀρ. 501 καὶ σ. 1121 κἑ.)· περὶ δὲ τῆς παραδόσεως περὶ τοῦ κριοῦ ποῦ μαρκάλαγε τὰ πρόβατα βλ. αὐτ. σ. 1213.1215. 1216. 1224 καὶ ἀρ. 562. — Σ. τ. Δ.]

[1]) *Μπλιτσώνου* ἢ *μπλιτσκώνου* = τρώγω τι λαιμάργως καὶ μὲ μεγάλην ὄρεξιν.

[2]) *Χουιάζω* = φωνάζω δυνατά. Ἐδῶ σημαίνει: τὸν ἐξεδίωξαν μὲ δυνατὰς φωνάς.

[3]) Εἶδος τυροῦ. Καὶ ὁ τυροκόμος ὡσαύτως κἀλεῖται μπάτζιους.

[4]) Φλογέραν μεταλλίνην.

[5]) Μαῦρο.

[6]) *Μαρκαλάει τοὺ κριάρ' τὰ πρόβατα*, ἢ *προυτσ'αλάει* ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ὀχεύειν, βατεύειν (οὐσ. οὔ προυτσ'άλους πρβ. οὔ στάλους, οὔ κούρους κτλ.), ἐπὶ δὲ τῶν προβάτων γενικῶς λέγεται: *τὰ πρόβατα μαρκαλειοῦνται*.

Γ΄.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ

1.

Ἕνας γερουγέροντας
φάρουν καβαλλίκιψι,
τὰ βουνὰ λουβριζι. [1])
Σεῖς βουνὰ τοῦ κέρατᾶ,
νά μι ξανανιώσιτι,
μένα κὶ τοὺ φάρου μου,
— Φάρους ξανανιώνιτι,
σὺ δὲγ ξανανιώνισι.

2.

Πέρα δῶ βγαίν' ἕνας καπνὸς· τοὺ τὶ καπνὸς νὰ εἶνι; [2])
Κάνουν οἱ βλάχοι μιὰ χαρά, παντρεύουν μία κόρη.
Τὴμ παίρ' ἕναι κλεφτόπουλο
κ' οἱ βλάχοι τοὺ γυρίσανε. [3])
Τὴγ κόρη δὲν τὴ δίνουνε.
«Αὐτὸς δὲν ἔχει πρόβατα, αὐτὸς δὲν ἔχει γίδια,
αὐτὸς δὲν ἔχει ἄλουγα νὰ πάῃ στοὺ καραβάνι.»
Εἶπαν οἱ κλέφτις.
«Τὴ Λάμπρου θὰ τὴμ πάρουμι κι' οὖλοι θὰ σκουτουνθοῦμι.»

3.

Ἐβγᾶτε ν' ἀγναντέψουμι τὲς ἀγραφιωτοποῦλες,
πῶς ῥοβολοῦν ἀπ' τ' Ἄγραφα κουρίτσ'ια κὶ νυφάδες.
Ἄλλες πεινοῦν κι' ἄλλες διψοῦν κι' ἄλλες παντρειὰ χαλεύουν.
Κὶ μιὰ νεραντουμάγουλη

[1]) Λουβρίζου ἀντὶ ὁλογυρίζω.
[2]) Τὶ ἄραγε καπνὸς κ. τ λ. [3]) Μετέβαλον γνώμην.

μ' οὔδι διψάει μ' οὔδι πεινάει μ' οὔδι παντρειὰ χαλεύει.
Μοὺν ζήλιψι τὴ λεβεντιά, νὰ πάῃ μὲ τοὺς λεβέντες.

4.

— Δεμονάκι μυρουδάτου
κὶ ἀποὺ περιβόλ' ἀφράτου.
Μὴμ παραμυρίζῃς τόσου
κὶ μὶ κάνεις κὶ νυχτώσου.
— Σὰ νυχτώσῃς, παλληκάρι
κάτσι νά βγῃ τὸ φεγγάρι,
νὰ σὶ ἰδοῦ νὰ σὶ γνουρίσου
κὶ νὰ μὴ σὶ λησμουνήσου.
Νὰποὺ τὴ σειρὰν κρατειῶσι [1])
κι' ὅλου σειῶσι κὶ λυιῶσι;
— Ἡ μάνα μ' ἀπ' τὰ Γιάννινα κι' ἀφέντης μ' ἀπ' τὴν Ἄρτα.

[Παραλλαγαὶ τοῦ τραγουδιοῦ τούτου ἀναγράφονται ἐν Λαογραφ. Δ΄ 120,84.—Σ. τ. Δ.]

[1]) Ἡ κατάληξις ῶσι ἀντὶ - ἐσι (-έσαι) ἰδιάζει εἰς τὸ ἰδίωμα τῶν Σαρακατσαναίων· ἐν Ζαγορίῳ εἶναι ἐν χρήσει οἱ γνωστοὶ τύποι κρατιέσι, σ'έσι κ.τ.λ.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΤΣΟΥΜΕΡΚΩΝ

ΣΥΛΛΕΧΘΕΝΤΑ

ΥΠΟ

ΧΡ. Ν. ΛΑΜΠΡΑΚΗ

Μεταβὰς κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος εἰς τὴν ἰδιαιτέραν μου πατρίδα, τὸ χωρίον Βουργαρέλι τῶν Τσουμέρκων, κατέγραψα μερικὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα τραγουδοῦνται εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἢ εἰς τὸ γειτονικὸν χωρίον Χόσεψην. Καὶ τὰ μὲν προερχόμενα ἐκ Βουργαρελίου, ἅτινα ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου, τοῦ ἀδελφοῦ μου Γ. Ν. Λαμπράκη, τοῦ δημοδιδασκάλου Γ'. Παπαδημητρίου καὶ τῶν χωρικῶν Δ. Γ. Χρηστίδου, Γ. Τρύπα, Χ. Τρύπα, Κωστάντως Τσίτσικα καὶ Πανάγιως Χρ. Λάμπρου, ἐσημείωσα διὰ τοῦ (Β). Τὰ δὲ ἐκ Χόσεψης, τὰ ὁποῖα ἤκουσα παρὰ τῶν χωρικῶν Κ. Γ. Ἀθανασίου, Δ. Κ. Ἀθανασίου καὶ Εὐαγγέλου Κουτσοσπύρου, ἐσημείωσα διὰ τοῦ (Χ).

Παρὰ τῶν αὐτῶν παρέλαβον καὶ τὴν ἐνιαχοῦ ὑποσημειουμένην ἑρμηνείαν λέξεων σπανίων.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν παράστασιν τῆς προφορᾶς ἐν τῇ καταγραφῇ τῶν τραγουδιῶν ὀφείλω νὰ δηλώσω τὰ ἑξῆς: Ἡ διάλεκτος τῶν χωρίων, ἐξ ὧν συνελέγησαν τὰ τραγούδια ἀνήκει μὲν εἰς τὰ βόρεια λεγόμενα ἰδιώματα, ἐν οἷς ἐπικρατεῖ ὁ ἰσχυρὸς τόνος, οὗ ἕνεκα ἐκ τῶν φωνηέντων τὰ μὲν *ι* καὶ *ου* ἐξασθενοῦνται ἢ ἐξαφανίζονται, τὰ δὲ *ε* καὶ *ο* τρέπονται εἰς *ι* καὶ *ου*, ἀλλὰ τ' ἀποτελέσματα τοῦ ἰσχυροῦ τούτου τόνου δὲν ἐκδηλοῦνται ἐν αὐτῷ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὡς ἔν τισιν ἄλλοις βορείοις ἰδιώμασι. Παρατηρεῖται δηλαδὴ εἰς τὰ χωρία ταῦτα ἐν τῇ προφορᾷ, τῆς σήμερον τοὐλάχιστον, σάλος τις. Οὔτε ἡ ἐξασθένωσις ἢ ἐξαφάνισις τῶν ἀτόνων κλειστῶν φθόγγων *ι* καὶ *ου* γίνεται αἰσθητὴ πανταχοῦ, οὔτε ἡ τροπὴ τῶν ἀτόνων ἀνοικτῶν φωνηέντων *ε* καὶ *ο* εἰς κλειστὰ *ι* καὶ *ου*. Συμβαίνει πολλάκις ἐν τῇ αὐτῇ λέξει ν' ἀκούεται ἔν τινι συλλαβῇ καθαρὸς ὁ ἄτονος φθόγγος *ε* ἢ *ο*, ἐν ἄλλῃ δὲ συλλαβῇ ὡς *ι* ἢ *ου* καὶ ἐνίοτε, προκαλῶν τις τὸν λαλοῦντα νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν λέξιν βραδέως, ἀκούει τὸν αὐτὸν φθόγγον ἐκφωνούμενον μᾶλλον κατὰ τὴν μεσημβρινὴν προφοράν Ἡ προφορὰ δηλονότι κυμαίνεται μεταξὺ τῆς μεσημβρινῆς καὶ τῆς βορείας, ὁ δὲ ἀκροώμενος τὴν κοινὴν ὁμιλίαν ἔχει μὲν τὸ αἴσθημα, ὅτι διακρίνει τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς βορείας προφορᾶς, κατ' ἀλήθειαν δὲ δὲν δύναται νὰ διισχυρισθῇ, ὅτι σημειῶν διὰ τῆς γραφῆς *ε* καὶ *ου* ἀντὶ τῶν ἐν τοῖς μεσημβρινοῖς ἰδιώμασιν ἀτόνων *ε* καὶ *ο* καὶ παραλείπων ὁλοτελῶς τὰ ἐν τοῖς νοτίοις ἰδιώμασιν ἄτονα *ι* καὶ *ου* ἢ παριστῶν τὰ ὑπολειπόμενα μικρὰ ἴχνη αὐτῶν, καταγράφει τὴν ἀληθῆ προφοράν. Αὐτὴν ἴσως μόνον εὐαίσθητον φωνογραφικὸν ὄργανον δύναται ν' ἀποτυπώσῃ. Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ μὴ ὁμολογήσω, ὅτι προκειμένου περὶ λόγου ταχέως προφερομένου ἡ καταγραφὴ αὐτοῦ, κατὰ τὸ πλεῖστον τοὐλάχιστον, μετὰ τῶν χαρακτήρων τῶν βορείων ἰδιωμάτων θὰ προσήγγιζε μᾶλλον πρὸς τὴν

πραγματικότητα ἢ ἡ καταγραφὴ μετὰ τῶν χαρακτήρων τῶν νοτίων διαλέκτων. Ἐν γένει δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἀφ' ὅτου ἤρχισαν νὰ λειτουργοῦν τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, ν' ἀναγινώσκωνται ἐφημερίδες καὶ βιβλία, ἐν οἷς αἱ λέξεις γράφονται ἀκέραιοι, νὰ γίνεται συχνὴ ἐπικοινωνία πρὸς τὰ μεγάλα κέντρα καὶ τὰ μέρη, ἔνθα λαλοῦνται μεσημβρινὰ ἰδιώματα, ἐπῆλθε καὶ ἐν τῇ προφορᾷ τῶν διαφόρων διαλεκτικῶν ἰδιωμάτων ἀνάμιξις, καθ' ἃ καὶ εἰς τὸ τυπικὸν αὐτῶν, τὴν σύνταξιν κλπ. Ἡ εἰς τὰ μεγάλα κέντρα μετὰ μεσημβρινῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον προφορᾶς ὁμιλουμένη γλῶσσα, ἀντικαθιστῶσα ὁσημέραι τὰ διαλεκτικὰ ἰδιώματα ἀφομοιοῖ ὁλονὲν πρὸς τὴν συνήθη προφορὰν τὴν προφορὰν τῶν τοπικῶν διαλέκτων καὶ οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ προκύψῃ κοινή τις γλῶσσα ὁμιλουμένη πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, μετ' ἐλαχίστων διαφορῶν καὶ ἐν τῇ προφορᾷ, ὡς τοῖς τύποις, τῇ συντάξει κλπ. Ἀλλ' ἄν, ὡς εἶπον, ἡ καταγραφὴ ὁμιλίας λαϊκῆς, ἐκ τῶν ὑηθέντων χωρίων, ταχέως προφερομένης, θὰ προσήγγιζε μᾶλλον πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἂν ἐσημειοῦντο ἐν αὐτῇ οἱ ἰδιάζοντες χαρακτῆρες τῶν βορείων διαλέκτων, δὲν δύναται νὰ λεχθῇ τὸ αὐτὸ προκειμένου περὶ τῆς καταγραφῆς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ταῦτα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταδιδόμενα καὶ σχεδὸν πάντοτε μετὰ τοῦ οἰκείου μέλους, παρουσιάζουν περὶ τὰς λέξεις, τοὺς τύπους, τὴν προφορὰν ἔτι, πολὺ μεγαλυτέρας διαφορὰς ἀπὸ τῆς ἀκραιφνοῦς, ὅπου σώζεται, ἰδιωματικῆς λαλιᾶς ἢ ἡ συνήθης ὁμιλία. Ἀκούων δὲ τοὺς χωρικοὺς βραδέως ἀπαγγέλλοντας εἰς ἐμὲ τοὺς στίχους ποιήματος πρὸς καταγραφήν, ἐνόμιζον ὅτι πολλαχοῦ διέκρινον μᾶλλον τοὺς χαρακτῆρας τῆς μεσημβρινῆς προφορᾶς. Καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ προσπαθείᾳ ν' ἀποτυπώσω ἣν ἤκουον ἑκάστοτε προφοράν ἐν τῇ καταγραφῇ τῶν τραγουδιῶν ἐπίστευσα, ὅτι προσήγγιζον περισσότερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, προτιμῶν εἰς ἀμφιβόλους περιστάσεις τοὺς ἀντιστοίχους φθόγγους τῶν μεσημβρινῶν ἰδιωμάτων.

1. (Χ)

Ἐσεῖς χελιδονάκια μου π' πετάτε στὸν ἀέρα,
στεῖλτε χαμπέρια στὴ Φραγκιά, μαντᾶτα στὴν Ἑλλάδα:
Πῆραν τὴν Πόλη, πήρανε, πῆραν τὴ Σαλονίκη,
πῆραν καὶ τὴν Ἁγιὰ Σοφιὰ τὸ μέγα μαναστήρι,
ποῦ χε τρακόσια σήμαντρα κ'ἑξῆντα δυὸ καμπάνες,
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διᾶκος.
Βγῆκε ἡ κυρὰ ἡ Ἁγιὰ Σοφιὰ στὴν πόρτα της καὶ κλαίει.
Χρυσὰ μαντήλια ν ἔβγαλε, τὰ δάκρυα της σφογγάει.
«Μαστόροι μὴ δουλεύετε καὶ χάνετε τὰ κόπια.
ἐδῶ κλησιὲς δὲ γένουνται, μήτε καὶ μαναστήρια,
θὰ γίνουν τούρκικα ντζαμιά, Τοῦρκοι νὰ προσκυνάνε.

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴ τοῦ παρὰ ΠΕ.[1]) 1.— Σ. τ. Δ.]

[1]) ΠΕ.=*Πολίτου* Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν Ἀθ. 1914.

2. (Β)

Ἕνα πουλὶ ῥοβόλαγε ἀπὸ τὸν Ἄη Θανάση,
κ' εἶχε τὰ μάτια του θολὰ τὰ φρύδια του γραμμένα,
εἶχε καὶ τὰ ποδάρια του στὸ αἷμα βουτηγμένα.
Παριῶτες τὸ καρτέρησαν, Παριῶτες τὸ ῥωτᾶνε.
«Πουλάκι μ', ποῦθεν ἔρχεσαι κι' ἀποῦθε κατεβαίνεις;
—Ἀπὸ τὸ Σοῦλι νἔρχουμαι κι' ἀπὸ τὸ Κακοσοῦλι.
— Πουλάκι μ', πές μας τίποτε, κάνα καλὸ χαμπέρι.
— Τί νὰ σᾶς ποῦ, μωρὲ παιδιά, τί νὰ σᾶς μολογήσω;
πῆραν τὸ Σοῦλι, πήρανε, πῆραν τὸν Ἀβαρῖκο·
τὴν Κιάφα δὲν τὴν πήρανε, γιατί εἶναι ὁ γέρο Νότης.
Σύρτε μαντᾶτα στὰ Μοριά. . . . . .

ΣΗΜ. Στ. 1 *Ἄη Θανάσης* χωρίον τοῦ Σουλίου. —[Παραλλαγαί: *Passow* 213 = *Μανούσου* τραγούδια ἐθνικὰ Α΄ 128 = *Σαλαπάντα* Τὸ Σοῦλι 1860 σ. 171 = *Firmenich - Richartz* σ. 36 Βλ. καὶ τὰς ἑπομένας δύο παραλλαγάς.— Σ. τ. Δ.]

3. (Β)

Σουλιώτικο

Ἕνα πουλάκι ξέβγαινε πὸ μέσ' ἀπὸ τὸ Σοῦλι,
ἔχει τὰ μάτια του θολὰ καὶ τὰ φιερὰ γραμμένα,
ἔχει καὶ τὸ κεφάλι του στὸ αἷμα βουτηγμένο·
μέρα καὶ νύχτα περπατεῖ, μέρα καὶ νύχτα τρέχει,
κι' ἀπὸ τὴν Πάργα πέρασε, ἀπόξω ἀπὸ τὴ χώρα.
Παργιῶτες τὸ καρτέρησαν καὶ τὸ συχνορωτάγουν.
«Πές μας πουλάκι τίποτις ἀπὸ τὸ μαῦρο Σοῦλι.
—Τί νὰ σᾶς πῶ, Παργιῶτες μου, τί νὰ σᾶς μολοήσω;
Πῆραν τὸ Σοῦλι, πήρανε, πῆραν τὸν Ἀβαρῖκο·
Τὴν Κιάφα δὲν τὴν πήρανε, τὸ ποῦ εἶναι ὁ Νότης μέσα·
Μαυροσουλιῶτες πολεμᾶν μὲ τοὺς σκυλαρβανῖτες,
δίχως νερὸ, δίχως ψωμί, δίχως κάνα μεντάτι·
τρεῖς μέρες κάνουν πόλεμο, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες.

ΣΗΜ. Βλ. τὴν ἀνωτέρω παραλλαγὴν.

4 (Β)

Τοῦ Νότη

Πῆραν τὸ Σοῦλι, πήρανε, πῆραν τὸν Ἀβαρῖκο,
τὴν Κιάφα δὲν τὴν πήρανε, τὸ ποῦ εἶναι ὁ Νότης μέσα·
Μαυροσουλιῶτες πολεμᾶν μὲ τοὺς σκυλαρβανῖτες,
δίχως νερὸ, δίχως ψωμί, δίχως κάνα μεντάτι·
τρεῖς μέρες κάνουν πόλεμο τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες.

ΣΗΜ Βλ. τὴν ἀνωτέρω ἀρ. παραλλαγήν.

5 (Β)

Τῆς Λένης τοῦ Μπότσαρη

Ὅλες οἱ καπετάνισσες κ' οἱ καπετανοποῦλες,
ὅλες αὐτὲς προσκύνησαν στὰ τούρκικα τὰ χέργια.
Κι' αὐτήν' ἡ Λένι τοῦ Μπότσαρη δὲ θέλει νὰ προσκυνήσῃ·
μὲ τ' ἄρματα τ' ἀφέντη της τὰ φλουροκαπνισμένα
τσίφτι κουμπούρια καὶ σπαθί, ντουφέκι καπνισμένο
Μᾶς εἶπαν κάτι ψέματα, ἀλήθεια νὰ μὴ γίνῃ,
μᾶς εἶπαν πῶς ἀπήδησε στὸν Ἄσπρο στὸ ποτάμι,
κ' οἱ Τοῦρκοι πᾶν ἀπὸ κοντά, πάνουν παρακαλῶντας·
«Προσκύνα Λένη μ' τὸν πασιᾶ, προσκύνα τὸ βεζίρη.
—Φευγᾶτε βρὲ παλιότουρκοι, βρὲ παλιοαρβανῖτες,
ὁσό εἶναι ἡ Λένη ζωντανὴ πασιᾶ δὲν προσκυνάει,
πασιᾶ ἔχει ἡ Λένη τὸ σπαθί, βεζίρη τὸ ντουφέκι.»

ΣΗΜ. Ἡ μονὴ, εἰς ἣν κατέφυγον οἱ Σουλιῶται, μὲ τοὺς ὁποίους συνεπολέμησε καὶ ἡ Λένη τοῦ Μπότσκρη, εἶναι, κατὰ τὰ ὑπὸ γερόντων ἐν Βουργαρελίῳ λεγόμενα, ἡ μονὴ τοῦ Σέλτσου, κειμένη εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀχελώου παρὰ τὴν Βρεσθενίτσαν, χωρίον τοῦ πρώην δήμου Τετραφυλίας τῆς Ἄρτης.— Στ. 5 *τσίφτι* = δύο.— [Παραλλαγὴ: ΠΕ. 7.— Σ. τ. Δ.]

6. (Β)

Τοῦ Ἀλῆ πασᾶ

«Τ' ἔχεις καϊμένε πλάτανε καὶ στέκεις μαραμμένος,
μὲ τὲς δριζοῦλες στὸ νερό, μὲ τὴ δροσιὰ στὰ φύλλα;

Ἔχω μαράζι στὴν καρδιὰ καὶ στέκω μαραμμένος.
Ἀλῆ πασιᾶς ἀπέρασε μὲ δεκαοχτὼ χιλιάδες,
μηδὲ στὸν ἥσκιομ' ἔκατσε, μηδὲ καὶ στὴ δροσιά μου,
παρὰ σημάδι μ' ἔβαλε μὲ ὅλο τὸ στρατό του,
κι' ἄλλοι ρίχναν στοὺς κλώνους μου καὶ ἄλλοι στοῖς κορφές μου
κι' αὐτὸς ὁ γέρο Ἀλῆ πασιᾶς ἔρριξε στὴν καρδιά μου,
μαράζωσε ἡ καρδοῦλα μου, κ' εἶναι μαραζωμένη.

7. (B)

Τρία πουλάκια κάθονταν στὸ κάστρο τῶ Γιαννίνω,
τό να τηράει τὴν Πρέβεζα καὶ τ' ἄλλο τὸ Μπεράτι,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιριολογάει καὶ λέει·
ὁ βασιλιᾶς μας κάκιωσε, μᾶς πῆρε σὲ γαζέπι,
γράφει χαρτιὰ καὶ μπουγιουρντιὰ σὲ Τούρκους σὲ Ρωμαίους,
βαρεῖτε τοὺ Ἀλῆ ζορμπᾶ . . . . . .

ΣΗΜ. Γύρισμα: Πασιᾶ καὶ Ἀλῆ Πασιᾶ.—[Στ. 4. γαζέπι λ. ἀραβ. =ὀργὴ.—Πολλὰ μὲν τραγούδια φέρονται τῆς ἐπικηρύξεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀλλὰ διαφόρου τύπου — Σ. τ. Δ.]

8. (B)

Νά ταν οἱ κάμποι θάλασσα καὶ τὰ βουνά ποτάμια,
νὰ πνίγονταν ὁ τάρταρης ποῦ φέρνει τὰ φερμάνια,
καὶ τὸ φερμάνι νἔλεγε τὸ βέβαιο χαμπέρι!
«νὰ σηκωθῆς Ἀλῆ πασιᾶ νὰ πᾶς στὸ Τεπελένι.»
(Ἀρβανῖτες παινεμένοι,
ποῦ ναι ὁ Ἀλῆ πασιᾶς καϊμένοι)
Ἀλῆ πασιᾶς σηκώθηκε στὴν ὥρα πάει νὰ κάτσῃ,
βλέπει τ' ἀσκέργια πᾶρχονται κι' ἀρχίνησε νὰ κλάψῃ.
(Ἀρβανῖτες παλληκάρια,
χύνεστε σὰν τὰ λιοντάρια)
«Ἐμὲ μὲ λὲν Ἀλῆ πασιᾶ, μὲ λὲν κι' Ἀλῆ μπαροῦτι,
ποῦ βάσταξα τὸν πόλεμο μὲ τὸ Σουλτὰν Μαχμούτη».

—Σήκω καημένε Ἀλῆ πασιᾶ καὶ βάλε τὸ φακιόλι,
νὰ ἰδῇς καὶ τὴ Βασιλικὴ ποῦ σκλάβα τἠμ πᾶν στὴν Πόλη.

ΣΗΜ. Στ. 2 Τάρταρης ὁ ταχυδρόμος. Στ. 5 'ς τὴν ὥρα εἰς τὸ ὡρολόγιον τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων. [Παραλλαγαί: Χασιώτου 114.37 —Τὸ γύρισμα ἐκ στίχων ἄλλου τραγουδιοῦ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως: Passow 236. Χασιώτ. 213,35 — Οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι καὶ τὸ γύρισμα« Ἀρβανῖταις παινεμένοι» καὶ ἐν τῷ γορτυνιακῷ: Λάσκαρη Λάστα 304. 13.— Σ. τ. Δ.]

9. (B)

Τῆς Βασιλικῆς

Καρδιὰ μὲ δεκοχτὼ κλειδιά, μὲ δώδεκ' ἀντικλείδια.
τ' ἔχεις καρδιὰ καὶ κλείδωσες καὶ εἶσαι κλειδωμένη,
καὶ δὲ γελᾷς δὲ χαίρεσαι, καὶ δὲ βαρεῖς παιγνίδι;
Τὸ τί καλὸ ἔχω νὰ χαρῶ, παιγνίδι νὰ βαρέσω,
μήνα γλέπω κάναν πασιᾶ πὸ δώδεκα πασιάδες;
ὅλους αὐτοὺς τοὺς διώξανε ἐψὲς τὸ βραδυ βράδυ,
ἄλλους τοὺς πὰν τὴν Πρέβεζα κι' ἄλλους τοὺς πὰν τὴν Ἄρτα,
κι' αὐτὸν τὸ γέρο Ἀλῆ πασιᾶ μεσ' στὸ νησὶ τὸν βγάζουν,
κ' ἐκεῖ τὸν ἐσκοτώσανε ἐψὲς τὸ βράδυ βράδυ.
Τρία ντουφέκια τὄρριξαν, τὰ τρία ἀράδα ἀράδα,
τό να τὸν παίρνει στὸ πλευρὸ καὶ τἄλλο στὸ κεφάλι,
τὸ τρίτο τὸ φαρμακερὸ τὸν παίρνει στὴν καρδιά του.

ΣΗΜ. Γύρισμα «Κυρὰ Βασιλικὴ».

10. (B)

Ἐσεῖς βουνὰ ἀπ' τὴν Κατοχή, βουνὰ τοῦ Ξηρομέρου,
βαστᾶτε νὰ βαστάξουμε τὸ φετινὸν χειμῶνα,
μήπως καὶ πάρῃ ἡ γιάνοιξη κ' ἐρθῇ τὸ καλοκαῖρι·
ὁ Βάλτος ἐπροσκύνησε κι' οὔλο τὸ Ξηρομέρι,
τὸ Μισολόγγι τὸ μικρὸ δὲ θέλει νὰ προσκυνήσῃ,
γιατὶ εἶναι ὁ Μᾶρκο Μπότσαρης . . . . . .

11. (B)

Τοῦ Μάρκου

Ἕνα πουλὶ βοβόλαγε ἀπὸ τὸν Ἅη Θανάση,
κ' ἐλάλεγε κι' ἀκούρμαινε τὸ δόλιο Μισολόγγι,
ποῦ κάνει ὁ Μᾶρκος τὴ βουλὴ μέσ στὴν Τουρκιὰ νὰ πάῃ.
Σὰν πάησε καὶ τοὺς πέτρωσε στὰ τριὰ τοῦ μεσονύχτου,
στὸ ἕμπα χίλιους ἔκοψε, στὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες·
κ' ἕνας ἀράπης τὸ σκυλί, νὰ τοῦχε πέσει τὸ χέρι,
μὲ τὸ ντουφέκι πὄρριξε στοῦ Μάρκου τὸ κεφάλι!
τὸ στόμα τ' αἷμα γιόμισε, τ' ἀχεῖλι του φαρμάκι,
κ' ἡ γλῶσσα του ἀηδονολαλεῖ, συχνολαλεῖ καὶ λέει.
«Ποῦ σε παλληκαράκια μου, ὀλίγα κι' ἀντρειωμένα;
γιὰ πᾶρτε με καὶ σύρτε με στοὺς ἄλλους τοὺς συντρόφους.»
Ὁ γέρο Νότης ἔκαισε στοῦ Μάρκου τὸ κεφάλι,
κι' ὅλο τὸ Μᾶρκον ἔκλαιγε, κι' ὅλο τὸ Μᾶρκο κλαίει.
«Γιὰ σήκω ἀπ' αὔτου Μᾶρκο μου, καὶ μὴ βαριὰ κοιμᾶσαι,
καὶ τὰ Μοριὰ νέτούρκεψαν, τὰ πῆραν οἱ Ἀραπᾶδες.
—Ἄφησ' ἄφησέ με μπάρμπα μου καὶ μὴ βαριὰ μοῦ κραίνεις,
φωτιὰ νὰ κάψῃ τὰ Μοριά, φλόγα τοὺς Ἀραπᾶδες!
καὶ πιάστε με νὰ σηκωθῶ καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
καὶ φέρτε μου γλυκὸ κρασὶ ἀπὸ τὴν Ἅγια Μαύρα,
νὰ πλύνω τοῖς λαβωματιές, νὰ βρέξω τοὺς γερᾶδες,
καὶ φέρτε μου τὸν ταμπουρᾶ, τὸ ἔρημο λιογγάρι,
γιὰ νὰ λαλήσω τρεῖς φορὲς . . . . . .

ΣΗΜ. Στ. 20. *Γερᾶδες* = πληγαί. Στ. 21 *Διογγάρι* εἶδος μπουζούκι. [Τὸ ᾄσμα τοῦτο καὶ τὸ ἑπόμενον διαφέρουσι τῶν ἄλλων ἐκδεδομένων ᾀσμάτων περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.— Σ. τ. Δ.]

12. (B)

Ὅσοι πιστεύετε Χριστὸ (Μᾶρκο καὶ Μπότσαρη) κι' ὅσοι τὸν [προσκυνᾶτε,
ντουφέκια νὰ μὴ ῥίξετε, φυσέκια μὴ χαλᾶτε·
νὰ βγάλῃ ὁ Μᾶρκος τὸ σπαθὶ νὰ κάμῃ τὸ γιροῦσι.

Πρῶτο γιροῦσι νἔκαμε, πρῶτο γιροῦσι κάνει,
ξῆντα τσιαντήρια χάλασε, τρακόσιους μπουλουμπασιᾶδες,
κ' ἕνας ἀράπης τὸ σκυλί, νὰ τοῦχε πέσει τὸ χέρι,
πικρὸ ντουφέκι νἔρριξε στοῦ Μάρκου τὸ κεφάλι·
σὰν τὸ δενδρὶ τὸν ῥάγισε, σὰν κυπαρίσσι πέφτει.

13. (B)

Τοῦ Μεσολλογγιοῦ

Ἕνα Σαββᾶτο τῶ Βαγιῶ, Σαββᾶτο τοῦ Λαζάρου,
διάβηκα ἀπὸ τ' Ἀντιλικὸ κι' ἀπὸ τὸ Μισολόγγι,
κι' ἀκοῦσα ἀντρίκεια κλάματα, γυναίκεια μοιριολόγια·
κλαῖγαν μανάδες γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες,
κ' οἱ ἀδερφὲς γιὰ τσ' ἀδερφούς, πάλι ἀδερφοὺς δὲν κάνουν,
κλαίγει καὶ μίνια νιόνυφη, τριῶν μερῶν νυφοῦλα,
κλαίγει γιὰ τὸν ξεχωρισμὸ ποῦ θὰ λὰ ξεχωρίσῃ.
Δὲν κλαῖν οἱ μαῦροι τὴ σκλαβιά, τὸ ποῦ εἶναι σκλαβωμένοι,
στὰ χέργια τὰ θωμανικὰ καὶ στοὺς σκυλαρβανῖτες,
μὸν κλαῖνε τὸν ξεχωρισμὸ ποῦ θελὰ ξεχωρίσουν·
χωρίζει ἡ μάννα τὸ παιδὶ καὶ τὸ παιδὶ τὴ μάννα,
κ' οἱ ἀδερφὲς τοὺς ἀδερφούς, πάλι ἀδερφοὺς δὲν κάνουν,
χωρίζει κι' αὐτὴ ἡ νιόνυφη, τριῶν μερῶν νυφοῦλα.
Κι' ὁ Νάσιο Κώτσικας φώναξεν ἀπὸ τὸ καραούλι,
«Γιὰ πᾶρτε τὰ μικρὰ παιδιὰ κι' ὅλους τοὺς λαβωμένους,
καὶ βάλτε τους στὸν ντουμπχανὲ ἀπάνω νὰ καοῦνε,
γιροῦσι θενὰ καμουμε στὰ ἔξω γιὰ νὰ βγοῦμε.»

ΣΗΜ. Στ. 16 ντουμπχανὲς πυριτιδοποθήκη. — [Παραλλαγαί: *Μανούσου* Τραγούδια ἐθνικὰ Α΄ σ 203-4. *Λελέκου* Δημοτ. ἀνθολογία 1868 σ. 60.53. *Ἀραβαντιν.* 15,15.— Σ. τ. Δ.]

14. (B)

Μᾶς ἦρθ' ἡ ἄνοιξη πικρή, τὸ καλοκαῖρι μαῦρο,
μᾶς ἦρθε κι' ὁ χινόπωρος πικρὸς φαρμακωμένος,
μᾶς ἦρθε Φράγκος βασιλιᾶς, μᾶς ἦρθε Μπαβαρέζος.

Δώδεκα Φράγκους ἔστειλε στὸ Θοδωράκη Γρίβα,
«Γρίβα σὲ θέλει ὁ βασιλιᾶς κι' ὁ πρέσβυς τῆς 'Ελλάδος.
—Τὸ τὶ μὲ θέλει ὁ βασιλιᾶς κι' αὐτὸς ὁ Μπαβαρέζος;
κι' ἀννὲ μὲ θέλει γιὰ καλὸ νὰ πάω μὲ τὴν τάξη,
κι' ἀννὲ μὲ θέλει γιὰ κακὸ νὰ ζώσω τὸ σπαθί μου,
— Γιά σου χαρά σου βασιλιᾶ . . . . . .

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴ: Νεοελλ. ἀνάλ. Α΄ 76,10.— Σ. τ. Δ.]

15. (Β)

Στοὺς χίλιους ὀχτακόσιους καὶ στοὺς πενῆντα τρεῖς
ἡ Λάκκα κ' ἡ 'Ελλάδα κάνουν πανάσταση.
"Ολοι νὰ συνταχτῆτε μεγάλοι καὶ μικροί,
στ' 'Ανίνο νὰ βρεθῆτε ντουφέκι καὶ σπαθί
"Ολοι οἱ καπετᾶνοι καὶ ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ
στὸ βασιλιᾶ νὰ πάμε γιὰ νὰ μᾶς εὐχηθῇ.
«'Αφέντη βασιλιᾶ μας γιὰ δός μας τὴν εὐχή,
γιατὶ ὁ θεὸς τὸ ξέρει τὸ ποῦ θὰ μᾶς ἰδῇς».
Εὐθὺς ὁ βασιλέας ὀρθὸς ἐστάθηκε,
στὴ μέση ἀπ' τὸ παλάτι καὶ τοὺς εὐχήθηκε:
«"Ωρα καλή, παιδιά μου, καὶ σύρτε στὸ καλό,
κι' ἐγὼ σᾶς νταϊντάω ὅσο κι' ἂν ἠμπορῶ».
Γυρίζει ὁ γέρο Γρίβας δυὸ λόγια νὰ τοῦ εἰπῇ
καὶ στρίφτει τὸ μουστάκι τὸ πάγει ὡς τ' αὐτί.
«'Αφέντη βασιλέα δυὸ λόγια θὰ σου πῶ,
σὲ πέντε δέκα μέρες στὰ Γιάννινα θὰ μπῶ,
κι' αὐτὰ τὰ δέκα κάστρα ὁποῦ εἶναι στὴν Τουρκιὰ
σὲ πέντε δέκα μέρες σοῦ στέλνω τὰ κλειδιά,
Λάρσα καὶ Μοναστῆρι κι' ὅλη ἡ 'Αρβανιτιά,
εἴκοσι δύο χιλιάδες ποῦ βγαίνουν στὰ σπαθιά.»

ΣΗΜ. Στ. 2. *Λάκκα* χωρίον τοῦ Σουλίου. Στ. 4. *'Ανίνο* μικρὸν χωρίον μεταξὺ Ἄρτης καὶ Καρβασαρᾶ ἐπὶ τῶν πρὸ τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἠπείρου συνόρων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας. Στ. 12 *νταϊντάω*= συντρέχω.

16. (Β)

Τοῦ Γρίβα

[26 Φεβρουρίου 1854]

Παιδί ἤμουνα καὶ γέρασα κι' ἀσπρίσαν τὰ μαλλιά μου,
κι' ὅσους πολέμους ἔκαμα μὲ Τούρκους μὲ Ῥωμαίους,
ποτέ μου δὲ ντροπιάστηκα κ' ἐγὼ καὶ τ' ἅρματά μου.
Καὶ μιὰ βραδειὰ στὸ Κουτσουλιό, 'ς ἑνὸς παπᾶ τὸ σπίτι,
ἄλλος παπᾶς μᾶς πρόδωσε στὰ Γιάννινα στοὺς Τούρκους.
"Ισια μὲ τὰ μεσάνυχτα στοῖς τέσσιρις ἡ ὥρα
κλεῖσαν τὸ Γρίβα, κλείσανε οἱ δεκαόχτὼ χιλιάδες.
Πέφτουν τὰ τόπια σὰ βροχή, γιολέδες σὰ χαλάζι,
κι' αὐτὰ τὰ λιανοτούφεκα σὰ σιγαλὴ βροχούλα.
Συχνολαλοῦνε τὰ πουλιὰ τῆς ἄνοιξης τ' ἀηδόνια,
συχνολαλοῦσαν κ' ἔλεγαν, συχνολαλοῦν καὶ λέγουν.
«Βάστα, Γριβά μ', τὸν πόλεμο, βάστα καὶ τὸ ντουφέκι.
—Τὶ νὰ βαστάξω ὁ χλιβερός, τὶ νὰ βαστάξω ὁ μαῦρος,
μηνὰ εἶναι ἑνάς, μηνὰ εἶναι δυό, μηνὰ εἶναι τρεῖς καὶ πέντε;
εἶναι χιλιάδες δώδεκα, χιλιάδες δεκαπέντε »

ΣΗΜ Στ. 8. *γιολέδες* βόμβαι.—[Παραλλαγαί: *Χασιώτ.* 124,55 (= *Οἰκονομίδου* Τραγούδια τοῦ Ὀλύμπου 30,34). Πρβ. *'Αραβαντιν.* 24,28.— Σ. τ. Δ.]

17. (Β)

[27 Μαρτίου 1854]

Τί εἶν τὸ κακὸ (Γρίβα μ') ποῦ γίνεται καὶ ταραχὴ μεγάλη
στὸ Μέτσοβο στὸν πλάτανο καὶ στὲς κρυοβρυσοῦλες;
Κλεῖσαν τὸ Γρίβα, κλείσανε πεντέξη ὀχτὼ χιλιάδες,
ἐκεῖ ἦταν κι' ὁ 'Αλῆ πασιᾶς κι' ὁ γιὸς τοῦ κῦρ Δημήτρη
Κι' ὁ Κοκκαλάκης φώναξε κι' ὁ Κοκκαλάκης λέει.
«Ποῦ στε παιδιὰ τοῦ Κόκκαλη, παιδιὰ τοῦ γέρο Γρίβα,
γιὰ βγάλτε τὰ λαμπρὰ σπαθιὰ καὶ τἄμορφα ντουφέκια,
πᾶρτε τοὺς Τούρκους ἐμπροστά, μπροστὰ σὰν τὰ γελάδια.»

Στρώνουν τοὺς Τούρκους ἐμπροστά, μπροστὰ σὰν τὰ γελάδια
καὶ πάησαν καὶ τοὺς κλείσανε στὰ Γιάννινα στὴν πόλη.

ΣΗΜ. [Πρβλ. *Χασιώτ.* 124,56 = *Οἰκονομίδ.* 31,35. *Ἀραβαντιν.* 24,29.— Σ. τ. Δ.]

18. (Β.)

Τοῦ Ζιάκα

Ἐσεῖς βουνὰ τοῦ Γρεβενοῦ καὶ πεῦκα τοῦ Μετσόβου,
λίγο νὰ χαμπηλώσετε, λίγο νὰ βαϊστῆτε,
γιὰ νὰ φανοῦν τὰ Γρεβενὰ κι' αὐτὸ τὸ μέγα Σπήλαιο,
πῶς πολεμᾶν ζάρκα παιδιά, ζάρκα καὶ στὸ γελέκι,
δίχως νερὸ δίχως ψωμὶ δίχως κάνα μεντάτι,
τρεῖς μέρες κάνουν πόλεμο, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες.

ΣΗΜ. Γύρισμα: Ζιάκα μ'.— Στ. 4 ζάρκα = γυμνὰ. [Παραλλαγαί: *Χασιώτ.* 127,59. (= *Οἰκονομίδου* 28,31). *Ἀραβαντιν.* 23,27. *Λελέκου* Ἐπιδόρπιον σ. 66-7. *Τσικνοπούλου* Ἀνθοδέσμη 13,5. *Παπαζαφειροπούλου* Περισυναγωγὴ 133,107. *Παχτίκου* 209. — Σ. τ. Δ.]

19. (Β)

[1877]

Σουλτᾶνος μὲ τὸ Ῥοῦσο πιασάνε μαραζιά,
γιὰ τὰ μικρὰ παιδάκια ποῦ σφάξαν σ' Βουγαριά.
Ὁ Ῥοῦσος ἐκστρατεύει κ' ἔρχεται στὴ Βλαχιὰ
καὶ φκειάνει ἕνα φερμάνι, τὸ στέλνει στὴ Φραγκιά.
Ἀγγλία καὶ Γαλλία μὴ στείλετε στρατό,
μὴ στείλετε βαπόρια, καράβια δυνατά·
δ Ῥοῦσος θὰ κερδίσῃ κι' ὁ τίμιος σταυρὸς
στὴν Πόλη θελὰ πάγῃ μεσ' στὴν Ἁγιὰ Σοφιά,
καμπάνες θὰ βαρέσουν μεσ' στὰ καμπαναριά.

ΣΗΜ. Στ. 1. *μαραζιά* = ἔρις.

20. (Β)

[1881]

Σ' οὖλον τὸν τόπο ξάστερο, 'ς οὖλον τὸν τόπο ἥλιος,
καὶ στὰ καϊμένα Γιάννινα μαῦρο βαρὺ σκοτάδι,
καὶ στὸ Συρράκο στὸ χωργιὸ στὰ μαῦρα εἶναι ντυμένοι.
Ἀνάθεμά σε πιτροπὴ καὶ σὺ βρὲ Κουμουντοῦρε,
τὰ σύνορα ποῦ βάλαταν στῆς Ἄρτας τὸ διοφύρι,
στὴν Ἄρτα καὶ στὴν Πράμαντα, Συρράκ' καὶ Καλαρρύτες,
στὸ Περιστέρι στὴν κορφὴ μέσα στὴν Λεπενίτσα,
ἀπάνω ἀπὸ τὸν Γκόζικα στὴ ῥάχη τοῦ Τρικάλου,
καὶ στὸ Γκριλιᾶνο στὸ χωργιὸ ἀπόξω ἀπὸ τὸ Τσιότι,
ἀπάνω ἀπὸ τὸ Τούρναβο στ' Ἀλίσφακο στὴ ῥάχη,
καὶ στὴ Ῥαψάνη στὸ χωργιὸ καὶ στοῦ Ζορμπᾶ τὴ βρύση·
καὶ στὰ καϊμένα Γιάννινα κλαίγουνε νύχτα μέρα,
κλαίγουν οἱ μαῦροι τὴ σκλαβιὰ ποῦ εἶναι σκλαβωμένοι
στὰ χέργια τὰ θωμανικὰ καὶ στοὺς σκυλαρβανῖτες.

ΣΗΜ. Γύρισμα: «Καϊμένα Γιάννινα». [Παραλλαγὴ: ΠΕ. 19.— Σ.τ.Δ.]

21. (Β)

Τί εἶν τὸ κακὸ ποῦ γίνεται κ' ἡ ταραχὴ ἡ μεγάλη
στὰ βόγγια στὰ παλιόρογγα καὶ στὰ παλιορογγάκια;
Μαῦροι Λαζαῖοι πολεμᾶν μὲ τοὺς ἀρβανιτᾶδες,
τοὺς σκλάβωσε ὁ Ἀλῆ πασιᾶς τοὺς πῆρε τοῖς γυναῖκες.
Μπροστὰ πααίνει ἡ Λάζαινα, κατόπι ἡ συννυφάδα,
στὴ μέση πάει ἡ Κώσταινα μὲ τὸ παιδὶ στὰ χέργια.
Κι' ὁ Λάζος ὅταν τό μαθε πολὺ τοῦ κακοφάνη,
καὶ πάησε καὶ τοὺς τό πιασε 'ς ἕνα στενὸ καρτέρι,
σαράντα Τούρκους σκότωσε καὶ δέκα πληγωμένοι.

ΣΗΜ. Στ. 2 *βόγγια* ἀγροί, οὓς παρασκευάζουν οἱ χωρικοὶ διὰ τῆς ἀποκοπῆς καὶ πυρπολήσεως τοῦ καλύπτοντος αὐτοὺς δάσους. Οἱ τοιοῦτοι ἀγροὶ κείμενοι συνήθως ἐπὶ ἐπικλινοῦς ἐδάφους καθίστανται γόνιμοι

μόνον ἐπὶ ἓν ἔτος κυρίως διὰ τῆς σποδοῦ τοῦ πυρποληθέντος δάσους, μετὰ ταῦτα δὲ ἐγκαταλείπονται. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ὀνομασία παλιόρογα [Πρβλ. ΠΕ. 68.— Σ. τ. Δ]

22. (B)
Τοῦ Γώγου Μπακόλα

[1821]

Νά ἤμουν νιὰ πετροπέρδικα στοῦ Λαγαροῦ τὴ βρύση,
νὰ ξύπναγα πολλὰ πρωΐ δυό ὧρες ὅσο νὰ φέξῃ,
νὰ λάλαγα περήφανα σὰν περδικοῦλα ὁποῦ ἤμουν,
νὰ ξύπναγα τὴ συντροφιὰ τὸ Μῆτρο Κοτυλίδα.
Ξυπνᾶτε ἡ δόλια συντροφιὰ καὶ καπετᾶνε Μῆτρο,
ν' ἀκούσετε τὸν πόλεμο καὶ τὸ βαρὺ ντουφέκι,
ποῦ πολεμᾶνε στὸ Σταυρό, Σταυρὸ καὶ Χαροκόπου.
Δὲν εἶναι κρῖμα κι' ἄδικο παράπονο μεγάλο,
νὰ πολεμᾶνε ἑκατὸ μ' ἐννιὰ χιλιάδες Τούρκους;
«Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποῦ πολεμάει μ' ἐννιὰ χιλιάδες Τούρκους;
—Γῶγο Μπακόλας πολεμάει μ' ἐννιὰ χιλιάδες Τούρκους.
Οἱ Τοῦρκοι ὅρκον ἔκαναν, ὅρκο στὰ χαϊμαλιά τους,
πέρα γιὰ νὰ περάσουνε Σταυρὸ καὶ Χαροκόπου,
γιὰ νὰ χαλάσουν τὰ χωργιὰ Τζιουμέρκο Ῥαδοβύζι,
νὰ πάρουν σκλάβους ἀρκετούς, κορίτσια καὶ νυφάδες».
Γῶγο Μπακόλας φώναξεν ἀπὸ τὸ μετερίζι.
«Γιὰ πολεμᾶτε δυνατὰ καὶ σκούζετε μεγάλα,
καὶ τὸ μεϊντάτιν ἔρχεται ὁ Μῆτρο Κοτυλίδας,
φέρνει νομάτους δεκαοχτὼ . . . . . .
Καὶ σεῖς Τοῦρκοι νὰ γύρετε δὲ θέλω τὸ μπελιᾶ σας,
ἐμεῖς σκλάβους δὲ δίνουμε κορίτσια καὶ νυφάδες,
παρὰ μολίβια δίνουμε, σπαθιὰ ξεγυμνωμένα».

ΣΗΜ. Στ. 1 τοῦ Λαγαροῦ ἡ βρύση κεῖται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μεταξὺ τῶν χωρίων Θεοδωριάνων καὶ Βουργαρελίου τῶν Τσουμέρκων. Στ. 4. *Μῆτρος Κοτυλίδας* Δερβέναγας ἐκ τοῦ χωρίου Χόσεψη τῶν Τσουμέρκων. Στ. 7 *Σταυρὸς καὶ Χαροκόπου* θέσεις παρὰ τὴν βρύσιν τοῦ Λαγαροῦ. [Παραλλαγαί: *Ἀραβαντινοῦ* 71,79.80, πρβλ. καὶ 70 78.— Σ. τ. Δ.]

23. (B)

Σαράντα παλληκάρια βγαίνουν ἀπ' τὰ νησιά,
ὅλα νἀρματωμένα πάλλες καὶ σπαθιά,
κινῆσάν τὰ καϊμένα νὰ πάνε γιὰ κλεψιά.
Στὸ δρόμο ποῦ πηγαίναν ἐκουβέντιαζαν.
«Νά χαμαν κ' ἕνα γέρο γιὰ τὴν ὁρμηνειά.»
Καὶ πάησαν καὶ τὸν ηὗραν σὲ ῥιζοσπηλιά.
ὁπὄλειωνε τ' ἀσήμι κ' ἔφκειανε κομπιά.
«Καλημέρα σου, γέρο — Καλό στα τὰ παιδιά.
—Σήκω, γέρο, νὰ πάμε, νὰ πάμε γιὰ κλεψιά.
—Δὲν ἠμπορῶ, παιδιά μου, τώρα γέρασα.
Διαβάτε ἀπὸ τὴ στάνη κι' ἀπ' τὰ πρόβατα,
καὶ πᾶρτε τὸν ὑγιό μου τὸ μικρότερο,
ποῦ ξέρει τὰ ντερβένια καὶ τὰ σύρματα,
ποῦ ξέρει τὰ λημέρια ποῦ λημέριαζα,
ποῦ ξέρει τοῖς βρυσοῦλες πὄπαιρνα νερό,
ποῦ ξέρει τοῖς κουμπάρες πὄπαιρνα ψωμί.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: ΠΕ. 22 — Σ. τ. Δ.]

24. (B)

Ὁ Ἔλυμπος κι' ὁ Κίσαβος τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν,
γυρίζει ὁ γέρο Ἔλυμπος καὶ λέει τοῦ Κισάβου.
«Μὴ μὲ μαλώνῃς Κίσαβε, κονιαροπατημένε.
Ἐγὼ εἶμαι ὁ γέρο Ἔλυμπος, στὸν κόσμο ξακουσμένος,
πὄχω ἑβδομῆντα δυὸ κορφὲς κ' ἑξῆντα δυὸ βρυσοῦλες,
καὶ στὴν ψηλότερη κορφὴ ἐχώ ἕνα μπαϊράκι,
ποῦ εἶναι τὸ χρῶμα τ' οὐρανὶ κι' ὁ κάμπος του γαλάζιος·
κι' ἐσύ εἶσαι ὁ παλιοκίσαβος, κονιαροπατημένος,
ποῦ σὲ πατάει ἡ κονιαριά, πεζοῦρα καὶ καβάλλα.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: ΠΕ. 23. Σ. τ. Δ.]

25. (Χ)

Ὅλες οἱ μάννες τὰ παιδιὰ τὰ εὐκειῶνται νὰ προκόψουν.
κ' ἐμένα ἡ μαννοῦλα μου βαρειὰ κατάρα μοῦχει.
«Κλέφτης νὰ πᾶς, παιδάκι μου, κλέφτης νὰ καταντήσῃς,
δλη μεροῦλα πόλεμο τὸ βράδυ καραούλι.»
'Ανάρια ἀνάρια τά ριχναν οἱ κλέφτες τὰ ντουφέκια,
γιατί εἶναι οἱ μαῦροι λιγοστοί, πεντὲξ ὀχτὼ νομᾶτοι.
Νά ἤμου νιὰ πετροπέρδικα στὰ πλάγια τοῦ Πετρίλου,
ν' ἀκούρμαινα τὸν πόλεμο, τὰ κλέφτικα ντουφέκια.

ΣΗΜ [Παραλλαγαί: ΠΕ 26 — Σ. τ Δ.]

26. (Χ)

Φίλοι καλῶς ὡρίσαταν κ' ἐγὼ καλῶς σᾶς ηὗρα,
μὲ τὰ γλυκά σας τὰ κρασιά, μὲ τοῖς χρυσὲς ταβέρνες,
κι' ἀπὲ καλὲς ἀντάμωσες ὅσο ν' ἀνταμωθοῦμε
μὲσ στὸν Ἅη Διᾶ στὸν πλάτανο, ποῦ ναι μιὰ κρύα βρύση,
πᾶχουν οἱ κλέφτες μάζωξη. ἔχουν παλιὰ λημέρια,
ἔχουν ἀρνιὰ ποῦ ψένουνται, κριάρια σουφλισμένα,
ἔχουν κ' ἕνα γλυκὸ κρασὶ ἀπὸ τὴν ἅγια Μαύρα·
ἔχουν τὴ 'Ρίνα στὸ πλευρὸ ποῦ τοὺς κερνάει καὶ πίνουν.
«Κέρνα μας 'Ρίνα μ', κέρνα μας, κέρνα ὅσο νὰ φέξῃ,
ὅσο νὰ φέξῃ ὁ αὐγερινός, νὰ πάῃ ἡ πούλια γιόμα».

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: ΠΕ. 27.28.— Σ. τ Δ.]

27. (Β)

Χορεύουν τὰ κλεφτόπουλα, γλεντᾶνε τὰ καϊμένα,
κ' ἕνα μικρὸ κλεφτόπουλο δὲν παίζει, δὲ γελάει,
μὸν τ' ἅρματα συγύριζε καὶ τὸ σπαθὶ τροχάει.
«Ντουφέκι μου περήφανο, σπαθί μου τιμημένο,
πόσες βολὲς μ' ἐγλύτωσες κι' ἀκόμ' ἐτούτ τὴν ὥρα.....»
Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε, τὸ λόγο δὲν ἀπόειπε,
κ' ἡ παγανιὰ τοὺς πέτρωσε.....

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: ΠΕ. 31.— Σ. τ. Δ]

28. (Β)

Κορίτσια Καστανιώτικα καὶ οεῖς Παλιοχωρήσια.
λᾶτε νὰ κουβεντιάσουμε, δυὸ λόγια νὰ σᾶς ποῦμε·
μὴν εἶναι Τοῦρκοι στὸ χωργιό, μὴν εἶναι οἱ σουμπασᾶδες,
στοῦ νιοῦ παπᾶ τὸ σπίτι μὴν εἶν' καλαμπαλίκι;
—Δὲν εἶναι Τοῦρκοι στὸ χωργιό, δὲν εἶναι σουμπασᾶδες,
καὶ στοῦ παπᾶ τὸ σπίτι δὲν εἶν' καλαμπαλίκι.»
«Γειά σου χαρὰ σου, βρὲ παπᾶ.— Καλὸ στὰ παλληκάρια
— Παπᾶ ψωμί, παπᾶ κρασί, παπᾶ παχιὰ κριάρια,
παπᾶ μ' τὴν θυγατέρα σου τὴ θέλει ὁ καπετᾶνος.
— Ἐγὼ ψωμί, ἐγὼ κρασί, ἐγὼ καλὸ κονάκι.
Ἐσεῖς καλὰ τὸ ξέρετε καὶ Τοῦρκοι καὶ 'Ρωμαῖοι,
ἐγὼ τὴ Ρίνα πάντρεψα πέρσι τὸ καλοκαίρι.
— Γιὰ πιάστε δέστε τὸν παπᾶ καὶ κάψτε του τὰ γένεια »
Νά τη κ' ἡ 'Ρίνα πᾶρχετοι μὲ τὸ παιδὶ στὰ χέρια
'Αγνάντια ἀγνάντια προσκυνεῖ καὶ τοὺς φιλεῖ τὰ χέρια
Ὅλοι τὴν κέρασαν φλουριά, φλουριὰ καὶ ντουκουέδες.
κι' ὁ Σύρμος τὴν ἐκέρασε τὴν καθαρὴ ἀρριβῶνα.
« Ποῦ σαν, περιστεροῦλα μου, τόσον καιρὸ κρυμμένη;
— Ἤῆγα νὰ μάσω κάστανα μὲ τ' ἄλλα τὰ κορίτσια,
κ' οἱ κλέφτες μᾶς ἀγνάντεψαν ἀπὸ ψηλὴ ῥαχοῦλα.»

ΣΗΜ. Στ. 1. Καστανιώτικα, Παλιοχωρήσια ἀπὸ τὴν Καστανιὰ καὶ τὸ Παλιοχώρι τῶν Τρικάλων. Στ. 3 σουμπασᾶδες εἰσπράκτορες. Στ. 4. καλαμπαλίκι = μουσαφιραῖοι, ξενιζόμενοι. [Παραλλαγαί: ΠΕ 33 — Σ. τ. Δ.]

29. (Β)

«Παιδιά μ', ἤρθ' ὁ χινόπωρος, παιδιά μ', ἤρθ' ὁ χειμῶνας,
πέσαν τὰ φύλλα ἀπ' τὰ κλαριά, ξεησκιώσαν τὰ λημέρια,
καὶ ποῦ θὰ ξεχειμάσουμε τὸ φετινὸ χειμῶνα;
Παιδιά μ', θὰ ξεχειμάσουμε, θὰ γένουμε μπουλούκια.
Ἄλλοι θὰ πάγουν τ' Ἄγραφα κι' ἄλλοι τὸ Καρπενίσι,
κ' ἐγὼ θὰ πάω στὸ Ζυγὸ κατὰ τὸ 'Ραδοβύζι.

Τὸ Μάη καλὲς ἀντάμωσες, καλῶς ν' ἀνταμωθοῦμε,
στὸν Ἅη Διᾶ στὸν πλάτανο, ποῦ ναι μιὰ κρύα βρύση,
ἐκεῖ θελ' ἀνταμώσουμε, ἐκεῖ θ' ἀνταμωθοῦμε,
νὰ κλάψουμε τὰ ντέρτια μας καὶ τὰ παράπονά μας.»
«Παιδιά μ', πῶς τὰ περάσατε τὸ φετινὸ χειμῶνα;
—Ἐμεῖς καλοπεράσαμε τὸ φετινὸ χειμῶνα.
—Παιδιά μου, ποιὸς μᾶς λείπεται ἀπὸ τὴ συντροφιά μας;
—Ὁ Γεώργη Ῥάφτης λείπεται ἀπὸ τὴ συντροφιά μας.
—Παιδιά μου, τὶ νὰ γίνηκεν αὐτὸς ὁ σύντροφός μας;
—Αὐτεῖνος ἐσκοτώθηκε μέσα στὸ Καρπενίσι,
κουμπάροι τὸν ἀπάτησαν καὶ πάτησαν τὸ λᾶδι,
ῥίξαν καὶ τὸν ἐσκότωσαν στὸν ὕπνο ποῦ κοιμῶνταν »

ΣΗΜ. [Πρβλ. ΠΕ. 35. *Λελέκ. Δημ. ἀνθολ.* 1868 σ. 184.—Σ. τ. Δ.]

30. (Β)

Θέλετε δέντρα ἀνθήσετε, θέλετε μαραθῆτε,
στὸν ἥσκιο σας δὲν κάθουμαι, μοῦηδὲ καὶ στὴ δροσιά σας,
μὸν καρτερῶ τὴν ἄνοιξη, τὄμορφο καλοκαῖρι,
ν' ἀνθίσῃ ὁ γάβρος κ' ἡ ὀξυά, νὰ ἡσκιώσουν τὰ λαγκάδια,
νὰ βγοῦν οἱ βλάχοι στὰ βουνὰ μὲ τὰ παχιὰ κριάρια,
νὰ βγῇ κ' ἡ βλάχα ἡ Κώσταινα . . . . .

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: ΠΕ. 36.— Σ. τ. Δ.]

31. (Β)

Πέντε παιδιὰ μαλώνανε γιὰ μιὰ 'Αρβανιτοποῦλα·
κι' ὁ καπετᾶνος τς ἔλεγε, κι' ὁ καπετᾶνος λέγει:
«Παιδιά μου, μὴ μαλώνετε, μὴν πιάνετε ντουφέκι.
κ' ἐμεῖς ταχιὰ θὰ φύγουμε καὶ στ' Ἄγραφα θὰ πάμε,
κ' ἐκεῖ θὰ τοῖς διαλέξουμε καθένας τὴ δικὴ του.
—Τοῦ καπετᾶνου μιὰ καλή, καλύτερ' ἀπ' τοῖς ἄλλες».

ΣΗΜ. [Οὐδεμίαν παραλλαγὴν τούτου ἐκδεδομένην γινώσκω· ἀνεκδότους δ' ἔχω ἐν τῇ συλλογῇ μου μίαν ἐξ Αἰγίου καὶ ἑτέραν ἐκ Λαγκαδίων.— Σ. τ. Δ.]

32. (Β)

Τῆς Δέσπως τῆς βλάχας

Θέλουν ν' ἀνθίσουν τὰ κλαριὰ κι' ὁ πάγος δὲν τ ἀφήνει,
θέλω καὶ ἐγὼ νὰ σ' ἀρνηθῶ κι' ὁ πόνος δὲν μ' ἀφήνει.
Χαμπήλωσε τὸ φέσι σου καὶ φέρ το μέσ' στὰ φρύδια,
νὰ μὴ φανῇ τὸ φίλημα ποῦ ο' ἔχω φιλημένη.
Σύρε νὰ εἰπῆς τῆς μάννας σου, σύρε νὰ τὴ γελάσῃς.
— Τὸ πῶς νὰ εἰπῶ τῆς μάννας μου, τὸ πῶς νὰ τὴ γελάσω;
— Θελὰ τὴν κάμω πεθερά, θελὰ τὴν κάμω μάννα,
στὴν ἀδερφή σου τὴ μικρὴ καὶ στὴ μικρὴ βλαχοῦλα.»

ΣΗΜ. Γύρισμα. «Βλάχα μου, Δέσπω βλαχοῦλα μου». [Παραλλαγαί: ΠΕ. 46.— Σ. τ. Δ.]

33. (Β

«'Απόψε εἶδα στὸν ὕπνο μου, στὸν ὕπνο ποῦ κοιμώμουν,
εἶδα ἕνα φίδι μὲ φτερά, φίδι μὲ δυὸ κεφάλια,
κι' ἀπάν' γιροῦσι νἔκαμε, ἀπάνου νὰ μὲ φάῃ,
τραυάω τὸ σπαθάκι μου, τοῦ κόβω τὸ κεφάλι.
Ξηγᾶτε το, συντρόφια μου, τί εἶναι τὸ εἴνορό μου;
— Τούρκους θὰ πάρουμε πολλούς, πολλοὺς μπουλουμπασιᾶδες,
καὶ χρήματα θαλά χουνε, κι' αὐτὰ δικά μας θά εἶναι.»

34. (Χ)

Σαράντα κλέφτες ἤμασταν, σαράντα δυὸ νομᾶτοι
κι' ὅλοι νὄρκον ἐκάμαμαν, ὅρκο στὰ χαϊμαλιά μας,
ὅποιος ῥωστήσῃ ἀπὸ τ' ἐμᾶς, νὰ τὸν βαστοῦν οἱ ἄλλοι.
Ἦρθε καιρὸς κι' ἀρρώστησε ὁ δόλιος μας ὁ πρῶτος,
σὺν δυὸ σὺν τρεῖς κουβέντιαζαν τὸν ξένο γιὰ ν' ἀφήσουν.
«Παιδιά μ', νὰ μὴ μ' ἀφήσετε στὸν ἔρημο τὸν τόπο,
κ' ἐρχῶνται οἱ λύκοι καὶ μὲ τρῶν, τ' ἀρκούδια καὶ μὲ σκίζουν.
Γιὰ πᾶρτε με καὶ βγάλτε με ψηλὰ σὲ μιὰ ῥαχοῦλα,
σκάφτε πλατιά, σκάφτε βαθιά, νὰ παίρνῃ δυὸ νομάτους,
κι' ἀπ' τὴ δεξιά του τὴ μεριὰ ἀφῆστε παραθύρι,

νὰ μπαινοβγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἄνοιξης τἀηδόνια
νὰ στέλλω χαιρετίσματα 'ς ὅλους τοὺς ἰδικούς μου».

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: *Χασιώτ.* 94,7. (= *Οἰκονομίδου* 63,82).Ζωγρ. ἀγὼν Α΄ 106,128. *Δελέκ.* Δημ ἀνθολ. 37,22, Τοῦ πρώτου μέρους παραλλαγαί: Πανδώρ. ΙΓ' 460.5. ΙΕ' 416,3 (= *Legrand* Recueil 323,142 *Κανελλάκη*, Χιακὰ ἀνάλεκτα 10,6. *Passow* 147. Ζωγράφ. ἀγὼν 105,126 Τὸ δὲ δεύτερον μέρος παραλλαγὴ τοῦ κοινοτάτου ᾄσματος τοῦ κιδουριοῦ τοῦ κλέφτη (ΠΕ 39.43).— Σ τ. Δ.]

35. (Β)

'Εσεῖς παιδιὰ κλεφτόπουλα, παιδιὰ ἀπὸ τὰ Λεβάδεια,
ἂν πάτε κατ' τὸν τόπο μου καὶ κατ' τὸ σύνορό μου,
ντουφέκια νὰ μὴ ρίξετε, τραγούδια νὰ μὴν πῆτε,
κι' ἂν σᾶς ρωτήσῃ ἡ μάννα μου κ' ἡ δόλια ἡ ἀδερφή μου,
μὴν πῆτε πῶς λαβώθηκα, πῶς εἶμαι σκοτωμένος.
μὸν πῆτε πῶς παντρεύτηκα καὶ πῆρα μιὰ γυναῖκα,
κάμα τὴν πέτρα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα,
κι' αὐτὰ τὰ λιανοχάλικα τά καμα συγγενάδια.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: ΠΕ 42.— Σ. τ. Δ.]

36. (Β

Χρυσὸς ἀετὸς καθόντανε σὲ κλέφτικα λημέρια,
καὶ βάσταγε στὰ νύχια του νἀνθρώπινο κεφάλι·
βολὲς βολὲς τὸ τσίμπαγε, βολὲς βολὲς τοῦ λέει.
«Κεφάλι κακοκέφαλο καὶ κακομιλημένο,
τὶ χάλευες, τὶ γύρευες στὰ κλέφτικα λημέρια;
—Χρυσοέ μ' ἀετὲ κι' ἂν μὲ ρωτᾶς . . .
σαράντα κλέφτες ἤμασταν
κ' ἐμένα τὸ κεφάλι μου. . . . . .

ΣΗΜ. [Τὸ τραγοῦδι τοῦ ἀετοῦ ποῦ κρατεῖ στὰ νύχια κεφάλι, συνήθως κλέφτου, φέρεται σπανιώτερον μὲν αὐτοτελές, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δ' ἐν συμφυρμῷ μετ' ἄλλων ᾀσμάτων. Βλ Λαογραφ Α΄ 268 273 ἀρ 62-67. *Χασιώτ.* 129,63 — Σ. τ. Δ.]

37. (Β)

Μὲ γέλασεν ἡ χαραυγή, τἄστρι καὶ τὸ φεγγάρι,
καὶ βῆκα νύχτα στὰ βουνά, ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
κ' ἔγειρα ν' ἀποκοιμηθῶ, λίγον ὕπνο νὰ πάρω.
'Ακούω τ' ἀέρι πῶσκουζε, καὶ τοῖς ὀξυὲς ποῦ τρίζουν,
καὶ τὰ λημέρια τῶν κλεφτῶν βαριὰ π' ἀναστενάζουν,
ἀκούω τὴν πετροπέρδικα, τὴν πετροπερδικοῦλα,
ποῦ καταριῶται τὸν ἀετό, τὸ ἔρημο σιαΐνι.
«'Ανάθεμά σε σταυραετὲ καὶ σὺ μωρὲ σιαΐνι,
ποῦ μὄφαγες τ' ἀϊταίρι μου, τὴν πετροπερδικοῦλα,
τν εἶχα τὸ βράδυ συντροφιά, καὶ τὸ πρωῒ κουβέντα,
καὶ τώρα ἐμεῖνα μοναχὸς σὰν ἔρημο πουλάκι·
μὲ κλαίγουν τ' ἄγρια βουνὰ καὶ οἱ κοντορραχούλες».

ΣΗΜ. Στ. 7. σαΐνι γερακι. [Παραλλαγαί: ΠΕ. 61 Γ. *Δελέκ.* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 73,8. Πλάτων Β΄ σ. 367 8. Ζωγράφ. ἀγὼν Α΄ 104.120. 157,284. 277,15. Λαογραφ. Δ΄ 168,56. — Σ. τ. Δ.]

38. (Χ)

Τί εἶν τὸ κακὸ ποῦ γίνεται, ἡ ταραχὴ ἡ μεγάλη,
στὰ βόγγια, στὰ παλιόρογγα καὶ στὰ παλιορογγάκια;
Μπουκουβαλαῖοι πολεμᾶν μὲ Τούρκους μὲ 'Ρωμαίους,
πέντε πολέμους ἔκαμαν ἀπ' τὴν αὐγὴ ὡς τὸ γιόμα,
κι' ἄλλους πέντ' ὡς τὸ δειλινὸ κι' ἄλλους ὀχτὼ ὡς τὸ βράδυ.
Παπαδοποῦλα φώναξεν ἀπ' ὥριο παραθύρι.
«Πάψε, Γῶγο μ, τὸν πόλεμο πάψε καὶ τὸ ντουφέκι,
νὰ κατακάτοῃ ὁ κορνιαχτός, νὰ μετρηθῇ τἀσκέρι.»
Μετριῶνται οἱ Τοῦρκοι τρεῖς φορὲς καὶ λείπουν τρεῖς χιλιάδες,
μετριῶνται τὰ κλεφτόϊπουλα καὶ λείπ' ἕνας λεβέντης.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: ΠΕ. 50.— Σ. τ. Δ.]

39. (Β)

Τῆς Διάκαινας

Λάμπει ὁ ἥλιος τοῦ Μαϊοῦ τ' Αὐγούστου τὸ φεγγάρι,
ἔτσι λάμπει κ' ἡ Διάκαινα στὰ τούρκικα τὰ χέργια·

τρεῖς Ἀρβανῖτες τὴν κρατοῦν καὶ πέντε τὴν ξετάζουν.
«Διάκαινα μ', δὲν παντρεύεσαι, Τοῦρκον ἄντρα νὰ πάρῃς;
—Τί λὲς αὐτοῦ παλιότουρκε καὶ παλιοαρβανίτη,
κάλλια νὰ ἰδῶ τὸ αἷμα μου στὴ γῆς νὰ κοκκινήσῃ,
πάρα νὰ ἰδῶ τὰ μάτια μου Τοῦρκος νὰ τὰ φιλήσῃ.»

ΣΗΜ, [Παραλλαγαί: ΠΕ. 59. Βλ. καὶ τὸ ἑπόμενον. — Σ. τ. Δ.]

40. (B)

Σὰν τοῦτ' τὸ θᾶμα ποῦ εἶδα ἐγὼ στοῦ Χρήστου τὴ γυναῖκα!
Τοῦρκοι τὴν πᾶν ἀπ' τὰ μαλλιά, Γιανίτσαροι ἀπ' τὰ χέρια,
κι' ὁ Χρῆσιος τὴν ἀγνάντευε ν ἀπὸ ψηλὴ βαχοῦλα.
«Ποῦ πᾶς, ψηλή, ποῦ πᾶς, λιχνή, ποῦ πᾶς, καμαρωμένη;
—Στὴ Λάρσα πάω, Χρῆστο μου, γιὰ νὰ μὲ φκειάσουν Τοῦρκα,
κ' ἐγὼ Τοῦρκα δὲ γένουμαι, τζιαμὶ δὲν προσκυνάω.
Κάλλιο μὲ θάψουν μεσ' τὴ γῆ σαράντα ὀργυιὲς καὶ κάτι,
παρὰ νὰ ἰδῶ τὰ νιᾶτα μου Τοῦρκος νὰ τὰ γλεντήσῃ.»
—Δύνεσαι, γρίβα μ', δύνεσαι νὰ βγάλῃς τὴν κυρά σου;
—Δύναμαι, ἀφέντη μ' δύναμαι, νὰ βγάλω τὴν κυρά μου,
θυμᾶμαι ποῦ μὲ τάϊζε κριθάρι στὴν ποδιά της,
θυμᾶμαι ποῦ μὲ πότιζε κρασὶ μὲ τὸ κακκάβι.»
Τὸ γρίβα καβαλλίκεψε καὶ μὲσο στοὺς Τούρκους πάει,
καὶ βγάζει τὴ γυναῖκα του ἀπ' τῶν σκυλιῶν τὰ χέρια.

ΣΗΜ. Βλ. τὸ προηγούμενον.

41. (B)

Τῆς Δροσούλας

Ποιὸς εἶδε τέτιο θιάμασμα, παραξενιὰ μεγάλη,
νὰ χαιρετιῶνται τὰ βουνὰ μὲ τοῖς κοντὲς βαχοῦλες,
ἡ Λιάκουρα τῆς Λεβαδειᾶς κ' ἡ Γκιώνα τῶν Σαλώνων,
καὶ τὸ Βαρδούσι τὸ ψηλὸ πῆχει τοῖς καταβόθρες,
π' ἀφάνισε τὴν κλεφτουριά, τὸν καπετᾶνο Δρόσο,
τὸ Δρόσο τὸν περήφανο καὶ τὸν Βλαχοθανάση,
τὸ Γιάννη ἀπὸ τοὺς Ξυλικούς, τὸ Γεώργη Μοραΐτη,

ποῦ ταν νισιᾶνοι στὰ βουνὰ καὶ μιὰ στολὴ στοὺς κάμπους,
καὶ τώρα ξαφανίστηκαν ἀπ' τοὺς σκυλαρβανῖτες.

ΣΗΜ. Γύρισμα «Αἴ Δροσοῦλα μ' ἄϊ». Στ. 8 νισιᾶνοι φανοί, σημεῖα φωτεινά.—[Παραλλαγαί: *Passow* 32 (= Σάθα, Χρονικὸν Γαλαξειδίου σ. 166). Λάσκαρη ἡ Λάστα 344,2.— Σ. τ. Δ.]

42. (B)

Κλαίγουν τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγοριὰ δὲν ἔχουν
Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ ψήλωμα, μουηδὲ καὶ γιὰ τὰ χιόνια·
ἡ κλεφτουριὰ ταρνήθηκε καὶ ῥοβολάει στοὺς κάμπους.
Ἡ Γκιώνα λέει τῆς Λιάκουρας κ' ἡ Λιάκουρα τῆς Γκιώνας.
«Ἐσὺ βουνό, ψηλὸ βουνό, π' ὅλο ψηλὰ ἀγναντεύεις,
δὲν εἶδες τί νὰ γίνουνται οἱ κλέφτες οἱ Ἀνδρουτσαῖοι;
σιὰ ποῦ νὰ ψένουν τὰ σφαχτὰ νὰ ῥίχνουν στὸ σημάδι,
κ' οἱ κάμποι νὰ στολίζουνται μὲ τούρκικα κεφάλια;
—Τί νὰ σοῦ εἰπῶ, βρὲ Λιάκουρα, τί νὰ σοῦ εἰπῶ βουνό μου,
τὴν κλεφτουριὰ τὴν χαίρουνται οἱ ψωριασμένοι οἱ καμποι.
Βρὲ κάμπε ἀρρωστιάρικε, βρὲ κάμπε μαραζιάρη,
μὲ τὴ δική μου τὴ στολὴ νὰ στολιστῇς γυρεύεις;
γιὰ δός μου τὰ στολίδια μου . . . . . .

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴ: ΠΕ 57. Σ. τ Δ.]

43. (B)

Τῶν Κολοκοτρωναίων

Λάμπουν οἱ στράτες στὰ Μοριά, λάμπουν καὶ τὰ ντερβένια,
ἔτσι λάμπουν κ' οἱ ἐκκλησιές, λάμπουν καὶ τὰ στασίδια,
ἀπὸ τοὺς κλέφτες τοὺς πολλούς, τοὺς Κολοκοτρωναίους,
ποῦ δὲν τὸ καταδέχουνται στὴ γῆς νὰ περπατήσουν·
καβάλλα πᾶν στὴν ἐκκλησιά, καβάλλα προσκυνᾶνε,
καβάλλα φλιοῦν κονίσματα, Χριστὸ καὶ Παναγία,
καβάλλα παίρν' ἀντίδωρο ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι,
καβάλλα βῆκαν κ' ἔκατσαν σὲ μαρμαρένιο ἁλῶνι
Κολοκοτρώνης φώναξε καὶ λέει τοῦ Δυσσέα.

— «Ποῦ σαι Δυσσέα μ' ἀδερφέ, φίλε κι' ἀγαπημένε,
Θεὸς μᾶς καταράστηκε καὶ μέλλει νὰ χαθοῦμε
ἀπ' τὴν περφάνεια τὴν πολλή, πὄχουμε μεῖς οἱ κλέφτες,
ποῦ δὲν καταδεχόμεστε στὴ γῆς νὰ περπατοῦμε».

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: ΠΕ 64 — Σ. τ Δ.]

44. (Χ)

Δὲν κλαῖτε δένδρα καὶ κλαριά, καὶ σεῖς κοντορραχοῦλες,
δὲν κλαῖτε τὸν Καλόγερο κι' αὐτὸν τὸν καπετᾶνο;
Καλόγερος λαβώθηκε στὸ γόνα καὶ στὸ χέρι.
καὶ στὸ μικρὸ τὸ δάχτυλο, πὄχει τὴν ἀρριβῶνα.
Τὸν πῆραν καὶ τὸν πάησανε μὲς σ' Ἀναγνώστ' τὸ σπίτι.
«Καλὴμερὰ Ἀναγνώσταινα.— Καλὸ στὰ παλληκάρια.
— Καλόγερος λαβώθηκε στὸ γόνα καὶ στὸ χέρι
καὶ στὸ μικρὸ τὸ δάχτυλο, πὄχει τὴν ἀρριβῶνα,
νὰ μᾶς τὸν κυβερνήσετε.» . . . .

ΣΗΜ. [Ὁ κλέφτης Καλόγερος τοῦ προκειμένου ἄσματος, οὗ δὲν γινώσκομεν ἄλλην παραλλαγήν, πιθανώτατα εἶναι ἄλλος παρὰ τὸν Ἀλέξη Καλόγερον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρονται πολλὰ δημοτικὰ ἄσματα τῆς Φωκίδος. (*Passow* 40. 41. *Λελέκου* Δημοτ. ἀνθολογ. 1852 σ. 9. Πανδώρ. ΙΕ' 95. *Σάθα* Χρον. Γκαλαξειδ. σ. 174. 177. 178). Ὁ Ἀλέξης οὗτος ἐφονεύθη διὰ προδοσίας ἐν Ἀμφίσσῃ εἰς τὸ κονάκι τοῦ μπέη τῶν Σαλώνων (1802). — Σ. τ. Δ.]

45. (Χ)

(Τοῦ χοροῦ, Τσάμικο)

Τὸ λὲν οἱ κοῦκκοι στὰ βουνὰ κ' οἱ πέρδικες στὰ πλάγια,
τὸ λέει κι' ὁ πειροκότσυφος σὰ δόλιο μοιριολόϊ
οἱ κλέφτες ἐσκορπίστηκαν καὶ γίνηκαν μπρυλούκια
ὁ Λίπλας πάει κατ' τ' Ἄγραφα, ὁ Ἀντώνης πάει τὸ Βάλτο
κι' ὁ Νάσιος πέρα πέρασε, πέρα κατ' τοῖς κουμπάρες·
κουμπάρες τὸν καρτέρησαν μὲ τὰ παιδιὰ στὰ χέρια·
φλουριὰ μοιράζει στὰ παιδιά, μαντήλια στοῖς κουμπάρες,
'ς αὐτὰ τὰ λιανοκούμπαρα οὔλο λιανοὺς παρᾶδες

46. (Β)

Τοῦ Κατσαντώνη.

«Ἀντώνη μου τί σκέπτεσαι τί εἶσαι συλλογισμένος;
— Παιδιά μου, μὴ μὲ βιάζετε καὶ θὰ σᾶς μολογήσω·
ἐψὲς μοῦ ρθαν τὰ γράμματα ἀπὸ τὸ γέρο Δῆμο,
κι' ἀπόξω λέει τἀπόγραμμα καὶ μέσα λέει τὸ γράμμα
μοῦ πῆραν τὴ γυναῖκα μου καὶ τὸ μικρὸ παιδί μου,
ὁ Βεληγκέκας τὸ σκυλί, ὁ ἄτιμος ὁ Τοῦρκος.
Παιδιά μ', γιὰ πᾶρτε τ' ἄρματα καὶ ζῶστε τὰ σπαθιά σας,
νὰ πάμε νὰ τὸ πιάσουμε μπροστὰ στὸν Ἀηγεώργη,
ποῦ θὰ περάσῃ τὸ σκυλί, αὐτὸς ὁ Βεληγκέκας.»
Καὶ γλήγορα ἐπήγανε μπροστὰ καὶ καρτεροῦνε,
κι' ὁ Βεληγκέκας ἔφτασε καὶ ἤρθε στὸ καρτέρι·
ὁ Κατσαντώνης φώναξε καὶ λέει τοῦ Βεληγκέκα.
«Ὤρ' Βεληγκέκα ἄπιστε, παλληκαρᾶς δὲν εἶσαι,
δέξου λοιπὸν τὸ βόλι μου. . . . .

ΣΗΜ. [Παραλλαγή: Δελτ. ἱστ. ἑτ. Γ΄ 241, 9. — Σ. τ. Δ.]

47. (Β)

Στὰς δεκαπέντε τοῦ Μαϊοῦ, στὰς εἴκοσι τοῦ μῆνα,
ὁ Βεληγκέκας τρώει ψωμὶ 'ς ἑνὸς παπᾶ τὸ σπίτι·
παπαδοποῦλα τὸν κερνάει μ' ἕνα ἀσημένιο τάσι·
κ' ἐκεῖ τοῦ ρθαν τὰ γράμματα ἀπὸ τὸν Κατσαντώνη.
«Ἔλα Βελῆ μ' νὰ σμίξουμε, νὰ περπατοῦμ' ἀντάμα.
— Ἐσύ εἶσαι Ἀντώνης ἄπιστος, ποῦ περπατᾷς τοῖς νύχτες».
Στὰ γόνατα γονάτισε καὶ τὸ σπαθί του ζώνει,
καὶ τοῦ τσαούση φώναξε, καὶ τοῦ τσαούση λέει:
«Τσαούση μοίρασ' τὸ ψωμὶ 'σοῦλα τὰ παλληκάρια,
γιατὶ θὰ πάμε σ' Ἄγραφα, ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
τοὺς κλέφτες νὰ βαρέσουμε, κι' αὐτὸν τὸν Κατσαντώνη.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: ΠΕ 65 Α. — Σ. τ. Δ.]

48. (Β)

Τοῦρκοι κρατεῖτε τἄλογο, λίγο νὰ ξανασάνω,
νὰ χαιρετήσω τὰ βουνὰ καὶ τοῖς κοντορραχοῦλες,

καὶ νὰ σιουρίξω κλέφτικα 'ς ὅλα τὰ καραούλια,
μήπως ἀκούσῃ ὁ Κώστας μου κι' ὁ Γεώργης ὁ ἀδερφός μου.
Ποῦ σαι βρὲ Κώστα μου ἀδερφὲ καὶ Γεώργη ἀγαπημένε,
λᾶτε καὶ πᾶρτε τἄρματα καὶ πιάστε τὰ λημέρια,
καὶ σεῖς Τζιουμέρκα κι'"Αγραφα, παλληκαριῶν λημέρια,
νὰ πῆτε τῆς γυναῖκας μου καὶ στὸ μικρὸ παιδί μου,
πέτε τους ποῦ μὲ πιάσανε στὰ Γιάννινα μὲ πάγουν,
στὰ Γιάννινα καὶ στὸν πασιᾶ, ἐκεῖ θὰ μὲ φονεύσουν.

ΣΗΜ. [Ιρβλ. ΠΕ. 65 Β. Βλ. καὶ τὸ ἑπόμενον. — Σ. τ. Δ.]

49. (Β)

«Τοῦρκοι βαστᾶτε τ' ἄλογο, λίγο νὰ ξανασάνω,
νὰ χαιρετήσω τὰ βουνὰ καὶ τοῖς κοντὲς ῥαχοῦλες,
καὶ νὰ σιουρίξω κλέφτικα 'ς ὅλα τὰ καραούλια,
μήπως τ' ἀκούσῃ ὁ Κώστας μου κι' ὁ Γεώργης ὁ ἀδερφός μου.
Ποῦ σαι βρὲ Γεώργη μ' ἀδερφὲ καὶ σὺ βρὲ Γιάννη Δίπλα,
ν' ἀρχίσετε τὸν πόλεμο τὸ κλέφτικο ντουφέκι,
νὰ ῥαΐστοῦνε τὰ βουνά, νὰ χουμπουνθοῦν οἱ κάμποι,
ν' ἀκούσουν χῶρες καὶ χωριά, ν' ἀκούσουν βιλαέτια,
γιὰ νὰ τὸ μάθῃ ὁ Ἀλῆ πασιᾶς . . . . . .

50. (Β)

Οἱ κλέφτες ἀπὸ τ' "Αγραφα κ' οἱ ἁρματωλοὶ ἀπ' τὸ Βάλτο,
πατήσανε τὸ Λεπενοῦ καὶ τό καμαν μπερμπάτι,
πῆραν ἀσπρά. πῆραν φλουριά, πῆραν μαργαριτάρι,
πῆραν τὴ Λεπενιώτισσα, πρώτη κοτσιαμπασίνα,
ποῦ χε τὰ τέλια στὰ μαλλιὰ καὶ τὰ φλουριὰ χανάκα·
τῆς λὲν μπροστά, δὲν πήγαινε, πίσω τῆς λέν, δὲν πάει.
«Περπάτα, κόρη μ' γλήγορα, περπάτα καμαριέρα,
μὴ σοῦ βαραίνουν τὰ φλουριά, μὴ σοῦ βαραίνουν τ' ἄσπρα;
—Δὲ μοῦ βαραίνουν τὰ φλουριά, δὲ μοῦ βαραίνουν τ' ἄσπρα,
μὸν μοῦ βαραίνει ἡ σκλαβιά, τὸ ποῦ εἶμαι σκλαβωμένη.»

ΣΗΜ. Στ. 2 μπερμπάτι ἐρημιά. Στ. 5 χανάκα περιδέραιον. Στ. 7 καμαριέρα ὑπερήφανη. [Τραγούδι κατὰ τὸν τύπον τῶν ἀφηγουμένων

δηώσεις χωρίων ὑπὸ κλεφτῶν ἢ Τούρκων, οἷον *Passow* 125. *Ἀραβαντιν.* 87, 100. 105, 122. Ζωγράφ. ἀγὼν Α΄ 62, 11. — Πιθανῶς τὸ προκείμενον ἀναφέρεται εἰς τὴν δήωσιν τῆς Λεπενοῦς καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Λεπενιώτισσας, ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κατσαντώνη Λεπενιώτη. Παραλλαγὴ παρὰ *Ἰατρίδῃ* Συλλ. δημ. ᾄσμ. σ. 92. Πρβλ. καὶ τὸ ἑπόμενον. —Σ. τ. Δ.]

51. (Β)

Τριὰ Μοραΐτικα παιδιὰ καὶ δυὸ παιδιὰ ἀπ' τὴν "Αρτα
πατήσανε τὰ Γιάννινα καὶ τὴ μεγάλη χώρα.
Πῆραν ἄσπρα, πῆραν φλουριά, πῆραν μαργαριτάρι,
πήρανε καὶ μιὰ νιόνυφη, τριῶν μερῶν νυφοῦλα,
μὲ τὰ στολίδια στὸ λαιμό, τὰ χέρια σταυρωμένα·
κι' ὁ ἄντρας της τὴν ἀγνάντευεν ἀπὸ τὸ παραθύρι.
«Σύρε, Μαρία μ', στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα,
κι' ἂν εἶσαι γιὰ ξαγόρασμα, ἐγὼ σὲ ξαγοράζω,
χίλια φλουριὰ εἶναι ἡ ξαγορὰ» . . . . . .

ΣΗΜ [Τὸ τραγοῦδι τῆς αἰχμαλώτου νιόνυφης φέρεται εἰς πολλὰς παραλλαγάς, ὧν ἄλλαι ἄλλον ἀναφέρουσι τόπον Βλ. *Passow* 383. *Μανούσου* Β΄ 119 - 120. *Χασιώτ.* 153, 31. *Λελέκ.* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 31. 12. Ἐπιδόρπ. σ. 43 - 4. 44 - 5. Παρνασσὸς Α΄ 395, 13 κ. ἑ. - Σ. τ. Δ.]

52. (Β.

«Ἀνδροῦτσο μ', ποῦ ξεχείμαζες τὸ φετινὸ χειμῶνα,
ποῦ ταν τὰ χιόνια τὰ πολλὰ καὶ τὰ βαριὰ χαλάζια;
—Στὴν Πρέβεζα ξεχείμαζα, στὰ φράγκικα κονάκια,
εἶχα συντρόφους διαλεχτούς, ὅλο Ξηρομερήσιους,
εἶχα κ' ἕνὰν π' τ' Ἀντιλικό, ποῦ στ' ὄνομά μου κραίνει.
—Κάτσε Δυσσέο μ' φρόνιμα, κάτσε ταπεινωμένα.»

53. (Χ)

Ποιὸς εἶδε νήλιο ἀποβραδὺ κι' ἄστρι τὸ μεσημέρι;
Ποιὸς εἶδε κόρη ἀνύπαντρη, ἁρματωλὴ καὶ κλέφτη;
Δώδεκα χρόνια ἔκαμε στοὺς κλέφτες καπετᾶνος,
κάνας δὲν ἐκατάλαβεν ἀπὸ τὴ συντροφιά της.

Μιὰ Κυριακὴ καὶ μιὰ Λαμπρὴ καὶ μιὰ χρυσὴ μεροῦλα,
πᾶν γιὰ νὰ παίξουν τὰ σπαθιά, νὰ παίξουν τὸ λιθάρι·
κ' ἡ κόρη ἀπὸ τὴ ζόρη της κι' ἀπὸ τὴ δύναμή της,
κόπηκαν τὰ θηλύκια της κ' ἐφάνκαν τὰ βυζιά της,
κι' ἄλλος τὸ λέει μάλαμα κι' ἄλλος κομμάτι ἀσῆμι.
— Αὐτὸ δὲν εἶναι μάλαμα, μουηδὲ κομμάτι ἀσῆμι. . . . . .

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: ΠΕ 72 Β. — Σ. τ Δ.]

54. (Χ)

Ὁ Γιάννος κάνει τὴ χαρά, ὁ Γιάννος κάνει γάμο·
ὅλον τὸν κόσμο κάλεσε κι' ὅλους τοὺς ἰδικούς του,
τὸ Σταυραετὸ δὲν κάλεσε, τὸν ἀδρεφοποιτό του.
Φόντας νἔσιρώναν τὸ σουφρᾶ καὶ σήκωναν γιομᾶτο,
τότες τὸν ἐθυμήθηκε τὸν ἀδερφοποιτό του.
Ξῆντα παλκάρια σύνταξε καὶ τρεῖς ζυγὲς νταούλια,
καὶ πάησαν καὶ τὸν εὗρηκαν σὲ νιὰ ψηλὴ ῥαχοῦλα.
«Καλὴ μερά σου, Σταυραετέ.— Καλὸ στὰ παλληκάρια.
— Ὁ Γιάννος κάνει τὴ χαρά, ὁ Γιάννος κάνει γάμο,
ὅλον τὸν κόσμο κάλεσε κι' ὅλους τοὺς ἰδικούς του·
τὸ Σταυραετὸ δὲν κάλεσε τὸν ἀδερφοποιτό του,
φόντας ἐσιρώναν τὸ σουφρᾶ καὶ σήκωναν γιομᾶτο,
τότες τὸν ἐθυμήθηκε τὸν ἀδερφοποιτό του,
μᾶς ἔστειλε καὶ ἤρθαμε στὸ γάμο γιὰ νὰ πάτε.»

ΣΗΜ. Στ 4 σουφρᾶς ἡ τράπεζα [Τὸ πρωτότυπον ᾄσμα ἦτο ἀκριτικόν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν κρητικῶν παραλλαγῶν παρὰ *Jeannaraki* 100, 83. *Κριάρη* σ. 155, ἐν αἷς ὁ μὴ προσκληθεὶς εἰς τὸν γάμον εἶναι ὁ Διγενής. Ἀλλ' ἐν πολλαῖς παραλλαγαῖς, ὡς ἐν τῇ ἑπομένῃ, παρατηρεῖται συμφυρμὸς μὲ ἄλλα ᾄσματα, καὶ δὴ καὶ μὲ κλέφτικα.—Σ.τ.Δ.]

55. (Β)

Στὸν Ἅδη τἄργανα λαλοῦν, στὸν Ἅδη κάνουν γάμο,
τ' Βασίλη ὁ γιὸς παντρεύεται, παίρνει βασιλοπούλα.
Ὅλον τὸν κόσμο τὸν καλεῖ, τὴ γῆ τὴν ξαϊκουσμένη,
τὸ Λάππα δὲν τὸν κάλεσε, γιατί εἶναι νταμαχιόρης.

ὁποῦ σκοτώνει τοὺς γαμπροὺς καὶ παίρνει τοῖς νυφάδες.
Καὶ πάει καὶ τοὺς καρτέρησε σὲ τρίχινο γιοφύρι.
Πιάνει τὸ γκέμι τοῦ γαμπροῦ καὶ τ' ἄλογο τῆς νύφης.
«Πόσα εἶναι τὰ περατικὰ γιὰ νὰ περάσῃ ἡ νύφη;
— Πέντε χιλιάδες τοῦ γαμπροῦ καὶ τέσσερις τῆς νύφης.»
Ἁπλώνει στὴν τσεπούλα της, τὴν ἀργυρή της τσέπη,
πέντε χιλιάδες τοῦ γαμπροῦ καὶ τέσσερις δικές της.
Τὸ συχαριάτη νἔστειλαν στὴν πεθερὰ νὰ πάνῃ.
«Τὰ συχαρίκια, πεθερά, σοῦ φέρουμε τὴ νύφη,
ποῦ ναι νεράϊδα ἀτήρητη, βαρειὰ ξαγορασμένη».

Τσαπὶ καὶ φκυάρι νἄδραξε καὶ σὲ βουνὸ πααίνει,
βαρεῖ καὶ σκίζει μάρμαρα καὶ βγάζει τρία κεφάλια,
βγάζει ἀστρίτη καὶ ὀχιὰ καὶ τὴ μονομερίδα,
καὶ πάει καὶ τὰ τηγάνισε 'ς ἀφόρηγο τηγάνι.
«Γιὰ πᾶρε, νύφη μ', μιὰ χαψιά, γιὰ πᾶρε, νύφη μ', δύο.
— Ἐγὼ φαγα στὴ μάννα μου καὶ εἶμαι χορτασμένη.
— Γιὰ πᾶρε, νύφη μ', μιὰ χαψιὰ καὶ τό χουμε ἀντέτι.»
Κι' ἁπλώνει παίρνει μιὰ χαψιὰ κι' ἁπλώνει παίρνει δύο.

Τὰ χέρια της ἐσταύρωσε, στὸν πεθερὸ πααίνει.
«Νερὸ ἀφεντάκη μ' κ' ἔσκασα, νερὸ καὶ πάει ἡ καρδιά μου.
— Ἐγώ, νύφη μου, γέρασα, τὴ βρύση δὲν τὴ ξέρω.»
Τὰ χέρια της ἐσταύρωσε, στὸ συγγενῆ πααίνει.
«Νερό, ἀφεντάκη μ', κ' ἔσκασα, νερὸ καὶ πάει ἡ ψυχή μου.
— Ἐγώ, νύφη μου, ἄξηνα, τὴ βρύση δὲν τὴ ξέρω.»
Τὰ χέρια της ἐσταύρωσε, στ' ἀιταῖρι της πααίνει.
«Νερὸ ἀιταιράκι μ' κ' ἔσκασα κ' εἶμαι φαρμακωμένη.»
Τὸ χαλκοστάμνι νἄδραξε, τὸ μαστραπᾶ στὰ χέρια,
πάνει στὴ βρύση γιὰ νερό, 'ν ηὗρε μαρμαρωμένη.
«Γιὰ στάξε, βρύση μ', μιὰ βολά, γιὰ στάξε, βρύση μ' δύο»
Ὅσο νὰ στάξῃ μιὰ βολὰ κι' ὅσο νὰ στάξῃ δύο
κι' ὅσο νὰ ῥθῇ στὸ σπίτι του τὴν ηὗρε πεθαμένη.
Χρυσὸ μαχαῖρι πέταξε καὶ 'ς οὐρανὸ πααίνει,
καὶ γύρσε καὶ τὸν βάρεσε ἀνάμεσα στὰ στήθια

Τό να φυτρώνει κάλαμπος καὶ τἄλλο κυπαρίσσι·
βεργουλυγάει ὁ κάλαμπος, φιλεῖ τὸ κυπαρίσσι.
«Αὐτὰ τὰ λιγοζώητα, τὰ λιγοζωϊσμένα,
καθὼς φιλειῶνταν ζωντανά, φιλειῶνται πεθαμένα.

ΣΗΜ. — Στ. 4 νταμαχιάρης ἐχθρὸς (κυρίως πλεονέκτης). Στ. 21 ἀντέτι συνήθεια. Στ. 26 συγγενὴς ὁ ἀνδράδελφος. [Συμφυρμὸς δύο ᾀσμάτων· τοῦ ἀκριτικοῦ τοῦ Διγενῆ ποῦ δὲν τὸν ἐκάλεσαν εἰς τὸν γάμο (βλ. τὸ προηγούμενον) καὶ δ' τοῦ τῶν κακῶν πεθερικῶν· (Λαμπρακ Α' 352. Δ' 79,20).— Σ. τ. Δ.]

56. (B)

Τριῶν μερῶνε νιόγαμπρος, δώδεκα χρόνια σκλάβος,
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, τὸν ὕπνο δὲ χορταίνω.
Στὸ χέρι του νἀκούμπησε λίγον ὕπνο νὰ πάρῃ.
Εἶδε ἕνα ὄνειρο βαρύ, ποῦ ταν κακὸ γιαὐτόνε.
Εἶδε πουλοῦν τὰ σπίτια του, παντρεύουν τὴ καλή του.
Τόσο βαριὰ ἀναστέναξεν, ποῦ σείστκαν τὰ σαράγια.
Βγαίν' ἡ κόρη στὰ κάγκελα, ἡ κόρ' στὰ παραθύρια.
«Ποιὸς ἦταν π' ἀναστέναξεν ἀπὸ τ' ἐκειὸν τὸν κόσμο;
ἂν εἶν' ἀπὸ τοὺς δούλους μου, μισθὸ νὰ τ' αὐγατήσω,
κι' ἂν εἶναι ἀπὸ τοὺς σκλάβους μου νὰ πάω τὸν ἀπολύσω.
—Ἐγώ εἰμαι π' ἀναστέναξα καὶ σείστκαν τὰ σαράγια.
Εἶδα πουλοῦν τὰ σπίτια μου, παντρεύεται ἡ καλή μου.
—Κατέβα κάτω στὸν νταβλὰ καὶ διάλεξε τοὺς μαύρους,
ποιὸς εἶν' ἄξιος καὶ γλήγορος, σοῦ βγάζει τὴν καλή σου.»
Κάνας δὲν ἀντικρύθηκε ἀπὸ κείνους τοὺς μαύρους,
κ' ἕνας γρίβας παλιόγριβας, σαρανταπληασμένος.
«Ἐγώ εἰμαι ἀξιὸς καὶ γλήγορος, βγάζω τοὺς σκλαβωμένους.
Νὰ μ' αὐγατήσῃς τὴν ταῆ σαρανταπέντε χοῦφτες,
νὰ μ' αὐγατίσῃς τὸ κρασὶ σαράντα πέντε κοῦπες,
νὰ δέσῃς τὸ κεφάλι σου μὲ δυὸ μὲ τριὰ μαντήλια,
ὅθ' εἶναι λάκκες νὰ ῥιχτῶ, ῥαχοῦλες νὰ περάσω,
ὅσο νὰ μ' ποῦν ὥρα καλή, θὰ πάω σαράντα ῥάχες
κ' ὅσο ν' ἀφήσω τὴν ὑγειὰ σαράντα καὶ πενῆντα».

Τὸ δρόμο νὄπου πήγαινε, πάαινε παρακαλῶντας
«Θέ μου, νὰ βρῶ τὴ μάννα μου στὸ ῥέμα νὰ λευκαίνῃ,
νὰ βρῶ καὶ τὸν πατέρα μου σι' ἀμπέλι νὰ κλαδεύῃ».
Καθὼς παρακαλιώντανε, ἔτσι πάησε καὶ τς ηὗρε.
«Καλημερά σου, μάννα μου.—Καλὸ 'ς τὸν ξένο ποῦ ρθε.
—Καὶ τίνος εἶναι τὰ σκουτιὰ ποῦ πλένεις καὶ λευκαίνεις;
—Τῆς ἐρημιᾶς τῆς σκοτεινιᾶς τοῦ γιοῦ μου τοῦ χαμένου.
—Τίνος ὁ γάμος γίνεται καὶ τίνος κόρη παίρνουν;
—Τῆς ἐρημιᾶς τῆς σκοτεινιᾶς τοῦ γιοῦ μου τὴ γυναῖκα.»
Βιτσιὰ βαρεῖ τὸν γρίβα του, στὸ γάμο νὰ πηγαίνῃ.
«Καλημερά σας, σ'μπέθεροι.—Καλὸ στὸν ξένο ποῦ ρθε.
Δῶστε τοῦ ξέν' νὰ φάῃ νὰ πιῇ, νὰ πιῇ καὶ νὰ γλεντήσῃ.
—Δὲν ἦρθ' ἐγὼ γιὰ φάει γιὰ πιεῖ, νὰ πιῶ καὶ νὰ γλεντήσω
—Βάλτε τὴ νύφη στὸ χορὸ νὰ τὴν κεράσῃ ὁ ξένος.»
Ἄσπρα κεράει τὸ γαμπρό, τὴ νύφ' τὴν ἀρρεβῶνα.
«Σύρτε ξένοι μ' στὰ σπίτια σας, δικοί μου στὰ δικά σας,
κι' ἐγὼ θὰ πάω στὸν ἄντρα μου, στὸ πρῶτο μου στεφάνι.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: ΠΕ. 75 Δ.Ε καὶ σ. 282-3. — Σ. τ. Δ.]

57. (X)

Τὴ νύχτα ὁ Γιάννος περπατεῖ, τὴ νύχτα τραγουδάει·
ἐξύπνησε τὰ ἐννιὰ χωριά, τὰ δέκα βιλαέτια,
ξυπνάει καὶ μιὰ δράκισσα π' τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ δράκου.
«Ἄς εἶναι, ἂς εἶναι Γιάννη μου, αὔριο σὲ κάνω γιόμα.
—Ἄφσέ με, ἀφσέ με, δράκε με, πεντέξι ὀχτὼ μεροῦλες,
Σαββᾶτον ἔχω τὴ χαρά, τὴν Κυριακὴ τὸ γάμο
καὶ τὴ Δευτέρα τὸ πρωῒ ἔρχουμαι μοναχός μου».
Κι' ὁ Γιάννος ἐπαράκουσε δὲν πάει στὴ διορία,
κι' ὁ δράκος ἐφοβέριζε, καὶ ὁ δράκος φοβερίζει.
Κίνησε ὁ Γιάννος κίνησε στὸ δράκο γιὰ νὰ πάῃ.
«Καλημερά σου δράκε με, ἦρθα νὰ κάμῃς γιόμα.»
Κ' ἡ νύφη τς ἀντικρύθηκε ποκάτω ἀπὸ τὴ σκέπη
«Λιθάρια ἔχεις τὸ γιόμα σου, λιθάρια δειλινό σου,

λιθάρια ἔχεις τὸ γιόμα σου, στουρνάρια δειλινό σου,
δίκαιο στὸ δίκαιο, δράκε μου, βάλε νὰ μᾶς ξετάξῃς.
— Νύφη μ', ποῦθ' εἶν' τὸ σπίτι σου, ποῦθ' εἶν' τὸ γονικό σου;
— Ἡ μάννα μ' ἦταν καταχνιὰ κι' ἀφέντης μου ἀντάρα,
κ' ἐγὼ εἶμαι τ' ἀστραπόβολο, ἀστράφτω καίω τοὺς δράκους,
ἑξήντα δράκους ἔκαψα ἀπάνω ς' ἕνα αἷμα,
κ' ἕνας κουτσὸς π' ἀπόμεινε, μὴν εἶν' ἡ ἀφεντιά σου;»
Σαράντα ῥάχες ἔγειρε, σαράντα δυὸ ῥαχοῦλες.

ΣΗΜ. Στ. 12 *σκέπη* τσίπα, πέπλος. Στ. 19 'ς ἕνα αἷμα σὲ μιὰ φορά. [Παραλλαγαί: *Μανούσου* Β' σ. 52. *Passow* 508.509. *Μανωλακάκη* Καρπαθιακὰ 225,12. Λαογραφ. Α' 606, 23. Βλ. καὶ τὸ ἑπόμενον.— Σ τ. Δ.]

58. (Β)

Ὁ Γιάννης ὁ τραγουδιστής, ποῦ τραγουδάει τοῖς νύχτες,
τὴ νύχτα πάνει γιὰ νερό, τὴ νύχτα τραγουδῶντα·
Ξύπνησε τὰ ἐννιὰ χωριά, τὰ δέκα βιλαέτια,
ξύπνησε καὶ μιὰ δράκισσα π' τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ δράκου.
Ἡ δράκισσα ἀναστέναξε κι' ὁ Δράκος φοβερίζει.
«Ἂν δὲ σὲ φάω δειλινό, θελὰ σὲ φάω δεῖπνο.
— Ἄφσε μ,' ἀφσέ με, δράκε μου, πεντέξι ὀχτὼ μεροῦλες,
ὅσο νὰ πάω νὰ παντρευτῶ, νὰ ῥθῶ μὲ τὴν καλή μου.
Σαββᾶτο κάνω τὴ χαρά, τὴν Κυριακὴ τὸ γάμο,
καὶ τὴ Δευτέρα σὄρχουμαι μ' οὖλο τοὺς συμπεθέρους.»
Κι' ὁ Γιάννης χασομέρησε καὶ ἄργησε νὰ ἔρθῃ
«Ἡ διορία πέρασε κι' ὁ λιβαντές (;) μᾶς ἦρθε.»
Καὶ γιὰ ὁ Γιάννης πὄρχεται μαζὶ μὲ τὴν καλή του.
«Καλό στὸ γιόμα μ' πὄρχεται, καλὸ στὸ δειλινό μου.
— Λιθάρια νά ν τὸ γιόμα σου, πέτρες τὸ δειλινό σου,
κι' αὐτὰ τ' ἀστεροδείπνια σου λιθάρια τσακισμένα.
— Θὰ σὲ ῥωτήσω, κόρη μου, πὸ ποιὰ σεριὰ κρατειέσαι;
— Ἡ μάννα μ εἶναι ἡ ἀστραπὴ κι' ὁ ἀφέντης μου εἶναι ὁ βρόντος,
καὶ ἐγὼ εἶμαι τἀστραπόβολο, π' ἀστραφτοκαίω τοὺς δράκους.
Σαράντα δράκους ἔκαψα μέσα σὲ μιὰ κουφάλα,

κ' ἕνας κουτσὸς μ' ἀνέμεικε, μὴν εἶναι ἡ ἀφεντιά σου;
— Πᾶρε Γιάννη μ' τὴ Λάμια σου καὶ σύρε στὸ καλό σου.»

ΣΗΜ. Στ. 17 *σεριὰ σειρά*, γένος. Στ. 21 *ἀνέμεικε ἀπέμεινε* [Παραλλαγαί: Βλ. τὸ προηγούμενον.]

59. (Β)

Τὰ τέσσερα, τὰ πέντε, τὰ ἐννιάδερφα,
τὰ δώδεκα ξαδέρφια, τὰ λιγόημερα,
τοὺς ἤρθ' ἕνα φιρμάνι ἀπ' τὸ βασιλιᾶ,
νὰ πᾶν νὰ πολεμήσουν μέσα στὴ Φραγκιά.
Ζώνουν τὰ σπαθιά τους, λάμπει ἡ θάλασσα,
ρίχνουν δυὸ ντουφέκια, τρέμουν τάϊ βουνά.
«Εὐχήσου μας, μαννοῦλα μ' στὸ ξεκίνημα.
— Οὖλα καλὰ νὰ πᾶτε κι' οὖλα νά ῥθετε,
κι' ὁ Κώστας τὸ παιδί μου τὴ στράτα μὴν τὴ βρῇ.
— Εὐχήσου μας πατέρα στὸ ξεκίνημα.
— Οὖλα καλὰ νὰ πᾶτε κι' οὖλα νά ῥθετε
κι' ὁ Κώστας τὸ παιδί μου τὴ στράτα μὴν τὴ βρῇ.»
Στὸ δρόμο ποῦ πηγαίναν κι' ὅπου πάαιναν,
βρίσκουν ἕνα πηγάδι, ξεροπήγαδο,
χίλιες ὀργυιὲς τὸ βάθος κ' ἑκατὸ πλατύ.
Λαχνίζουν ξελαχνίζουν ποιὸς θελὰ θὰ μπῇ.
«Ἀπήδα Κωσταντάκη, καὶ σὄπεσε ὁ λαχνός.»
Κι' ὁ Κωσταντῆς πηδάει τὸν τρώγουν τὰ στοιχειά.
«Βγάλτε με ἀδερφάκια μου μὲ φάγαν τὰ στοιχειά.
Ἐδῶ εἶναι τὸ αἷμα, δὲν εἶναι δῶ νερό,
κι' ἂν σᾶς ῥωτήσῃ ἡ μάννα ποῦ εἶναι ὁ Κωνσταντής,
ὁ Κώστας μακριὰ πάησε καὶ παντρεύτηκε.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: Λαογραφ. Α' 608, 26 καὶ πλὴν τῶν αὐτόθι ἀναγραφομένων παραλλαγῶν βλ. καὶ Λαογραφ. Β' 136. *Λελέκ.* Ἀνθολογ. 1868 σ.41,28. ΚΠ. σύλλογος ΙΔ' 269,15. ΚΑ' 353,8. *Παχτίκου* 11.— Σ. τ. Δ.]

60. (X)

Στῆς Ἀλεξάντρος τὸ βουνό, στῆς Βουργαριᾶς τὸν κάμπο,
πέντε καὶ δέκα δὲν περνοῦν κ' ἑξῆντα δὲ διαβαίνουν,
κ' ἐγὼ διαβαίνω μόνος μου μαζὶ μὲ τἄρματά μου.
Ἑξῆντ' ἀρκούδια σκότωσα κ' ἑξηνταπέντ' ἀλάφια,
κι' αὐτὰ τὰ λιανοζούλαπα λογαριασμοὺς δὲν ἔχουν·
μὸν πέτυχα καὶ βάρεσα τὸ πρῶτο μου τ' ἀλάφι,
πὄχει σταυρὸ στὰ κέρατα, σταυρὸ στὴν ἀμασκάλη,·
καὶ στὴ δεξιά του τὴ μεριὰ νἔχει χρυσὸ ποτῆρι·
δὲν τού εἰδα καὶ τὸ τσάκισα, νὰ πιῶ νὰ μὴν πεθάνω,
νὰ δώσω τῆς ἀγάπης μου νὰ πιῇ νὰ μὴν πεθάνῃ.
καὶ τώρα πῶς μοῦ γίνεται . . . . . .

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴ ἀκριτικοῦ ᾄσματος. Λαογραφ. Α' 223-6 ἀρ 9 12 — Σ. τ. Δ.]

61. (Β)

Ὁ Διγενῆς ἀρρώστησε βαριὰ γιὰ νὰ πεθάνῃ.
Στέλλει καλεῖ τοὺς φίλους του νὰ τὸν παρηγορήσουν.
«Γειά σου, χαρά σου Διγενῆ.—Καλὸ στοὺς φίλους ποῦ ρθαν.
Φᾶτε καὶ πιέτε, φίλοι μου, κ' ἐγὼ νὰ μολογήσω.
Τρακόσιους χρόνους ἔκαμα δῶ στὸν ἀπάνω κόσμο,
κάνας δὲ μ' ἀντιστάθηκε ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους·
καὶ τώρα ἕνας ξεμπλέτσωτος κ' ἕνας ξεγυμνωμένος,
πατάει καὶ τρέμουν τὰ βουνά, πατάει καὶ σειόται ὁ τόπος,
σιουρίζ' καὶ τρέμει ἡ θάλασσα . . . . . .

ΣΗΜ. [Παραλλαγὴ ἀκριτικοῦ ᾄσματος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ. Βλ. Λαογραφ. Α' 224, 10 225,11.227,13 — Σ. τ. Δ.]

62. (Β)

Ὁ Κωσταντῖνος ὁ μικρὸς κι' ὁ μικροκωσταντῖνος
δώδεκα χρόνους ἔκαμε νὰ βρῇ τὸ ῥιζικό του,
νὰ βρῇ τὴν πλούσια κ' ἔμορφη, μικρὴ κι' ἀρχοντοποῦλα.
Καὶ πῆγε καὶ τὴν εὗρηκε μικρὴ κι' ἀρχοντοποῦλα,

καὶ ἔστειλε καὶ κάλεσε, καλεῖ τὸν κόσμον ὅλον,
καλεῖ τρακόσιους ἄρχοντες κ' ἑξῆντα καλογέρους,
καλεῖ καὶ δυὸ ἀρχοντόπουλα πὄχουν τιμὴ μεγάλη,
καὶ κίνησε καὶ πάαινε μὲ τοὺς ἀνακαρᾶδες,
μὲ ἐννιὰ ζυγὲς λαλούμενα, μὲ δεκοχτὼ φλογέρες,
μὲ δεκαπέντε φλάμπουρα κ' ἑξῆντα μπαϊράκια·
κι' ὅπου σταθοῦν κι' ὅπου βροντοῦν ταράζονταν οἱ κάμποι.
Στὴ στράτα ν' ὅπου πάαιναν στὸ δρόμο ποῦ πηγαίναν,
πουλάκι πῆγε κ' ἔκατσε στοῦ Κωσταντῆ τὴ σέλλα,
μηδὲ λαλοῦσε σὰν πουλί, μηδὲ σὰ χελιδόνι,
παρὰ λαλοῦσε κ' ἔλεγε ἀνθρώπινη κουβέντα.
«Τώρα Κώστα μ' παντρεύεσαι ταχειὰ θαλὴ ποθάνῃς.
—Ποῦ τοὔξερες πουλάκι μου ποῦ τοὔξερες πουλί μου;
—Ἐψὲς ἤμουν στοὺς οὐρανοὺς μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους,
κι' ἄκουσα ποῦ σ ἀνάγνωναν μὲ τοὺς ἀποθαμένους.
—Πίσω γυρνᾶτε φλάμπουρα καὶ σεῖς ἀνακαρᾶδες,
κ' ἐγὼ θὰ πάω στὴ μάννα μου γαμπρὸς καὶ συχαριάτης
νὰ κράξω τς ἀδελφοῦλες μου νὰ μὲ νεκροστολίσουν.»
Τὸν καρτερεῖ ἡ μαννοῦλα του στὴν πόρτα καὶ στὴ σκάλα.
«Καλὸ στὸν Κώστα πὄρχεται γαμπρὸς καὶ συχαριάτης.
—Γιὰ φέρτε τς ἀδερφοῦλες μου, τοῖς πρῶτες μου ξαδέρφες,
καθὼς μὲ γαμπροστόλισαν νὰ μὲ νεκροστολίσουν.»

Κ' ἡ νύφ' τῆς μάνας τς ἔλεγε, κρυφὰ τὴν κουβεντιάζει.
«Ἀπόψε νὼνειρεύτηκα, κακὸ δηλοῖ τοῦ Κώστα,
στοῦ πεθεροῦ μου τὴν αὐλὴ μαῦρος καπνὸς ποῦ βγαίνει,
δὲν ξέρω, ὁ Κώστας πέθανε, δὲν ξέρω, ἡ πεθερά μου;»

ΣΗΜ. [Ἑτέρα παραλλαγὴ τοῦ ἀκριτικοῦ ᾄσματος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ ἐν συμφυρμῷ πρὸς τὸ ᾆσμα τῆς Λιογέννητης πρβλ. Λαογραφ. Α' 236, 26, 239. 241, 29—316 — Σ. τ. Δ.]

63. (Β)

Μικρὸς Κώστας γεννήθηκε, μικρὸς καὶ χαϊδεμένος,
μικρὸν τὸν εἶχε ἡ μάννα του, μικρὸν καὶ χαϊδεμένον,

μικρὸν τὸν ἀρριβώνιασε σὲ μιὰ βασιλοπούλα.
Σὰν ἔκαμε καὶ κάλεσε ἐννιὰ χιλιάδες κόσμο.
Σὰν ἔκαμαν καὶ κίνησαν ἡ γῆς ἀνατρομάζει,
καὶ τάϊ βουνὰ ῥαΐζονται καὶ οἱ κάτω οἱ κάμποι σειῶνται.
Μὲ τετρακόσια φλάμπουρα, μ' ἑξῆντα ἀνακαρᾶδες,
(ἐννιὰ εἰδῆς παιγνίδια.)
Στὴ στράτα ν ὁποῦ πάαιναν στὴ στράτα ποῦ πααίνουν,
πουλάκι πάησε κ' ἔκατσε στοῦ Κωσταντῆ τὸ γόνα·
οὐδὲ λαλοῦσε σὰν πουλὶ οὐδὲ σὰ χελιδόνι,
μόνον λαλοῦσε κ' ἔλεγε ἀνθρωπινὴ κουβέντα.
« 'Εσὺ, Κώσταμ', θελὰ χαθῇς, ταχιὰ θελὰ πεθάνῃς.
—Ποιὸς τού πε, βρὲ πουλάκι μου, ποῦ τό χω νὰ πεθάνω;
—'Εψὲς ἤμουν στοὺς οὐρανούς, προψὲς μὲ τοὺς ἀγγέλους,
κι' ἄκουσα ποῦ σ' ἀνάφεραν μὲ τοὺς ἀποθαμένους.
— Γυρνᾶτε πίσω φλάμπουρα καὶ πίσω ἀνακαρᾶδες,
καὶ γὼ θὰ πάω γιὰ νὰ χαθῶ, θὰ πάω γιὰ νὰ πεθάνω.»
Κ' ἡ μάννα του ἀγνάντευε ἀπὸ τὸ παραθύρι.
«Καλὸ στὸν Κώστα μ' πόρχεται γαμπρὸς καὶ συχαριάτης.
—Μάννα μου, στρῶσε στρώματα, βάλε προσκεφαλάκια,
καὶ στάφνισε τὸ Δῆμο μας, τὴ νύφη γιὰ νὰ πάρῃ
. . . . . .
—Μάννα μ', στ' ἀρραβωνίσματα γιατὶ δὲν λένε Κώστα,
μάννα μ', στὰ στεφανώματα γιατὶ τὸν λένε Δῆμο;
Τὸν κοῦκλο της ἀπέταξε καὶ 'ς οὐρανὸ πααίνει.

ΣΗΜ. Στ. 7 ἀνακαρᾶδες λκλούμενα (βιολία καὶ τὰ τοιαῦτα). Στ. 24 κοῦκλο πέπλον [Παραλλαγὴ τῶν ᾀσμάτων περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ. Βλ. τὸ προηγούμενον Σ. τ. Δ.]

64. (Χ)

(Χορὸς συρτὸς γυναικῶν)

1 Χίλια ἑκατὸ ἀρχοντόπουλα
(ῥοϊδακινιά μου
ἄϊ ξανθή μου, ξανθή μου)
τρακόσια παλληκάρια

2 Σὰν κίνησαν καὶ πάαιναν
(ῥοϊδακινιά μου)
ἄϊ πεζούρα καὶ καβάλλα
(κάμπε μὲ τὰ λουλούδια)
3 Τὴν κόρη πάαιναν γιὰ νὰ ἰδοῦν
(ῥοϊδακινιά μου)
ἄϊ ξανθή μου, ξανθή μου)
νὰ ἰδοῦν τὴ μαυρομάτα.
4 « Καλὴ μερά σου κόρη μου
(ῥοϊδακινιά μου)
—ἄϊ καλὸ 'ς τὰ παλληκάρια
(κάμπε μὲ τὰ λουλούδια)
5 Κοπιάστε παλληκάρια μου
(ῥοϊδακινιά μου)
ἄϊ ξανθή μου, ξανθή μου
νὰ φᾶτε καὶ νὰ πιῆτε.
6—Δὲν ἤρθαμαν γιὰ φάει γιὰ πιεῖ,
(ῥοϊδακινιά μου)
μαϊδὲ καὶ γιὰ κουβέντα,
(κάμπε μ' μὲ τὰ λουλούδια)
7 μᾶς εἶπαν ποῦ ἠσουν ὄμορφη
(ῥοϊδακινιά μου)
μᾶς εἶπαν μαυρομάτα.
(κάμπε μὲ τὰ λουλούδια)
8—'Αλήθεια ἐγὼ εἶμαι ἡ ὄμορφη
(ῥοϊδακινιά μου)
ἐγὼ εἶμαι ἡ μαυρομάτα.
(ξανθὴ καὶ μαυρομάτα)
9 Λιθάρι ἔχω στὴν πόρτα μου,
(ῥοϊδακινιά μου)
δοκίμι στὴν αὐλή μου
(κάμπε μ' μὲ τὰ λουλούδια)
10 κι' ὅποιος τὸ ῥίξῃ ἀπὸ τ' ἐσᾶς
(ῥοϊδακινιά μου
ἄϊ ξανθή μου, ξανθή μου)
ἄντρα θὲ νὰ τὸν πάρω.»
11 Ἄλλοι τὸ πᾶν στὰ γόνατα
(ῥοϊδακινιά μου)

κι' ἄλλοι τὸ πᾶν στὴ ζώση,
(κάμπε μὲ τὰ λουλούδια)
Κ' ἕνας κοντὸς κοντούτσικος
(ῥοϊδακινιά μου)
μεσόπλατα τὸ ῥίχνει.
(ὄμορφη πούλια μου)
«Δὲν εἶχα μοῖρα στοὺς ψηλοὺς
(ῥοϊδακινιά μου
ἄϊ ξανθή μου, ξανθή μου)
στοὺς ψηλολεβεντᾶδες,
μὸν εἶχα μοῖρα στοὺς κοντοὺς
(ῥοϊδακινιά μου)
ἄϊ στοὺς κοντομαζωμένους.
(κάμπε μ' μὲ τὰ λουλούδια)

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: ΠΕ. 79. Βλ. καὶ τὸ ἑπόμενον γαμήλιον ᾄσμα. Σ. τ. Δ.]

65. (Β)

Ὅταν πᾶν γιὰ τὴ νύφη

Χίλια ἑκατὸ ἀρχοντόπουλα, κ' ἑξῆντα παλληλάρια,
οὐλα μιὰ λύγερη ἀγαποῦν, οὔλα μιὰ λύγερ' θέλουν.
Σὰν ἔκαμαν καὶ κίνησαν, πεζοῦρα καβάλλα·
«Καλημερά σου λυγερή. — Καλὸ 'ς τὰ παλληκάρια,
κοπιάστε παλληκάρια μου, νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε.
— Δὲν ἤρθαμαν γιὰ φάει, γιὰ πιεῖ καὶ γιὰ ψιλὰ τραγούδια,
μᾶς εἶπαν τί εἶσαι ἡ γιδμορφη, τὸ τί εἶσαι ἡ μαυρομάτα.
— Ἀλήθεια ἐγὼ εἶμαι ἡ γιδμορφη, ἐγὼ εἶμαι ἡ μαυρομάτα,
λιθάρι ἔχω στὴν πόρτα μου, δοκίμι στὴν αὐλή μου,
κι' ὅποιος τὸ ρίξῃ π' σόπλατα, ἄντρα θαλὰ τὸν πάρω.»
Κι' ἄλλοι τὸ πᾶν στὰ γόνατα, κι' ἄλλοι ὡς τὸ ζουνάρι,
κι' ἕνας κοντὸς κοντούτσικος, πισώπλατα τὸ ῥίχνει.
Παίρνει ὁ κοντὸς τὴν ὄμορφη, παίρνει τὴ μαυρομάτα.

ΣΗΜ. Γύρισμα: «ῥοδακινιά μ'». — Βλ. τὸ προηγούμενον.

66. (Β)

Ἀνέβαινα κατέβαινα σὲ μαρμαρένια βρύση,
νὰ εὕρω τὴν ἀγάπη μου, νὰ τὴν περιφρονέσω.

«Εὕρηκα κι' ἀρριβώνιασα νὰ βρῇς καὶ σὺ νὰ πάρῃς,
κι' ἂν θέλῃς κι' ἂν καταδεχτῇς, νὰ ῥθῇς νὰ στεφανώσῃς.»
«Τἄκουῦς, μαννοῦλα παπαδιά, τὶ παραγγέλλει ὁ φίλος;
εὑρῆκε κι' ἀρριβώνιασε νὰ βρῶ κ' ἐγὼ νὰ πάρω,
κι' ἂν θέλω κι' ἂν καταδεχτῶ, νὰ πάω νὰ στεφανώσω.
— Ἔχεις καρδοῦλα νὰ σταθῇς, ματάκια νὰ κυτάξῃς,
καὶ χέρια γοργογύριστα ν' ἀλλάξῃς τὰ στεφάνια;
— Ἔχω ποδάρια νὰ σταθῶ, ματάκια νὰ κυτάξω,
καὶ χέρια γοργογύριστα ν' ἀλλάξω τὰ στεφάνια.»
Κ' ἔκατσε καὶ στολίστηκε, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες·
βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι ἀστῆθι,
καὶ τὸν καθάριο αὐγερινό, κουμπὶ καὶ δαχτυλίδι,
καὶ κίνησε καὶ πάγαινε, νυφοῦλα στολισμένη.
Τὴν εἶδε ἡ γῆς καὶ τρέμησε, ὁ κόσμος καὶ στενάζει,
τὴν βλέπει καὶ ὁ κὺρ γαμπρὸς κ' ἔπεσε νὰ πεθάνῃ.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: ΠΕ. 83. — Σ. τ. Δ.]

67. (Β)

Τοῦ ξενιτεμένου

Ξεχάραξ' ἡ 'Ανατολὴ καὶ ξέφεξε κ' ἡ Δύση,
πᾶν τὰ πουλάκια στοῖς βοσκὲς κ' οἱ ἔμορφες νὰ πλύνουν,
παίρνω κι' ἐγὼ τὸ γρίβα μου καὶ πάω νὰ τὸν ποτίσω·
βρίσκω νιὰ κόρη ὀπὸπλενε στὴ βρύση ὁποῦ λευκαίνει.
«Καλημερά σου, κόρη μου. — Καλὸ στὸν ξένο ποῦ ῥθε.
— Κόρη μ', γιὰ βγάλε μας νερό, νὰ πιῶ κ' ἐγὼ κι' ὁ γρίβας.»
Σαράντα στάμνες ἔβγαλε στὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα,
κι' ἀπ' τὲς σαράντα καὶ μπροστὰ τὴν εἶδα δακρυσμένη.
«Κόρη μ', τὶ κλαῖς, τὶ χλίβεσαι, τὶ εἶσαι δακρυσμένη,
— Ἔχω ν ἄντρα στὴν ξενιτειὰ τώρα δώδεκα χρόνους,
κι' ἄλλοι μοῦ λένε πέθανε κι' ἄλλοι μοῦ λὲν τὸ ν εἶναι.
— Ἀλήθεια κόρη μ' πέθανε, πέρσι τὸ καλοκαῖρι,
κ' ἐγὼ τὸν θάνεισα πανί, μοῦ πε νὰ μοῦ τὸ δώσῃς,
κ' ἐγὼ τὸν θάνεισα κερί, μοῦ πε νὰ μοῦ τὸ δώσῃς,

κ' ἐγὼ τὸν δάνεισα φιλὶ καὶ εἶπε νὰ μοῦ τὸ δώσῃς.
—Παννὶ κι' ἂν τὸν ἐδάνεισες, διπλὸ νὰ σοῦ τὸ δώσω,
κερὶ κι' ἂν τὸν ἐδάνεισες διπλὸ νὰ σοῦ τὸ δώσω,
φιλὶ κι' ἂν τὸν ἐδάνεισες σύρε καὶ γύρευέ το.
—Κόρη μ' ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄντρας σου, ἐγὼ εἶμαι κι' ὁ καλός σου.
—Ξένε μ' ἂν εἶσαι ὁ ἄντρας μου, ἂν εἶσαι κι' ὁ καλός μου,
πὲς τὰ σημάδια τοῦ σπιτιοῦ, σημάδια τοῦ κορμιοῦ μου.
—Δοκίμι ἔχεις στὴν πόρτα σου, λιθάρι στὴν αὐλή σου,
ἐλιὰ ἔχεις στὴν πλάτη σου, ἐλιὰ στὴν ἀμασκάλη.
—'Αλήθεια ἐσύ εἶσαι ὁ ἄντρας μου, ἐσύ εἶσαι κι' ὁ καλός μου.»

ΣΗΜ. Στ. 22 *δοκίμι* λιθάρι τετράγωνο, γιὰ νὰ δοκιμάζεται ὁ δυνατώτερος ποῦ θὰ μποροῦσε νὰ τὸ σηκώσῃ. — [Παραλλαγαί: ΠΞ. 84. Βλ. καὶ τὸ ἑπόμενον. — Σ.τ.Δ]

68. (Β)

Χαράζει ἡ 'Ανατολὴ καὶ γλυκοφέγγει ἡ Δύση,
πᾶν τὰ πουλάκια στὲς βοσκὲς κ' οἱ γέμορφες νὰ πλύνουν.
Παίρνω κ' ἐγὼ τὸ γρίβα μου καὶ πάω νὰ τὸν ποτίσω,
βρίσκω κόρη ν ὁπὸπλυνε, κόρη ποῦ σκαμμαγκίζει.
Σταμνὶ νερὸ τῆς γύρεψα νὰ πιῶ καὶ ἐγὼ κι' ὁ γρίβας,
τρία σταμνιὰ μοῦ ἔδωκε, κ' ἔπγια κ' ἐγὼ κι' ὁ γρίβας,
αὐτοῦ σιὰ τρία καὶ μπροστὰ τὴ βλέπω δακρυσμένη.
«Τ' ἔχεις κόρη μ' καὶ χλίβεσαι καὶ βαριαναστενάζεις;
—Εἶχα νἄντρα στὴν ξενιτειὰ ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια,
μοῦτε χαμπέρι μὄστειλε μηδὲ καὶ κάνα γράμμα.
—Κόρη μ' ἄντρας σου πέθανε ἐδῶ καὶ πέντε χρόνους.
'Εγὼ τὸν δάνεισα κερί, μοῦ πε νὰ μοῦ τὸ δώσῃς.
—Σὰν τὸν ἐδάνεισες κερί, ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ δώσω.
—'Εγὼ τὸν δάνεισα παννί, καὶ μοῦ πε νὰ μ' τὸ δώσῃς.
Σὰν τὸν ἐδάνεισες παννί, ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ δώσω
—'Εγὼ τὸν δάνεισα φιλί, μοῦ πε νὰ μοῦ τὸ δώσῃς.
—Σὰν τὸν ἐδάνεισες φιλί, σύρε νὰ σοῦ τὸ δώσῃ.
—Κόρη μ' ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄντρας, σου ἐγὼ εἶμαι κι' ὁ καλός σου.
—"Αν εἶσαι σὺ ὁ ἄντρας μου, ἂν εἶσαι κι' ὁ καλός μου,

πὲς τὰ σημάδια τοῦ σπιτιοῦ, σημάδια τῆς αὐλῆς μου.
—"Εχεις ἐλιὰ στὴν πόρτα σου, μηλιὰ στὸ παραθύρι.
—Δραγάτις ἦσαν καὶ διάβαινες καὶ τά εἶδες καὶ τὰ ξέρεις·
γιὰ πές μου τὰ σημάδια μου, σημάδια τοῦ κορμιοῦ μου.
—"Εχεις ἐλιὰ στὰ στήθια σου, ἐλιὰ στὴν ἀμασκάλη.
—Ξένε μ' ἐσύ εἶσαι ὁ ἄντρας μου, ἐσύ εἶσαι κι' ὁ καλός μου.»

ΣΗΜ. Στ. 4. *σκαμμαγκίζει* = κοπανίζει. [Ἡ κυρία σημασία σαπουνίζει. ἐν τῇ μέσῃ ἑλληνικῇ σκάμμα = σαπουνάδα. — Παραλλαγὴ τοῦ προηγουμένου. — Σ.τ Δ.]

69. (Β)

Συντάζουνταν, βουλεύουνταν τὴ Φίφω νὰ παντρέψουν,
χρόνο τῆς τάζουν τὰ προικιὰ καὶ δυὸ τὰ πανωπροίκια·
τῆς τάζουν χίλια πρόβατα καὶ δυὸ χιλιάδες γίδια,
τῆς τάζουν μύλους δώδεκα μ' οὔλους τοὺς μυλωνᾶδες,
τῆς τάζει ὁ πατέρας της χρυσὸ σκαμνὶ νὰ κάτσῃ,
τῆς τάζει ἡ μαννοῦλα της χρυσὴ ῥόκα νὰ γνέθῃ,
τῆς τάζει τἀδερφάκι της χρυσὸ μαλλὶ νὰ παίζῃ.
"Ηρθε καιρὸς ἀδίσεκτος καὶ χρόνος ὡργισμένος,
καὶ χάθηκε οὔλο αὐτὸ τὸ βιὸ κι' αὐτὸ τ' ἀπανωπροίκι,
πηγαίνει ὁ ἀντράς της δουλευτὴς κι' ὁ πεθερός της δοῦλος,
κ' ἡ Φίφω μὲ τὴν πεθερὰ τοῦ κόσμου λαναρίστρες,
καθημερνῶς λανάριζαν, λινάρι καὶ καννάβι·
κάθε βράδυ τὰ ζύαζαν μὲ τὸ βαρὺ στατέρι,
λείπει ὁ μπουχὸς τοῦ λιναριοῦ καὶ τὰ λινόξυλά του.
Βάζουν τὸν ἄντρα τς φυλακή, τὸν πεθερό της πρόγκα,
ἔδωσε τὴ ῥοκοῦλα της τὸν ἄντρα γιὰ νὰ βγάλῃ,
ἔδωσε τὴν καρέκλα της τὸν πεθερὸ νὰ σώσῃ,
καὶ πίσω ἡ μαύρη γύρισε στὴ μάννα της νὰ πάῃ.
Στὴ βρύση πὄπαιρναν νερό, ἐκεῖ ξεφανερώθη·
πάνε οἱ κόρες γιὰ νερό, νὰ πιοῦν καὶ νὰ γιομίσουν.
«Γιὰ πέστε τῆς κυροῦλα σας μὴ θέλει κι' ἄλλη δοῦλα;
—Γιὰ φεῦγα γύφτισα ἀπ' ἐδῶ, καθάρια γυφτοπούλα.

—Ξέρεις νὰ ὑφάνῃς κάμπουλο βελοῦδο ἰδιασμένο;
—Ξέρω κ' ὑφαίνω μπουχασὶ κ' ἰδιάζομαι βελοῦδο».

ΣΗΜ. Στ. 14 *μπουχὸς τὰ περιττὰ πράγματα, τὰποῤῥιπτόμενα* [Παραλλαγαί: ΠΕ. 85. Βλ. τὸ ἑπόμενον — Σ.τ.Δ.]

70. (Β)

Ἀπὸ τὴν ἄκρη τοὐρανοῦ ὅσο νὰ πάῃ στὴν ἄλλη,
προξενητᾶδες ἔρχονται τὴ Φίφου γιὰ νὰ πάρουν.
Τρεῖς χρόνους τάζουν τὸ προικιὸ καὶ τρεῖς τὸ πανωπροῖκι·
τῆς τάζουν τἄστρια πρόβατα καὶ τὸ φεγγάρι γίδια,
καὶ τὸν καθάριο αὐγερινὸ κουμπὶ καὶ δαχτυλίδι·
τῆς τάζει κι' ὁ πατέρα της τρεῖς μοῦλες φορτωμένες
(στιὸ μάλαμα ντυμένες.)
Τῆς τάζει καὶ ἡ μαννοῦλα της χρυσὸ σκαμνὶ νὰ κάτοῃ,
τῆς τάζουν τἀδερφάκια της χρυσόμηλο νὰ παίζῃ,
τῆς τάζουν κ' οἱ ἀδερφοῦλες της χρυσόροκα νὰ γνέθῃ.

Ἤρθε καιρὸς ἀδίσεφτος καὶ χρόνος ὠργισμένος
καὶ χάθηκ' οὔλο ἐκειὸ τὸ βιὸ καὶ οὔλο τὸ ἀπανωπροῖκι.
Ἄνδρας της γίν'κε μυλωνᾶς κι' ὁ πεθερός της δοῦλος,
κ' ἡ Φίφου μὲ τὴν πεθερὰ στὴ χώρα λαναρίζουν·
ὁλήμερα λανάριζαν, λινάρι καὶ καννάβι,
κι' ἀπὸ βραδὺ τὰ ζύγιζαν μὲ τὰ βαριὰ στατέρια.
Λείπει ὁ χνὸς τοῦ λιναριοῦ καὶ τὰ λινόξυλά του.
Τὸν πεθερό της πήρανε, πάνε νὰ τὸν κρεμάσουν.
«Γιὰ πᾶρε μ' ἀφεντάκη μου, σύρε μ' ἐκεῖ ποῦ μ' ηὗρες.
—Πάρα πλούσια ποῦ σ' ἤφερα, φτωχιὰ δὲν σὲ πααίνω.
—Σὰ δὲ μὲ πάῃς ὡς ἐκεῖ, σύρε με ὡς τὴ βρύση,
πᾶρχονται οἱ δοῦλες μ' γιὰ νερὸ καὶ δοῦλες γιὰ νὰ πλένουν.»
«Καλὴ μέρα σας δοῦλες μου.— Καλὸ στὴ γυφτοποῦλα.
—Δοῦλες δανεῖστε με νερὸ καὶ εἶμαι διψασμένη.
— Παρέκει στέκα, γύφτισσα, καθάρια γυφτοποῦλα,
μὴ μᾶς θολώσῃς τὸ νερὸ καὶ μᾶς μαλώσ' ὁ ἀφέντης,
μὴν πέσ' ἡ ψεῖρα στὸ νερὸ καὶ θὰ λωβιάσῃ ἡ ῥοῦγα.

—Γιά πέστε τῆς κυροῦλας σας, μὴ θέλῃ κι' ἄλλη δοῦλα.
Ξέρω κ' ὑφαίνω κόμποχα κ' ἰδιάζω καὶ βελοῦτα».
Καὶ ἡ κυρὰ τῆς φώναξεν ἀπὸ τὸ παραθύρι.
«Ξέρεις νὰ ὑφαίνῃς κόμποχα, νὰ ἰδιάζῃς καὶ βελοῦτα;
—Ξέρω νὰ ὑφαίνω κόμποχα, νὰ ἰδιάζω καὶ βελοῦτα.»
Τὴν πῆραν καὶ τὴν ἔρριξαν στὸν ἔρμον ἀργαλειό της.
«Σκουτί μου κακομίτωτο καὶ κακοϊδιασμένο,
ὅταν σὲ κακοΐδιαζα ἤρθαν προξενητᾶδες,
ὅταν σὲ κακομίτωνα ἤρθαν τἀρριβωνίσια,
ὅταν σὲ μισοῦφανα ἤρθαν γιὰ νὰ μὲ πάρουν!»
Κ' ἡ μάννα της ἀκούρμαινε νἀπὸ τὸ παραθύρι.
«Μὴν εἶσαι ἡ Φίφου ἡ γιδμορφη, μὴν εἶσαι ἡ μαυρομάτα;
—Ἐγὼ εἶμαι ἡ Φίφου ἡ ὄμορφη, ἡ Φίφου ἡ μαυρομάτα.
—Φίφου ποῦ πῆγε τόσο βιὸ καὶ τόσου πανωπροῖκι;
—Ἤρθε καιρὸς ἀδίσεφτος καὶ χρόνος ὠργισμένος
καὶ πάει μάννα μου, τὸ βιὸ καὶ πάει τὸ πανωπροῖκι.»
Χύθηκε, τὴν ἀγκάλιασε καὶ τς ηὗραν πεθαμένες.

ΣΗΜ. Τὸ ἀνωτέρω τραγοῦδι τραγουδεῖται κατὰ χορούς εἰς τὸ «σκάλο», δηλ. ὅταν σκαλίζουν τ' ἀραποσίτια. Στ. 2. *Φίφου* παρέμεινε νῦν ὡς ὄνομα χαϊδευτικόν. Αἱ μητέρες ἐκφράζουσαι τὴν ἀγάπην των καὶ τὸν θυμασμόν των πρὸς τὰ ὄμορφα κορίτσια των, ταῖς λέγουν· «φίφου μου, φιφοῦλα μου! νεράϊδα μου.» Στ. 10 *ἀδίσεφτος* (δίσεκτος) δυστυχής. Στ. 13 *Χώρα* ἡ πόλις. Στ. 16 *χνὸς* χνοῦς. *Λινόξυλα* τὰ ξυλώδη ὑπολείμματα τοῦ λιναριοῦ. [Παραλλαγὴ τοῦ προηγουμένου.— Σ.τ.Δ.]

71. (Β)

Καλότυχη, καλόϊμοιρη τοῦ Κωσταντίνου ἡ μάννα,
ὀπὄχει Κώσταν ὄμορφο μὲ γρίβα παιγνιδιάρη.
Καβαλλικεύει, χαίρεται, πεζεύει, καμαρώνει.
Χίλιοι κρατοῦν τὸ γρίβα του, χίλιοι τὸν καλλιγώνουν,
κι' ἄλλοι χίλιοι παρακαλοῦν, «ἀφέντη καβαλλίκα».
Κι' αὐτὸς δὲν καταδέχεται στὴ σκάλα νὰ πατήσῃ.
Κ' ἡ σκάλα ἦταν μάλαμα, ἀγνὸ μαργαριτάρι.
Κι' ὅσα κορίτσια τὸν ἰδοῦν ὅλα φιλὶ τοῦ δίνουν.

Χίλια κορίτσια φίλησε, μυριάδες παντρεμένες,
καὶ πέντε δέκα παπαδιὲς καὶ τρεῖς καλογριοποῦλες,
κ' ἕνα κορίτσι ὄμορφο, δέν μπορει νὰ τὸ γελάσῃ.
Ἄν ξόδιασε κι' ἂν ξόδιασε! Χίλια τρακόσια γρόσια.
Στὴ σκάλα της, κατασκαλῆς ἐνηὰ πύργους ἀσῆμι,
καὶ ἄλλους ἔξι μάλαμα καὶ τρεῖς μαργαριτάρι,
καὶ φόντας τἀποξόδιασε βῆκε στὸ παραθύρι.
«Κώστα μου, μὴν ξοδιάζεσαι, μὴ χάνῃς καὶ τὸ βιό σου!»
Καὶ πάησε γιὰ μαγιόγαλο τὴν κόρη νὰ μαγέψῃ.
Φόντας τὴν ἀπομάγεψε κίνησε γιὰ κοντά του.
«Θελα σὲ ρίξω στὸ Θεὸ καὶ κεῖ στὴν Παναγία,
νὰ κάνῃς ὅρκο καὶ σταυρό, μὴν ἔχ' ἄλλη γυναῖκα.
—Ὅρκο κάνω στὸ γκόλφι μου κι' ὅρκο στὸ χαϊμαλί μου,
ἄλλην γυναῖκα δέν ἐχω, ἄλλην ἀπὸ τ' ἐσένα.»
Κι' ὁ γρίβας ἀντικρύθηκε ἀπ' τὸ νταβλὰ δεμένος:
«Χίλια κορίτσια φίλησε, μυριάδες παντρεμένες,
καὶ πέντε δέκα παπαδιὲς καὶ τρεῖς καλογριοποῦλες.
—«Κι' ἂς εἶν', ἂς εἶναι, γρίβα μου, κι' ἂ δὲ σ' τὸ ξαγοράσω!
Θὰ πάω ποτὲ μὲς 'ς ἁλυκὴ νὰ σὲ βαρυφορτώσω,
νὰ βάλω πέντε ἀπὸ μεριὰ καὶ πέντε ἀπὸ τὴν ἄλλη,
καὶ πέντε ἀπανωσάμαρα νὰ γίνουν δεκαπέντε,
καὶ ὅθε εὕρω λάσπη καὶ βροχὴ νὰ βάνω κι' ἄλλα δέκα,
κι' ὅθ' εὕρω τἀσπροχάλικο νὰ σὲ ξεκαλλιγώνω.
—Ἂς εἶν', ἂς εἶναι, Κώστα μου κ' ἐγὼ στὸ ξαγοράζω·
θὰ πάρῃς μῆνες καὶ καιροὺς νὰ ξέβγῃς στὸ σεφέρι.
Θὰ σκύβω τὸ κεφάλι μου, νὰ παίρνουν τὸ δικό σου.»

ΣΗΜ. Στ. 29 *πέντε* (ἐνν. σακκιά). [Παραλλαγαί: βλ. κατωτέρω σ. 102,83. — Σ τ. Δ.]

72. (X)

Τρεῖς ἄρχοντες κι' ὁ Μαυραϊλῆς, τρεῖς ἄρχοντες κι' ὁ ἀφέντης,
ἀντάμα τρώγαν κ' ἔπιναν καὶ διπλοχαιρετιῶνταν,
ἀντάμα εἶχαν τοὺς γρίβες τους 'ς ἕναν νταβλὰ δεμένους.
Ἄλλοι παινειῶνται σι' ἄσπρα τους, ἄλλοι κ' εἰς τὰ φλωριά τους,

κι' ὁ Μαυραϊλῆς παινειώτανε πᾶχει ὄμορφη γυναῖκα.
«Καλὴ γυναῖκα Μαυραϊλῆ, μά εἶναι κρυφοδανείστρα.
—Ἄσπρά ἔχει κι' ἂς δανείζεται, φλουριὰ κι' ἂς καμαρώνῃ
— Νὰ δάνειζ' ἄσπρα καὶ φλουριά, ἦταν τιμὴ δική σου,
αὐτὴ δανείζει τὸ φιλὶ κ' εἶναι ντροπὴ δική σου·
γιὰ κούρεψε τὸ γρίβα σου καὶ φκειάσ' τον βιργινάδι,
καὶ σύρε καὶ ξεπέζεψε μέσ' στοῦ παπᾶ τὸ σπίτι.»
«Παπᾶ κρασί, παπᾶ ῥακί, παπᾶ καλὸ κονάκι,
παπᾶ μ', νιὰ κόρη ἔμορφη νὰ μείν' ὁ ἀφέντης βράδυ.
— Ἡμεῖς κρασί, ἡμεῖς ῥακί, ἡμεῖς καλὸ κονάκι,
ἡμεῖς κόρη δὲν ἔχομε νὰ μείν' ὁ ἀφέντης βράδυ·
ἐδῶ στὸν πέρα μαχαλᾶ, στὸν ἄλλον ἀποπέρα,
εἶναι νιὰ κόρη ἔμορφη, τοῦ Μαυραϊλῆ ἡ γυναῖκα,
νὰ μείνῃ ὁ ἀφέντης βράδυ . . . . . .

ΣΗΜ. Στ. 3 *νταβλὰς* παχνὶ Στ. 10 *βιργινάδι* ὑπερήφανο ἄλογο. [Συμφυρμὸς τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Μαυριανοῦ (ΠΕ. 81) καὶ τοῦ Μαυριανοῦ καὶ τῆς καλῆς του· παραλλαγαὶ τούτου ἐν *Passow* 460ᵃ. 464.465. Πανδώρ. ΙΓ' 309,9. *Χασιώτ.* 157 37. ΚΠ Σύλλογος Η' 544,16 ΚΑ' 355,16. ΛΑ' 150,10. Ζωγρ. ἀγὼν Α 302,7. *Κανελάκη* Χιακὰ ἀνάλεκτα 28,21. 49,40. *Λουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 93,94. 72, 64. *Dieterich* Sprache d. südl. Sporaden 342,21. Jeannaraki 208,270. *Κριάρη* Κρητ. ᾄσματα 216. *Λάσκαρη* Λάστα 408,1. 410,2. *Γουσίου* Τραγούδια τῆς πατρίδος μου 79,120. Λαογραφ. Α' 617 34. 619,35. Β' 69.3. *Παχτίκου* 86.169. — Σ.τ.Δ.]

73. (B)

Ἕνα πραματευτόπουλο ξεβγαίνει ἀπὸ τὴν Πόλη,
σέρνει μουλάρια γοιὸν πουλιά, καὶ μοῦλες γοιὸν ἀηδόνια·
σέρνουν οἱ μοῦλες τὰ φλουριὰ καὶ τὰ μουλάρια τ' ἄσπρα,
καὶ μοῦλα χρυσοκάλιασια σέρνει τὸν νιὸν καβάλλα.
Ἔχει κι' ὁ νιὸς στὴν τσέπη του μόσκο καὶ καρυοφύλλι,
κι' ἀπὸ τὸν μόσκο τὸν πολὺ κι' ἀπὸ τὴ μυρουδιά του,
ὁ νιὸς ἀποκοιμήθηκε πὸ πάν' ἀπὸ τὴ μοῦλα·

κ' οἱ μοῦλες παραστράτησαν καὶ πῆγαν 'ς ἄλλο δρόμο,
κι' ὁ νιὸς φόντας ἐξύπνησε, βάνει καὶ τραγουδάει.
«Ποῦ πάτε ἐδῶ, μωρ' ἔρημες, μωρὲ μαγκουφιασμένες;
ἐδῶ εἶναι στράτες τῶν κλεφτῶ, στράτες τῶν χαραμήδω.»
Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε, τὸ λόγο δὲν ἀπόειπε,
γιάτοι κ' οἱ κλέφτες πᾶρχονται, γιάτοι κ' οἱ χαραμῆδες.
Τρεῖς πέντε πιάνουν τ' ἄλογα καὶ δέκα ξεφορτώνουν.
«Μὴ μοῦ τὰ ξεφορτώνετε καὶ ποιὸς ματαφορτώνει;
—Δὲν κλαίει τὸ κεφάλι του, μὸν κλαίει τ' ἄλογά του.»
Νιὰ χαντζιαριὰ τοῦ δώσανε, τοῦ σκίσαν τὸ κεφάλι.
κάτσανε καὶ τὸν ξέταζαν ποῦθ' εἶν' τὰ γονικά του.
«Ἡ μάννα μ' ἀπ' τὸ Γαλατᾶ κι' ὁ ἀφέντης μ' ἀπ' τὴν Πόλη.»
Στὴν ἀγκαλιὰ τὸν ἄδραξε καὶ στὸ γιατρὸ τὸν πάει.
«Γιατρέ, νόποῦ γιατρεύετε κομμένους λαβωμένους,
γιατρέψτε μου τὸν ἀδερφὸ τὸ βαριολαβωμένο.
—Πολλοὺς κομμένους γιάτρεψα, κομμένους λαβωμένους,
σὰν τὴν ἀδερφοχαντζιαριὰ ποτὲ δὲ θὰ γιατρέψω.»

ΣΗΜ. Στ. 9. Τὸ β΄ ἡμιστίχιον καὶ ἄλλως: «κι' ὁ νιὸς φόντας ξυπνάει». [Παραλλαγαί: ΠΕ. 88.— Σ.τ.Δ.]

74. (Β)

Τρεῖς καλογέροι κρητικοὶ καὶ τρεῖς ἀπ τ "Αγιον "Ορος,
καράβι ἐστεριώνανε "ς ἕνα βαθὺ λιμάνι·
μουδὲ τόσο τρανό ἦτανε, μουδὲ τόσο μεγάλο,
εἶχε τρακόσια δυὸ κουπιὰ κ' ἑξῆντα δυὸ κατάρτια·
Στὴν πρύμνη βάνουν τὸ σταυρό, στὴν πλώρη τὸ βαγγέλιο,
καὶ τὴν Παρθένο Δέσποινα στὸ μεσινὸ κατάρτι.
Βασιλοποῦλ' ἀγνάντευε ἀπὸ τὸ παραθύρι,
βλέπει τοὺς ναῦτες στὰ πανιὰ καὶ τὰ πανιὰ ἁπλωμένα·
«Καλημερά σας, μπρὲ παιδιά.— Καλό στη τὴν κυρά μας.
—Γιὰ πιάστε τοῖς βαρκούλες σας καὶ βάλτε τὰ κουπιά σας,
γιὰ ν' ἀρμενίσουμε καλά, στὴν Πόλη γιὰ νὰ πάμε,
νὰ μποῦμε στὴν "Αγια Σοφιὰ μὲ τὲς χρυσὲς καμπάνες.»

ΣΗΜ. [Πολλὰ ἄσματα ἀναφέρουσι τὸ ὑπὸ καλογήρων ναυπηγηθὲν

καράβι· ἀλλὰ τὰ πλεῖστα αὐτῶν ἀφηγοῦνται τὴν ἱστορίαν τοῦ συμπλέοντος Ἑβραίου, ἢ ἄλλου ἀλλοθρήσκου, ὅστις ἐν τρικυμίᾳ, εὔχεται πρὸς σωτηρίαν του νὰ βαπτισθῇ, καὶ ἐπελθούσης γαλήνης μετανοεῖ καὶ τιμωρεῖται (βλ. Λαογραφ. Α΄ 629-630)· ἄλλα τὴν ναυμαχίαν τοῦ καραβιοῦ πρὸς πειρατικὰ πλοῖα, ἄλλα συμφύρονται πρὸς τὸ τραγοῦδι τοῦ κῦρ Βοριᾶ καὶ ἄλλα πρὸς ἄλλα. Εἰς τὸ προκείμενον δὲ μόνον ἐκφράζεται ὁ πόθος τῆς Πόλης καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας — Σ.τ Δ.]

75. (Β)

Ἐκειὸ τἀστέρι τὸ λαμπρό, ποῦ πάει κοντὰ στὴν πούλια,
ἐκειὸ μοῦ φέγγει κ' ἔρχουμαι νύχτα στὸν ὀβορό σου.
Βρίσκω τοῖς πόρτες σφαλιστὲς καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα,
σκύφτω φιλῶ τὴν κλειδωνιὰ καὶ ὀάκρυα τὴν γιομίζω,
ρίχνω λιθάρια καὶ βροντῶ 'ς οὖλα τὰ παραθύρια.
«Ξύπνα, καϊμένη Ἀναστασιά, ξύπνα, καϊμένη χήρα,
ξύπνα ν' ἀνάψῃς τὴ φωτιά, ν' ἀνάψῃς τὸ λυχνάρι·
καὶ στρῶσε μας πλατιὰ πλατιὰ γιὰ δυὸ γιὰ τρεῖς νομάτους,
καὶ φέρε μας γλυκὸ κρασὶ νὰ πιῶ γιὰ νὰ μεθύσω,
νὰ πέσω ν' ἀποκοιμηθῶ λίγον ὕπνο νὰ πάρω,
ὅσο νὰ ἔβγῃ ὁ αὐγερινὸς κι' ἀπὲ νὰ μὲ ξυπνήσῃς,
κ' ἡ συντροφιὰ μὲ καρτερεῖ. . . . . .

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: Πανδώρ ΙΓ΄ 342,25. Παπαζαφειροπούλου Περισυναγωγὴ 78,32. Λάσκαρη ἡ Λάπτα 408,1.— Σ.τ.Δ.]

76. (Β.)

Ἀλέξαντρος ὁ βασιλιᾶς πάει νὰ κυνηγήσῃ.
κι' ὁ Κωσταντῖνος ὁ μικρὸς πηγαίνει στὸ σκολεῖο,
κι' ἀπὸ τὸ δρόμο γύρισε νὰ πάρῃ τὸ βιβλίο,
καὶ βρίσκει τὴ μαννοῦλα του, παίζει μὲ τὸν ἀράπη.
«Παῖξε τα, μάννα μ', παῖξε τα μ' αὐτὸν τὸ σκυλαράπη,
βράδυ θὰ ρθῇ ὁ τατάκης μου καὶ θὰ τὸ μαρτυρήσω.
—Τὸ τί εἶδες, Κώστα μ' καὶ θὰ εἰπῇς, τὸ τὶ θὰ μαρτυρήσῃς;
—"Ο τ' εἶδαν τὰ ματάκια μου κρυφὰ θὰ τοῦ μιλήσω.»
Μὲ μῆλα τὸ γελάσανε, μὲ μῆλα μὲ κοκόσσες,

καὶ στὸ κατῶι τὸ βάλανε, τὸ σφάξαν σὰν τ' ἀρνάκι,
καὶ βγάλαν τὰ σκωτάκια του γιὰ νὰ τὰ φκειάσουν πίτα,
νὰ ἔρθῃ ὁ τατάκης του νὰ πικρογιοματίσῃ.
Κ' ἡ πίτα ἀναστέναξε καὶ τὸ τιψὶ φωνάζει:
«"Αν εἶσαι Τοῦρκος φάγε με κι' Ὀβριὸς νὰ κόψῃς πίτα,
κι' ἂν εἶσαι ὁ τατάκης μου, σκύψε καὶ φίλησέ με.
— Σκύλα, τὶ λέει τὸ τιψί. τὶ λέει ἐτούτη ἡ πίτα;
σκύλα ποῦ εἶναι ὁ Κώστας μου, τὸ ποῦ εἶναι τὸ παιδί μου;
— Ὁ Κώστας πάει στὸ δάσκαλο νὰ μάθῃ γραμματάκια.»
Βιτσιὰ βαρεῖ στὸ φάρο του, στὸ δάσκαλο πααίνει.
«Δάσκαλε μ', ποῦ εἶναι ὁ Κώστας μου, τὸ ποῦ εἶναι τὸ παιδί μου;
— Ὁ Κώστας ἔχει ἀπ' τὰ προχθές, δὲ φάνηκε νὰ ἔρθῃ.»
Βιτσιὰ βαρεῖ στὸ φάρο του, στὸ σπίτι του πααίνει.
«Σκύλα τὸ ποῦ εἶναι ὁ Κώστας μου τὸ ποῦ εἶναι τὸ παιδί μου;
— Ὁ Κώστας πάει στὰ πρόβατα, νὰ παίξῃ μὲ τ' ἀρνάκια.»
Βιτσιὰ βαρεῖ τὸ φάρο του, στὰ πρόβατα πααίνει.
«Ντζιομπᾶνε μ', ποῦ εἶναι ὁ Κώστας μου, τὸ ποῦ εἶναι τὸ παιδί μου;
— "Εχει μεροῦλες δώδεκα, δὲ φάνηκε νὰ ἔρθῃ.» . . . . .

ΣΗΜ. Στ. 9. κοκόσες καρύδια. [Παραλλαγαί: ΠΕ. 91. Βλ καὶ τὸ ἑπόμενον — Σ.τ.Δ.]

77 (Β)

Ὁ βασιλιᾶς Ἀλέξαντρος βῆκε νὰ κυνηγήσῃ
μὲ τέσσερα λαγωνικά, μὲ δεκοχτὼ λιοντάρια,
κ ἡ σκύλα ἡ γυναῖκα του παίζει μὲ τὸν Ὀβραῖο.
Κι' ὁ Κωσταντάκης φώναξε ἀπὸ τὸ παραθύρι:
«Παῖξε τα, μάννα μ', παῖξε τα μὲ τὸ σκυλοβραῖο,
βράδυ νὰ μὲρθῃ ὁ τάτας μου κι' ἂν δὲν τὸ μαρτυρήσω!»
Μὲ μῆλα τὸ ξεγέλασε, μὲ χοῦφτες ζαχαρᾶτα,
στὴν κάμαρή της τό κραξε, τὸ σφάζει σὰν τἀρνάκι,
καὶ βγάζει τὰ σκωτάκια του γιὰ νὰ τὰ φκειάσῃ πίτα.
Γιὰ καὶ ὁ ἀφέντης πὄρχεται στοὺς κάμπους καβαλλάρης.
Φέρνει τἀρκούδια ζωντανά, τὰ λάφια μερωμένα,
φέρνει κ ἕνα λαφόπουλο νὰ παίζῃ ὁ Κωσταντάκης.

«Μωρή, ποῦ τοῦ ναι τὸ παιδί, ποῦ εἶναι ὁ Κωσταντάκης;
— Ἀπὸ τὴν Τρίτη τὸ πρωῒ γὼ Κωσταντῆ δὲν εἶδα,
τὸν ἔλουσα, τὸν χτένισα καὶ στὸ σκολειὸ ἐπῆγε.»
Τὸν γρίβα καβαλλίκεψε, στὸ δάσκαλο πααίνει.
«Θὰ σὲ ρωτήσω, δάσκαλε, ποῦ τοῦ ναι τὸ παιδί μου;
— Ἀπὸ τὴν Τρίτη στὲς ὀχτὼ γὼ Κωσταντῆ δὲν εἶδα.»
Τὸ γρίβα καβαλλίκεψε, στὸ σπίτι του πααίνει,
ψωμὶ νὰ φάῃ νἔκατσε, νὰ πικρογιοματίσῃ.
Ἡ πίτα νἀναστέναξε καὶ τὸ ταψὶ φωνάζει:
«"Αν εἶσαι Τοῦρκος, φάε με κι ἂν εἶσαι Ὀβριὸς κοψέ με,
κι' ἂν εἶσαι ὁ τατάκης μου, σκύψε καὶ φίλησέ με»,
Καὶ τὸ σπαθί του ἔβγαλε λιανὰ λιανὰ τὴν κάνει.
Στὰ σταυροδρόμια ν ἔρριξε τὰ ὄρνια νὰ τὴ φάνε. . .

ΣΗΜ. [Βλ. τὸ προηγούμενον — Σ.τ.Δ.]

78. (Β)

Ἐννιὰ ἀδέρφια στὰ Γιάννενα κ' εἶχαν καὶ μιὰ ἀδερφοῦλα,
προξενητᾶδες ἔρχουνταν πολὺ μακριὰ π' τὰ ξένα·
ὅλοι ἤθελαν, δὲν ἤθελαν κι' ὁ Κώστας ἀναγκάζει:
«Γιὰ ντέτε νὰ τὴν δώσουμε τὴν Εὐδοκιὰ στὰ ξένα,
νὰ τό χω ὁ μαῦρος γύρισμα, φόντ' ἔρχουμαι ἀπ' τὰ ξένα,
νὰ βρίσκῃ ὁ γρίβας μου ταΐ κ' ἐγὼ καλὸ κονάκι».
Ἤρθε καιρὸς ἀδίσεχτος καὶ χρόνος ὠργισμένος
καὶ πέθαναν τὰ ἐννιὰ δερφιά, κ' ἡ Εὐδοκιὰ στὰ ξένα.
Τὸν καταριῶται ἡ μάννα του μέρα καὶ νύχτα κλαίει:
«Ὅλους ἡ γῆς νὰ τοὺς δεχτῇ κι' ὅλοι χῶμα νὰ γίνουν,
τὸν Κώστα τὸν προξενητὴ ἡ γῆς νὰ μὴ τὸν φάῃ.»

ΣΗΜ. [Ἀτελὴς παραλλαγὴ τοῦ ᾄσματος τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ: ΠΕ. 92.— Σ τ Δ.]

79. (Β)

Ἀνάμεσα τρεῖς θάλασσες πύργος θεμελιωμένος,
νιὰ κόρη μέσα κάθουνταν καὶ τὰ φλουριὰ ἁρμαθιάζει·
ἁρμάθιαζε ξαρμάθιαζε, ἐννιὰ ἁρμαθοῦλες φκειάνει·

τοῖς πέντε βάνει στὸ λαιμό, τοῖς τέσσερις στὰ χέρια,
καὶ μὲ τὸν Ἥλιο μάλωνε, μὲ τὸν Ἡλιὸ μαλώνει.
«Ἔβγα Ἡλιέ μου καὶ νὰ βγῶ, νὰ λάμψῃς καὶ νὰ λάμψω·
ἐσὺ μὲ τοῖς ἀχτῖδες σου μαραίνεις τὰ χορτάρια,
κ' ἐγὼ μὲ τὰ φλουράκια μου μαραίνω παλληκάρια.»

ΣΗΜ. Γύρισμα μετὰ τὸ α΄ ἡμιστίχιον «τριανταφυλλάκι μ' κόκκινο» μετὰ δὲ τὸ δεύτερον «νεράτζι καὶ λεμόνι.» [Παραλλαγαί: ΠΕ. 98. Σ. τ. Δ.]

80. (X)

(Ἆσμα χοροῦ γυναικῶν)

Δάφνη καὶ μηλιὰ μαλώνει
στοῦ παπᾶ τὸ περιβόλι.
Δάφνη μ' πῆρες τὸ κλωνάρι,
νὰ σὲ σύρῃ τὸ ποτάμι,
νὰ σὲ πάῃ στὰ κύματά του,
στὰ καθάρια νήματά του,
στὰ κλωθογυρίσματά του·
νὰ σὲ στήσῃ κυπαρίσσι
στὸ γιαλό, σὲ κρύα βρύση·
νά ρχουνται ξανθὲς νὰ πλένουν,
μαυρομάτες νὰ λευκαίνουν.
Ἦρθε μία, ἦρθε ἄλλη,
ἦρθε ἕνα φτωχὸ κορίτσι,
κ' ἔλαμψε ὁ γιαλὸς κ' ἡ βρύση,
κ' ἡ κορφὴ ἀπ' τὸ κυπαρίσσι
κάθεται καὶ τὸ ῥωτάει·
—Ἄϊ μωρὲ φτωχὸ κορίτσι,
ποῦ ηὗρες τοῦ ἡλιοῦ τὴ λάμψη
καὶ τοῦ φεγγαριοῦ τὰ κάλλη;
—Ὁ πατέρας μου κορσάρης
κι' ὁ ἀδερφός μου πρῶτος κλέφτης
ἔκλεψαν τοῦ ἡλιοῦ τὴ λάμψη,
καὶ τοῦ φεγγαριοῦ τὰ κάλλη,

κ' ἔλαχα στὴ μοίρασή τους,
μ' ἔβγαλαν κ' ἐμὲ μερίδι.
Μᾶδωσαν τοῦ ἡλιοῦ τὴ λάμψη,
καὶ τοῦ φεγγαριοῦ τὰ κάλλη.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: Λαογραφ. Δ' 124,88 καὶ πλὴν τῶν αὐτόθι ἀναγραφομένων συλλογῶν, Λελέκ. Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 83,26 Ἀνατολ. ἐπιθεώρ. 1873 Β' σ. 79-80 Ἐν συμφυρμῷ μὲ Ἀραβαντιν. 235,397 — Σ.τ.Δ.]

81. (X)

Βρυσοῦλα μὲ τὸ κρυὸ νερὸ μὲ τὴν ἰτιὰ μπροστά σου,
σὰν ἄλλο δὲν σοῦ ζήλεψα μὸν τὴ γειτονισσά σου,
πᾶχει τὸν ἄσπρο τὸν λαιμό, τὸ μαγουλό της μῆλο,
καὶ τὸ κορμί της λεϊμονιὰ μέσα σὲ περιβόλι.
Παρακαλῶ σε ἀμπελουργὲ νὰ μπῶ στὸ περιβόλι,
ν' ἀγκάλιαζα τὴ λεϊμονιά, νὰ φίληγα τὰ μῆλα.
—Αὐτὰ τὰ μῆλα ποῦ φιλεῖς ἔχουν κακὸ δραγάτη·
ἡ μάννα μ' εἶν' ἀμπελουργὸς κι' ὁ ἀφέντης μου δραγάτης,
τὰ δυό μ' ἀδέρφια κλήματα κ' ἐγὼ γλυκὸ σταφύλι.

82. (X)

Σωπᾶστε νοῦλα τὰ βουνὰ καὶ μὴ παραπονιῶστε,
ἤμουν κ' ἐγὼ καλόϊβουνὸ καλύτερ' ἀπὸ τἄλλα,
ποῦ χόρευαν στὲς ῥίζες μου Βουργάροι κι' ἀντρειωμένοι·
μπροστὰ χορεύει ἡ ἀρχοντιά, πίσω τὰ παλληκάρια,
κι' αὐτοῦ στὴ δίπλη τοῦ χοροῦ χορεύει ἡ Συρμοποῦλα.
Χορεύει ἡ Σύρμω κ' ἡ Ῥωμιὰ κ' ἡ Ἀρβανιτοποῦλα,
ποῦ λάμπουν τὰ μανίκια της κι' ἀστράφτει ἡ τραχηλιά της.
Κ' ὁ βασιλιᾶς ἐξέβγαινε νὰ λαφοκυνηγήσῃ,
μὲ δυὸ μὲ τριὰ λαγωνικά, μὲ τέσσερα λιοντάρια,
τὸ γρίβα του κοντοκρατεῖ καὶ τὸ χορὸ ζηλεύει.
«Νά μαν κ' ἐγώ, Θεέ, Ῥωμιός, νά μαν καὶ βαφτισμένος,
νὰ πιάνουμαν, νὰ χόρευα πὸ Συρμοπούλας χέρι,
ποῦ λάμπουν τὰ μανίκια της κι' ἀστράφτει ἡ τραχηλιά της,

κι ὁ γῦρος τῆς ποδούλας της κάστρο τὸ ξαγοράζει,
κάστρο καὶ βουλιμόκαστρο, βουλιμοσκεπασμένο,
ποῦ μ' ἔφαγε καὶ μ' ἔψησε, θὰ πέσω νὰ πεθάνω.»

ΣΗΜ [Παραλλαγαί: ΠΕ. 99.— Σ τ Δ.]

83. (X)

Τίνος μαννοῦλα χαίρεται καὶ τίνος καμαρώνει;
Τοῦ Κώστα ἡ μάννα χαίρεται τοῦ Κώστα καμαρώνει,
ὁπὄχει Κώσταν ἔμορφον καὶ γρίβα παιγνιδιάρη,
κι' ὅσα κορίτσια τὸν ἰδοῦν ὅλα φιλὶ τοῦ δίνουν·
κ' ἕνα κορίτσι ῥόϊδινο δέ μπορεῖ νὰ τὸ γελάσῃ,
ποῦ ξόδεψε στὴν πόρτα του ἐννιὰ λίτρες ἀσῆμι,
καὶ δεκαπέντε μάλαμα καὶ τρεῖς μαργαριτάρι.
Κι' ὁ γρίβας ἀποκρίθηκε ἀπ' τὸ νταβλὰ δεμένος.
«'Αγάλια ἀγάλια, κόρη μου, μὴ σὲ γελάσῃ ὁ Κώστας.
Χίλια κορίτσια φίλησε τρακόσιες παντρεμένες,
καὶ παπαδιὲς καὶ καλογριὲς ἀμέτρητες χιλιάδες.»
—"Ας εἶναι, ἂς εἶναι γρίβα μου κι' ἐγὼ στὸ ξαγοράζω,
δὲ θαλὰ πάμε ἀπ' ἀλικὴ νὰ σὲ φορτώσω ἄλάτι,
νὰ βάλω πέντε ἀπὸ μεριὰ καὶ πέντε ἀπὸ τὴ ἄλλη,
καὶ πέντε ἀπανωσάμαρα, νὰ γίνουν δεκαπέντε,
κι' ὅθ' εἶναι λιανοχάλικα νὰ σὲ ξεκαλλιγώνω,
καὶ ὅθε λάσπες καὶ νερὸ μπαίνω κ' ἐγὼ καβάλλα;
—"Ας εἶν', ἂς εἶν', ἀφέντη μου κ' ἐγὼ στὸ ξαγοράζω,
δὲ θὰ μᾶς ἔρθῃ μήνυμα νὰ πάμε στὸ σεφέρι,
νὰ σκύψω τὸ κεφάλι μου νὰ πάρουν τὸ δικό σου;»

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: *Passow* 479 (=Ζωγραφ. ἀγὼν Α' 159,287). *Jeannaraki* 109,104. Ζωγράφ. ἀγὼν Α' 293 1. Λαογραφ. Α' 621, 40. Βλ. καὶ παραλλαγὴν ἀνωτέρω σ. 93 ἀρ. 71 — Σ.τ Δ.]

84. (Β)

'Εψὲς ὁπὄβρεχε πυκνὰ κ' ἐδρόσιζε δρυσᾶτα,
ἀγῶρος κόρη ν ἄδραξε μπροστὰ ἀπ' τὰ γονικά της,

τὴν πῆρε καὶ τὴν ἔβγαλε στὰ πράσινα λειβάδια·
βγάζει τὸ γελεκάκι του καὶ φκειάν' ἤσκιο τῆς κόρης,
ἁπλώνει στὴν τσεποῦλα του καὶ βγάζει παξιμάδι.
«Γιὰ φάε κόρη μ', πιὲ ξανθὴ καὶ πίσω μὴ θυμᾶσαι.
—Θυμᾶμαι τὴ μαννοῦλα μου καὶ τρέμω σὰν τὸν βοῦρλο,
τὸ βοῦρλο τρέμει ἀπ' τὸ βοριᾶ κ' ἐγὼ τρέμ' ἀπ' τὸν πόνο.
θυμᾶμαι τὸν πατέρα μου καὶ λειώνω σὰν τ' ἁλάτι,
τ' ἁλάτι λειώνει ἀπ' τὴ βροχὴ κ' ἐγὼ λειώνω ἀπ' τὴν πίκρα.»

85. (Β)

Κάτου στὰ δασιὰ πλατάνια, στὴν κρυόβρυση
κάθονταν δυὸ παλληκάρια καὶ μιὰ λύγερη,
κάθονται καὶ τρῶν καὶ πίνουν καὶ κουβέντιαζαν.
—Διαμαντοῦλα μ' τί εἶσαι τέτοια, τέτοια κίτρινη;
μὴν ὁ ἤσκιος σὲ πατάει, μ' εἶναι φάντασμα;
—Μουδ' ὁ ἤσκιος μὲ πατάει, μουδὲ φάντασμα,
μὲ πατάει ὁ γιὸς τοῦ ῥήγα, τὸ ῥηγόπουλο.

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: *Χασιώτ.*71,31 *Λουλουδοπούλου* Συλλογὴ ἀνέκδοτος 102,107. *Παχτίκου* ἀρ. 130. Μουσικὴ (Κ/πολις) Β' 166.178 —Σ.τ.Δ.]

86. (Β)

"Ενα κομμάτι σύγνεφο κ' ἕνα κομμάτι ἀντάρα,
(τὰ καϊμένα, τὰ παραπονεμένα)
αὐτὸ δὲν εἶναι σύγνεφο, μουδὲ κομμάτι ἀντάρα,
μὸν εἶν' ἡ Μάρω τοῦ παπᾶ, πὄρχεται ἀπὸ τ' ἀμπέλι·
φέρνει τὰ μῆλα στὴν ποδιά, τὰ κίτρα στὸ μαντῆλι·
δυὸ μῆλα τῆς ἐγύρεψα κι' αὐτὴ μοῦ δίνει πέντε.
«Δὲ θέλω ἐγὼ τὰ μῆλα σου τὰ κλωτσοπατημένα,
θέλω τὰ δυὸ τοῦ κόρφου σου, τὰ μοσχομυρισμένα.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: ΠΕ. 100. Βλ. καὶ τὸ ἑπόμενον.—Σ.τ.Δ.]

87. (Β)

(*Χορὸς συρτὸς γυναικῶν*)

'Αγνάντεψα — (*παπαδοπούλά μου*)
ἀγνάντεψα - νὰ - καταμπῆς,

—*Ἄϊντε κατακαμπῆς στὸν κάμπο,*
μωρὴ παπαδοποῦλα, ξανθὴ παπαδοποῦλα,
κ' εἶδα κομμάτι σύγνεφο, κ' εἶδα κομμάτι ἀντάρα.
Αὐτὸ δὲν εἶναι σύγνεφο, αὐτὸ δὲν εἶν' ἀντάρα,
μὸν εἶν ἡ Μάρω τοῦ παπᾶ, πὄρχετ' ἀπὸ τ' ἀμπέλι.
Φέρνει τὰ μῆλα στὴν ποδιά, τὰ κίτρα στὸ μαντῆλι
καὶ τὰ δασιὰ γαρούφαλα, τριγύρω στὸ λαιμό της.
Δυὸ μῆλα τῆς ἐγύρεψα, κι' αὐτὴ μοῦ δίνει πέντε.
«Δὲ θέλω ἐγὼ τὰ μῆλα σου, τὰ κλωτσοπατημένα,
μὸν θέλω τὰ ματάκια σου, τοὺς δυὸ αὐγερινούς σου.
—*Τὰ μάτια τά χω γι' ἄλλονε, ποῦ μ' ἔχει στὴν καρδιά του,*
κ' ἐσὺ νὰ πᾷς νὰ βρῇς ἀλλοῦ, ἡ Μάρω εἶναι ξένη.

ΣΗΜ. Βλ. τὸ προηγούμενον.

88. (X)

Ἐμὲς ὅπου χορεύαμαν μέσα στὸ περιβόλι,
ἐχάσα τὸ μαντῆλι μου τς ἀρρεβωνιαστικιᾶς μου
μὲ τετρακόσια δυὸ φλουριά, μ' ἑξῆντα δράμια μόσκο.
Δὲν κλαίω ὁ μαῦρος τὰ φλουριά, τὰ ἑξῆντα δράμα μόσκο,
μὸν κλαίω τὸ μαντῆλι μου τς ἀρρεβωνιαστικιᾶς μου·
ἂν τού βρε νιὸς νὰ τὸ χαρῇ, γέρος νὰ τὸ φιλήσῃ,
κι' ἂν τού βρε κ' ἡ ἀγάπη μου, νὰ τὸ χαροῦμ' ἀντάμα.

ΣΗΜ. [Παραλλαγή: *Δελέκ.* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 93,47. —Σ.τ.Δ.]

89. (B)

«Ὅλα τὰ δέντρα τὴν αὐγὴ δροσιά εἶναι φορτωμένα,
κ' ἐμένα τὰ ματάκια μου δακρύζουν τὰ καϊμένα.
Ποῦ ἦσαν τριανταφυλλένια μου, τόσο καιρὸ κρυμμένη;
χίλια φλουράκια ξόδεψα κόρη μου γιὰ τ' ἐσένα.
—*Δὲν τού ξερα λεβέντη μου, πῶς ξόδεψες γιὰ μένα,*
νὰ γένω γῆς νὰ μὲ πατῇς, διοφύρι νὰ περάσῃς,
νὰ γένω καὶ γλυκομηλιὰ νὰ κάθεσαι στὸν ἥσκιο,
νὰ γίνω κι' ἀσημοσουγιᾶς νὰ καθαρίζῃς μῆλα.»

ΣΗΜ. [Παραλλαγαί: Πλάτων Γ' 28,23. Βλ. τὸ ἑπόμενον—Σ.τ.Δ.]

90. (X)

«Μωρὴ κοντοῦλα λεϊμονιὰ κοντὴ καὶ κλαδεμένη,
πότε ἄξαινες καὶ πλάταινες κι' ἀπόλυσες κλωνάρια,
καὶ σκέπασες τὴ γειτονιὰ κι' ὅλα τὰ παλληκάρια,
καὶ μένα δὲ μὲ σκέπασες ὁποῦ μαι παλληκάρι;
—*Δὲν τού ξερα ἡ κακότυχη πῶς μ' ἀγαπᾷς ἐμένα*
νὰ γένω γῆς νὰ μὲ πατᾷς, διοφύρι νὰ διαβαίνῃς,
νὰ γένω κι' ἀσημόκουπα νὰ σὲ κερνάω νὰ πίνῃς».

ΣΗΜ. Βλ τὸ προηγούμενον.

91. (X)

Μαράθηκάνε τὰ κλαριά, τὰ φύλλα ἀπὸ τὰ δέντρα,
γιὰ τῆς Ῥινούλας τὸν καϊμὸ ποῦ ν' ἀρρεβωνιασμένη.
Ἔχει ἀρρεβῶνες δώδεκα, δαχλύδια δεκαπέντε,
τὴν προξενᾶν στὰ Γιάννενα, τὴν προξενᾶν στὴν Ἄρτα.
Στὴν Ἄρτα δὲν παντρεύομαι, στὰ Γιάννενα δὲν πάγω,
θὰ παντρευτῶ στ' Ἀγρίνιο νὰ πάρω ἕνα Ἀγρινιώτη »

ΣΗΜ. [Πρβλ. *Δελέκ.* Δημ. ἀνθολ. 1868 σ. 184-5. 185. *Passow* 173. *Legrand* Recueil 230,109. *Παπαζαφειροπούλου* Περισυναγωγὴ 76,28. *Λάσκαρη* Λάστα 480,2. Ἰατρίδου Συλλογὴ ᾀσμάτων σ. 18. Ζωγραφ. ἀγὼν Α΄ 59, 4.84, 49 165 308. Δωδώνη Β' 168. 12. *Κουκουλὲ* Οἰνουντιακὰ 111,5 Λαογραφ Δ΄ 104.54. —Σ.τ.Δ.]

92. (B)

«Μωρὴ νεραντζομάγουλη καὶ γαραφολαιμοῦσα,
σύρε νὰ πῇς τῆς μάννας σου, σύρε νὰ τὴ γελάσῃς.
—*Τὸ πῶς νὰ πῶ τῆς μάννας μου, τὸ πῶς νὰ τὴ γελάσω;*
—*Μάννα μ' νερὸ δὲν ἔχουμε κ' ἡ βρύση μας μακριά εἶναι.*
—*Μωρὴ πότε μὲ ῥώτησες, καὶ μὲ ῥωτᾷς καὶ τώρα;*
Ποτέ μου δὲ σὲ ῥώτησα, τώρα θὰ σὲ ῥωτάω.»
Τὸ χαλκοστάμνι νἄδραξε, τὸ μασιραπᾶ στὰ χέρια·
στὸν δρόμον ὅπου πάαινε, πάει παρακαλῶντας.
«Κυριέ μ' νὰ βρῶ τὸν ἀγαπῶ στὴ βρύση νὰ κοιμᾶται.»
Καθὼς παρακαλειώντανε καὶ πῆγε καὶ τὸν ηὗρε·